

Stanovništvo župe Svetvinčenat 1909. - 1918.: mirnodopsko vs. ratno vrijeme

Kliman Grabar, Gordana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:644501>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

GORDANA KLIMAN GRABAR

**STANOVNIŠTVO ŽUPE SVETVINČENAT 1909. – 1918.:
MIRNODOPSKO vs. RATNO VRIJEME**

Diplomski rad

Pula, 2021.

**Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet**

GORDANA KLIMAN GRABAR

**STANOVNIŠTVO ŽUPE SVETVINČENAT 1909. – 1918.:
MIRNODOPSKO vs. RATNO VRIJEME**

Diplomski rad

JMBAG: 0303011254 (333-DH), redoviti student

Studijski smjer: diplomski studij povijesti

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentorica: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Komentorica: nasl. prof. dr. sc. Mirela Altić

Pula, svibanj 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Gordana Kliman Grabar, kandidatkinja za magistru povijesti ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 18. svibnja 2021.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Gordana Kliman Grabar, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Stanovništvo župe Svetvinčenat 1909. – 1918.: mirnodopsko vs. ratno vrijeme* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 18. svibnja 2021.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD.....	6
1. Metodologija i izvori.....	8
1.1. Metodologija istraživanja.....	8
1.2. Diplomatičke karakteristike svetvinčentskih matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih (1909. – 1918.).....	9
2. Kratka povijest Svetvinčenta.....	11
2.1. Teritorijalni položaj i gospodarsko-političke prilike.....	11
2.2. Prvi svjetski rat i <i>evakuirci</i>	17
3. Natalitet.....	19
3.1. Godišnja i mjesečna distribucija rođenja	19
3.2. Spolna struktura rođenih i blizanački porodi.....	25
3.3. Nezakonita djeca.....	32
3.4. Protek dana do krštenja i krsni kumovi.....	35
3.5. <i>Nomen est omen</i> – nadijevanje imena.....	40
3.6. Utjecaj Mjesečevih mijena na porode.....	44
3.7. Prezimenski fond - prilog antroponimijskom korpusu.....	46
4. Nupcijalitet.....	49
4.1. Vremenska distribucija vjenčanja.....	49
4.2. Ženidbena dob i dobna razlika među supružnicima.....	59
4.3. Ponovni i srodnički brakovi.....	62
4.4. Provenijencija mladenaca.....	65
5. Mortalitet i ratni gubitci.....	71
5.1. Vremenska i prostorna distribucija umrlih.....	71
5.2. Dobna i spolna struktura umrlih.....	79
5.3. Uzroci smrti.....	85
5.4. Smrtno stradali <i>evakuirci</i>	101
5.5. Poginuli, nestali, ozlijeđeni i zarobljeni vojnici župe Svetvinčenat....	104
Zaključak.....	114
Izvori i literatura.....	117
Sažetak.....	127
Abstract.....	128

UVOD

*Povijest mora biti znanost uopćenih pitanja i lokaliziranih odgovora.*¹

Giovanni Levi

Utjecaj modernizacijskih procesa početkom 20. stoljeća i nepovoljnih izvanrednih okolnosti tijekom Prvoga svjetskog rata na socijalne i demografske odrednice stanovništva manjih, posebice ruralnih sredina još su uvijek nedovoljno historiografski istraženi, stoga će se, u nastojanju dobivanja odgovora o njihovim implikacijama na župljane Svetvinčenta tijekom drugog desetljeća 20. stoljeća koristiti analiza podataka matičnih knjiga, uz pretpostavku da one, kao činjenično pravovaljane isprave, iako uz određene nedostatke, mogu osim za povijesno-demografska, predstavljati i relevantan izvor za socijalno-antropološka istraživanja. Iako povjesničari u povijesno-demografskim radovima u cilju naglašavanja određenih značajki navode imena i prezimena osoba, u ovom je radu, primjenom demografske istraživačke metode kao sredstva, a ne cilja,² naglasak dan na osvjetljavanje utjecaja modernizacije na osobitosti u poveznici s rođenjima, vjenčanjima i smrtnošću tijekom drugog desetljeća 20. stoljeća, te njihovih promjena uslijed nepovoljnih izvanrednih okolnosti, na razini mikrolokacija (naselja), u nastojanju dobivanja odgovora na pitanje u kojoj su mjeri modernizacijski procesi i nepovoljne izvanredne okolnosti utjecali na socijalne i demografske odrednice stanovništva župe Svetvinčenat, uz dobivanje uvida u socijalno-antropološke i etnološke osobitosti stanovništva naselja na zemljopisno bliskom prostoru. Istraživanjem osobitosti na razini mikrolokacija moguće je testirati istinitost i reprezentativnost obuhvatnih tema i trendova, otkriti prethodno neprimijećena pitanja, utjecaje i veze, te izložiti anomalije i iznimke.³

Analiza podataka, odnosno sadržaj poglavlja koja slijede, temelji se na upisima u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih župe Svetvinčenat, od 1909. do 1918. godine, temeljem kojih je izrađena desetogodišnja analiza podataka, te usporedna analiza dva uzastopna petogodišnja razdoblja (1909. – 1913. i 1914. – 1918.), od kojih je petogodišnje mirnodopsko razdoblje, od 1909. do 1913., u svrhu uočavanja sličnosti,

¹ Levi, Giovanni, *The theme of Biography and Microhistory*, www.valencia.edu (1.12.2020.)

² Stipetić, Vladimir, Vekarić, Nenad, *Povijesna demografija Hrvatske*, Zagreb – Dubrovnik: HAZU – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2004., 21.

³ Watkinson, Martin, *The Microhistory of a Lincolnshire Parish: Humberston, 1750-1850*, Centre for English Local History, University of Leicester, doktorski rad, Leicester, 2017., 2-3.

utvrđivanja razlika, te donošenja zaključaka o socijalnim i demografskim odrednicama, uspoređeno s petogodišnjim razdobljem Prvoga svjetskog rata, tijekom kojeg su, uz novačenje i rekviziciju uroda i stoke, župljani Svetvinčenta u svibnju 1915. obuhvaćeni naredbom o evakuaciji stanovništva. Uz to, Istru je, a time i župu Svetvinčenat, 1917. pogodila jedna od najtežih suša 20. stoljeća. Obuhvatom desetogodišnjeg, odnosno dva uzastopna petogodišnja razdoblja htjelo se izbjeći nalaze statističkih podataka koji bi obradom kraćeg razdoblja mogli pogrešno ukazati na nepromjenjivost ili krajnost u vrijednostima određene pojave.

Uz literaturu o demografiji (Friganović, Gelo, Stipetić, Vekarić), popis stanovništva i naselja (Perselli), te djela o povijesti Istre (Beuc, Dukovski, Mandić, Šetić i dr.) u radu su korištena i istraživanja povijesne demografije koja su posljednjih dvadesetak godina ishodila nizom vrlo temeljitih radova, kako za područje Hrvatske (Andreis, Anušić, Dobljanović Šuran, Hrštić, Milovan Delić, Vekarić i dr.), tako i za europsko područje (Breschi, Coroian, Doblhammer-Reiter, Fornasin, Manfredini, Ruiu, Teitelbaum i dr.). Značajno djelo o demografskim kretanjima župe Svetvinčenat od 17. do 19. stoljeća napisala je povjesničarka Danijela Dobljanović Šuran.

Glavni dio rada podijeljen je na tri glavna sadržajna dijela. U dijelu o natalitetu obrađeni su podatci godišnje i mjesečne distribucije rođenja. Uz spolnu strukturu rođenih analizirana je i učestalost rađanja blizanaca i nezakonite djece, te protek dana do krštenja. Krsna imena analizirana su u svrhu antroponomastike, dok se antroponimijski korpus prezimena rođene djece donosi kao doprinos proučavanju migracijskih struja u župi Svetvinčenat tijekom 20. i 21. stoljeća. U radu se donosi i analiza povezanosti Mjesečevih mijena i poroda. U dijelu o nupcijalitetu obrađeni su podaci godišnje, mjesečne i sezonske distribucije vjenčanja, odabir dana vjenčanja, podatci o ženidbenoj dobi i dobnoj razlici među supružnicima, te provenijencija mladenaca u cilju donošenja zaključaka o otvorenosti ili zatvorenosti pojedinih naselja te endogamiji. Poglavlje o mortalitetu sadržava prikaz podataka o vremenskoj i prostornoj distribuciji, dobnoj i spolnoj strukturi umrlih, te uzrocima smrti. U radu se donose podatci o smrtno stradalim *evakuiracima* i popis poginulih, nestalih, ranjenih i ratnih vojnih zarobljenika župe Svetvinčenat. Dobivenim statističko-analitičkim parametrima nastojat će se dopuniti saznanja i razumijevanja kompleksnih događanja koji su u drugom desetljeću 20. stoljeća obilježavali socijalnu svakodnevicu župljana Svetvinčenta.

1. METODOLOGIJA I IZVORI

1.1. Metodologija istraživanja

Metodološki koncept rada, nakon utvrđivanja validnosti podataka, obuhvatio je nekoliko faza istraživačkog procesa. Iako je Uredbom (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016., o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka, te Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima (NN 61/18 i 98/19), jasno kako umrle osobe i osobe rođene prije više od 100 godina ne uživaju pravo na zaštitu svojih osobnih podataka, o istom je zatraženo mišljenje Agencije za zaštitu osobnih podataka RH, po čijem se ishodu pozitivnog nalaza pristupilo obradi građe. Pristup izvorima na kojima se temelji rad; matičnoj knjizi krštenih i vjenčanih od 1909. do 1918. i matičnoj knjizi umrlih za 1918., župe Svetvinčenat, ostvaren je u Državnom arhivu u Pazinu (digitalizirani oblik) i Matičnom uredu Pula (izvornici).⁴ Za podatke iz matične knjige umrlih od 1909. do 1917. korišten je digitalni oblik dostupan na mrežnoj stranici Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana, Genealoškog društva Utah, www.familysearch.org. U Župnom uredu Svetvinčenat iz knjiga *Status animarum* 1910. (knjiga I. i II.) prepisani su osobni podatci preminulih *evakuiraca* i poginulih i nestalih vojnika.

Za potrebe pisanja rada izrađena je baza podataka u Microsoft Excel programu, temeljena na upisima obrađenih matičnih knjiga, sa sadržajno 2204 upisa pojedinačnih osoba razvrstanih u 86 kategorija, uz unos dodatnih parametara potrebnih za izračun točnog razdoblja korizme i došašća, datuma treće subote u mjesecu za utvrđivanje sajmišnog dana, te Mjesečevih mijena od 1909. do 1918. godine. Podatak o uspješnom začecu izračunat je oduzimanjem 266 dana od dana rođenja pojedinog djeteta. Iako i takav podatak određuje samo približan datum začeca, precizniji je i znanstveno relevantniji od oduzimanja devet mjeseci od mjeseca rođenja. Granični prostor župe i naselja župe Svetvinčenat temelji se na prikazu geodetskih karata dostupnih na mrežnoj stranici Državne geodetske uprave RH. Za analizu uzrokâ smrti

⁴ Zakonom o državnim matičnim knjigama od 1. travnja 1946. predviđeno je da se matice od 1860., predaju državnim matičnim uredima, a Odlukom MUP-a NRH od 13. svibnja 1949. određeno je da se sve matične knjige s upisom do 1860. predaju na čuvanje nadležnim arhivima. U: Milić, Angelika, „Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu“, *Arhivski vjesnik*, Vol. 60 No.1, 2017., 252.

korištena je *Međunarodna klasifikacija bolesti-10*,⁵ te *Kodeks kanonskog prava*⁶ za Crkvene odredbe. Popis svetvinčentskih vojnika poginulih, nestalih, ranjenih i zarobljenih tijekom Prvoga svjetskog rata temelji se na prijepisu iz *Status animarum* knjige I. i II. iz 1910. župe Svetvinčenat, *Popisu gubitaka*⁷ i originalima dostupnim u digitalnom obliku na mrežnim stranicama Austrijske državne knjižnice i Zemaljske knjižnice Gornje Austrije.

Obradi gradiva pristupilo se primjenom općih znanstvenih metoda; kvantitativnom metodom, metodom deskriptivne analize, kauzalne indukcije, strukturalne sinteze, te metodom klasifikacije uz primjenu statističkih i matematičkih metoda. Uz sintezu podataka, za potvrđivanje hipoteza, kad je to bilo potrebno, a moguće temeljem dostupnih varijabli, korišteni su statistički postupci (t-test i Pearsonov koeficijent korelacije). Izostanak radova hrvatske historiografije koji obrađuju predmetno razdoblje i sličnih socijalno-antropoloških i povijesno-demografskih radova koji analiziraju utjecaj modernizacijskih procesa na demografska kretanja, osobitosti i promjene u uvjetima izvanrednih okolnosti na razini mikrolokacija, otežao je kontekstualizaciju rada, stoga su, za interpretaciju i kontekstualizaciju dobivenih parametara, korišteni nalazi povijesno-demografskih istraživanja europske historiografije, dok su za usporedbu mortaliteta od posljedica španjolske gripe na području južne Istre korišteni radovi povjesničarke Ive Milovan Delić.

1.2. Diplomatičke karakteristike svetvinčentskih matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih (1909. – 1918.)

Matične knjige krštenih (MKK), vjenčanih (MKU) i umrlih (MKU) župe Svetvinčenat vođene su u ukoričenom tabličnom dokumentu, standardiziranoj tiskovini serijske produkcije. Matične knjige krštenih i umrlih vođene su jednostrano, a matična knjiga vjenčanih na dvostranom upisnom polju. Podaci o osobama upisivani su latiničnim pismom, latinskim, te povremeno talijanskim jezikom i talijanskim tipom

⁵ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, Deseta revizija, svezak 1.* – drugo izdanje, Medicinska naklada, Zagreb 2012.

⁶ *Kodeks kanonskog prava*, uređen po odredbi sv. oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV., Glas koncila – Zagreb, 2007.

⁷ *Verslustliste / Popis gubitaka / Seznamek izgub / Lista delle perdite (1914-1919). Istrien / Istra / Istria*, ur. Robert Matijašić, Histria Editiones, Koper – Capodistria, 2018.

grafije. Upisi hrvatskom latinicom (gajicom) pojavljuju se iznimno u tri navrata pri upisu prezimena roditelja mladenaca s provenijencijom iz župe Barban. Osobna imena i prezimena, te uzroci bolesti u radu se prenose prema obliku zabilježenom u izvornicima, dok se imena naselja prenose u hrvatskom obliku. Upise u matične knjige vršili su *parochus* Carolus Coronica (posljednji upis u svojstvu *parochus emerit.* zabilježen je 30. studenoga 1911., s ponovnim upisima u tri navrata u MKV tijekom 1915. i 1916.), *curatus Roveriae* Josephus Velikanja⁸, te pomoćnici (*coop.*)⁹ Joannes Zustovich,¹⁰ Carolus Valentini, Joannes Toncovich, Augustus Andreoli, Aloysius Nardin¹¹ i Marcus Zelco. Prema *Hrvatskom listu* od 16. rujna 1915. svetvinčentski župnik Alojzije Nardin obavljao je svećeničko djelovanje među *evakuircima* u Moravskoj u mjestu Litomyšl (njem. Leitomischl).¹² Dok su župnik Coronica i *curatus* Velikanja detaljno vodili knjige, pomoćnici često izostavljaju pojedine podatke; u upisima matičnih knjiga krštenih ne navode zanimanje roditelja krštenika i kumova, u matičnoj knjizi umrlih izostaje upis mjesta i datuma ukopa, te povremeno upis životne dobi i uzroka smrti. U svim knjigama povremeno izostaje upis podataka o upisivaču (svećeniku). Važno je istaknuti da upisi u matičnoj knjizi umrlih sadrže podatke osoba pokopanih na mjesnom groblju u Svetvinčentu, stoga u njoj izostaju podatci preminulih *evakuiraca* i poginulih vojnika pokopanih na drugom području. Iako je građa vrlo dobro očuvana, matična knjiga krštenih od 1909. do 1912. popravljena je očvršćivanjem krajeva stranica bijelom arhivskom trakom koja je djelomično prekrila podatke o primaljama, te otežala iščitavanje drugih podataka. Za potrebe analize izvršeni su ispravci podataka o krštenoj djeci, tako da je analiziran datum rođenja, a ne krštenja (npr. djeca rođena u prosincu krštena su i upisana u MKK u siječnju naredne godine). Slijedom svega navedenog, podaci koji se donose u radu navode se kao apsolutni, a ne realni brojevi.

⁸ Župa u Juršićima nije osnovana za života J. Velikanje, te je on do smrti bio vječni exponierter Kapelan. U: Radetić, Ernest, *Istarski zapisi*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1969., 143.

⁹ Pravo imenovanja namjesnika pomoćnika (*vicarii cooperatores*) pripada mjesnom Ordinariju uz saslušanje župnika. *Kodeks*, Kan. 476. - § 3.

¹⁰ Cukrov navodi da je Giovanni Zustovich dugogodišnji župnik, međutim on se u matičnim knjigama upisuje u svojstvu *coop.*, a ne *parochus*. U: Cukrov, Ante, „Osnovno školstvo Svetvinčenštine do kraja 1. svjetskog rata (tragom dokumenata u Državnom arhivu u Pazinu“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 6-7 No.(1996.-1997.), 2001., 196.

¹¹ Milovan navodi da je od 1910. – 1921. župnik Luigi Nardin, međutim, on se ne navodi kao upisivač u matičnim knjigama. Aloysius Nardin u upisima matičnih knjiga pojavljuje se od 1915., ali u upisima ne navodi svoju funkciju. Milovan, Ivan, *Savičenta, jučer, danas*, Tipografija, Umag, 1975., 41.

¹² Paronić, Samanta, „Logori smrti. Potresna stvarnost barbanskih i proštinskih „evakuiraca“ (1914. – 1918.), Geaidea, Pula, 2015., 52.

2. KRATKA POVIJEST SVETVINČENTA

2.1. Teritorijalni položaj i gospodarsko-političke prilike

Područje župe Svetvinčenat smješteno je na unutarnjem dijelu jugozapadne zaravni porečko-pulske ploče, između 200 i 340 metara nadmorske visine, oko 25 km sjeverno od Pule. Čitavo područje lagano se izdiže od juga prema unutrašnjosti s blago valovitim terenom malog nagiba. Struktura terena očituje se u plodnoj zaravni koja se prema istoku gubi u škrtom terenu punom udolina. Osim kamena, nema važnijih prirodnih zaliha.¹³ Područje ima submediteransku klimu, a prema Köpenovoj klimatološkoj klasifikaciji prevladavaju kišovita razdoblja u jesen, s ljetnim kišnim minimumom. Od vjetrova ljeti prevladava slab sjeverozapadnjak, dok u hladnijem dijelu godine puše bura, poznata po svojoj mahovitosti, velikim brzinama i trajanju, te jugoistočnjak. Prema Thornthwaiteovoj klasifikaciji prevladava humidna klima.¹⁴

Počeci Svetvinčenta vežu se uz benediktince iz Ravenne, čija se zajednica u 6. stoljeću naselila na tom prostoru. Prvi se put spominje u ispravi Otona II., 983. godine, kao posjed porečkog biskupa. Godine 1211., zbog zasluga u ratu, oglejski patrijarh dodjeljuje ga pulskoj obitelji Castropola.¹⁵ Trajno pravo korištenja feuda Morosini dobivaju 1524., dok 1585., kao miraz prelazi u ruke obitelji Grimani. Teritorij je od 16. stoljeća naseljavan kolonistima iz Dalmacije i područja Trevisa, te Furlanije.¹⁶ Gospodarenje feudom Grimani zadržavaju do propasti Venecije, odnosno ukinuća feudalnog sustava 1840., kada je područje bivšeg feuda inkorporirano u upravni i pravosudni sustav Austrijske Monarhije.¹⁷

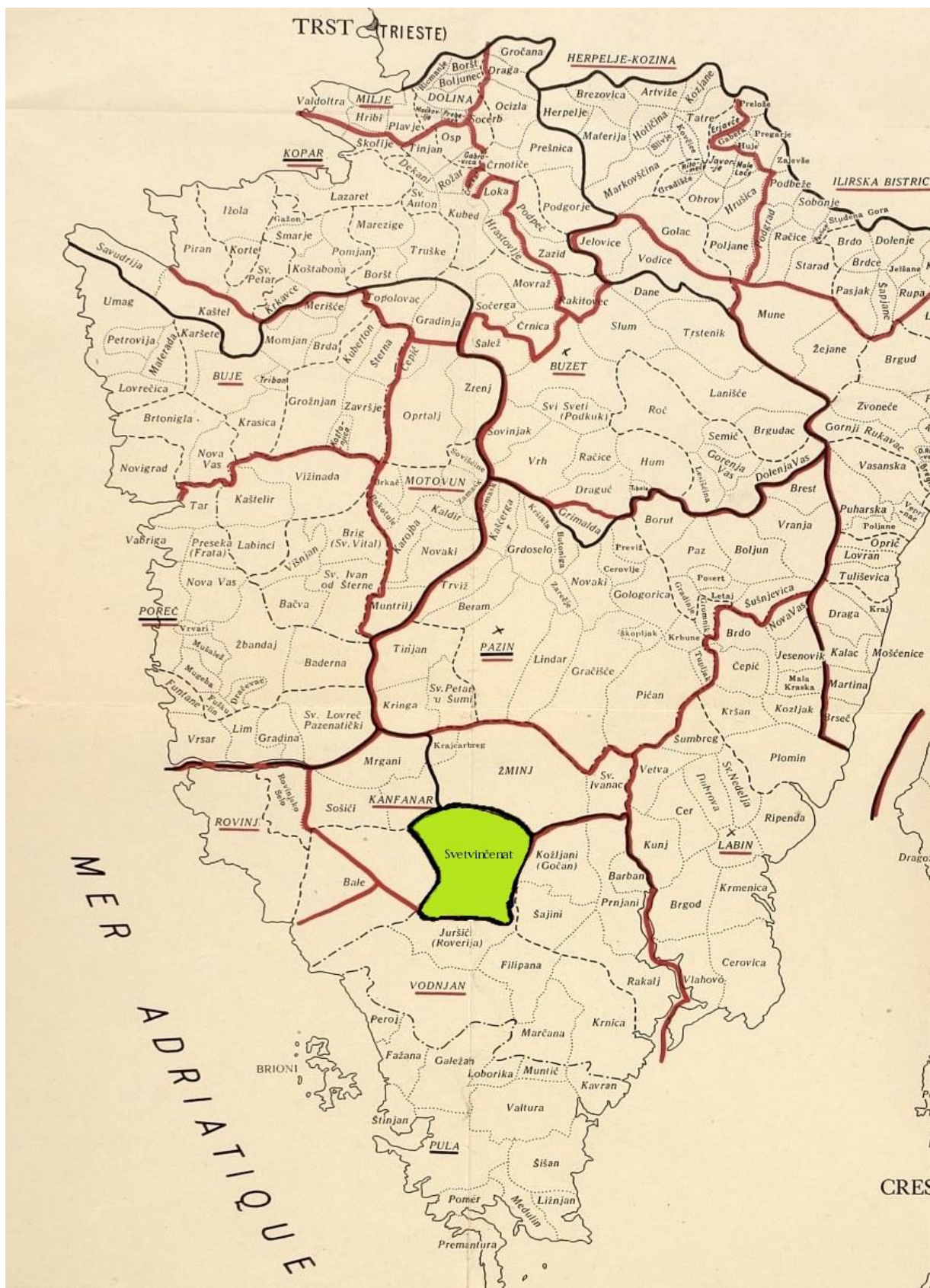
¹³ Buršić-Matijašić, Klara, „Najranija prošlost Svetvinčenta i okolice“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001., 55.

¹⁴ *Klimatski atlas Hrvatske*, Državni hidrometeorološki zavod, ur. Ksenija Zaninović, Zagreb, 2008., 11-13.

¹⁵ Angelo Ciuffardi, Svetvinčenat: kratka povijest, *Vjesnik istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001.,69-70.

¹⁶ Brhan, Dean, „Castro San Vincenti. L'andamento della popolazione e i flussi migratori“, *Atti*, CRS, Vol., XLVIII, 2008., 385.

¹⁷ Doblanović, Danijela, „Feudalna uprava Svetvinčenat (Giurisdizione feudale di San Vincenti) 1687./1815. [1816./1817.1834.-1838.] sumarno-analitički inventar“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 14-16 No. (2007.-2009.), 2009., 107.

Karta 1. Položaj župe Svetvinčenat na karti administrativnih granica istarskog područja 1910. godine.

Izvor: Cadastre National de L'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945.

Karta 2. Položaj župe Svetvinčenat na topografskoj karti 1:50.000. List Pazin 3., 1930.
Izvor: Privatna zbirka

Proglašenjem *Temelnog zakona o zastupstvu Carevine*, carevim patentom od 26. veljače 1861., Markgrofovija Istra postaje pokrajina s vlastitim Pokrajinskim saborom u Poreču, jednim od tri osnovana na nacionalnom hrvatskom prostoru.¹⁸ Od 1869. do 1918. Markgrofovija Istra administrativno je podijeljena na šest kotorskih kapetanata, podijeljenih na dva do tri sudbena kotara. Kotari su podijeljeni na područja mjesnih općina, a ove pak na katastarske općine. Teritorijalni prostor Svetvinčenta pripadao je kotarskom kapetanatu Pula, sudbenom kotaru Vodnjan.¹⁹ Izdvajanjem iz općine Vodnjan, 1887., formirana je mjesna općina Svetvinčenat s podopćinama Smoljanci, Bokordići i Štokovci.²⁰

U upisima matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih župe Svetvinčenat, od 1909. do 1918., navodi se 31 naselje; Bercani, Biasici, Bibi, Boccordich, Boscari, Cherzani, Cranzetti, Crasse, Ferlini, Folli, Marchetti, Paicovich, Pechizzi, Picianzi, Pusti, Pustianzi, Radigosa²¹, Rapogni, Resanzi, S. Bricio, S. Vincenti, Salambati, Sicuti, Slapani, Smogliani, Stanzia Salamon, Spinoti, Stocouzi, Vidulini, Toffolini i Zabronich.²²

Prema popisu stanovništva 1910., na području župe Svetvinčenat živjelo je 3189 stanovnika (334 stanovnika ili 11,7% više u odnosu na 1900., dok je broj stanovnika 1921. manji za 84 osobe ili 2,6% u odnosu na 1910.godinu),²³ od kojih 1622 muškarca (50,86%) i 1567 žena (49,13%). Prema jezičnoj podjeli, na prostoru župe živjelo je 2555 Hrvata, 616 Talijana, 3 Nijemca, 2 Slovenca, 12 stranaca i 1 ostali. Najviše Talijana, njih 547, živjelo je u Svetvinčentu i njemu pripadajućim zaseocima, dok je u ostalim selima stanovništvo bilo pretežito hrvatsko.²⁴

¹⁸ Trogrlić, Marko, Šetić, Nevio, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Leykam International, Zagreb, 2015., 173.

¹⁹ Dukovski, Darko, „Istra XX. stoljeća (1900.-1950): Promjene identiteta (Socijalni i gospodarski uzroci).“ *Identitet Istre: Ishodišta i perspektive* / Manin, Marino ; Dobrovšak, Ljiljana ; Črpić, Gordan ; Blagoni, Robert ; (ur.), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006., 142.

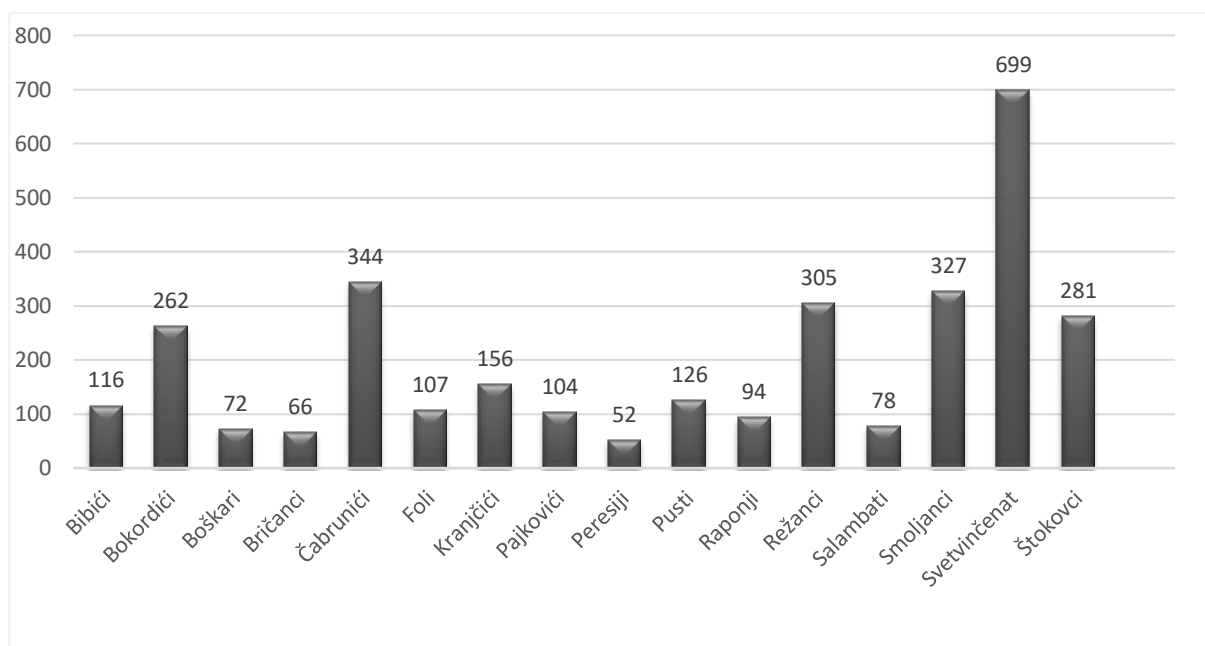
²⁰ Milovan, 46.

²¹ Naselje Radigosa obuhvaća naselja Pajkovići, Peresiji i Pusti, međutim naselja se u matičnim knjigama (s izuzetkom Peresiji) navode i kao zasebne jedinice.

²² U daljnjem tekstu imena naselja navode se u hrvatskom obliku; Bibići, Bijažići, Bokordići, Boškari, Brhanići, Bričanci, Čabrunići, Ferlini, Foli, Kersani, Kranjčići, Krase, Mrketi, Pajkovići, Pekici, Pićanci, Pusti, Pustijanci, Radigosa, Raponji, Režanci, Salambati, Smoljanci, Spinoti, Stancija Salamon, Svetvinčenat, Šikuti, Štokovci, Tofulini, Vidulini i Žlapani.

²³ Na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku za područje Svetvinčenta navodi se 4136 stanovnika, međutim, u navedeni broj uključena su i naselja Butkovići, Cukrići i Juršići koja, budući da teritorijalno ne pripadaju župi Svetvinčenat, izuzeta su iz ukupnog broja stanovnika koji se navodi u radu.

²⁴ Perselli, Guerrino, *I Censimenti della popolazione dell'Istria, con Fiume e Trieste, e di alcune città della Dalmazia tra il 1850 e il 1936.*, Centar za povijesna istraživanja Rovinj, 1993., 308-311.

Grafikon 1. Popis stanovništva po naseljima župe Svetvinčenat, 1910.

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS), Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. <https://www.dzs.hr/> ²⁵

Iako se socijalna struktura stanovništva Istre početkom XX. stoljeća brzo mijenjala, posebice u većim istarskim urbanim središtima,²⁶ a istarski se seljak sve više okreće prema gradovima (Pula, Rijeka, Trst),²⁷ seosko društvo bilo je i dalje prvenstveno ruralno, okrenuto poljoprivredi i u manjoj mjeri stočarstvu.²⁸ Do novca se dolazilo prodajom vina, rakije, ulja, teladi, janjadi i kozlića, ponešto i prodajom ogrjevnog drva, voća i povrća. Viškovi radne snage uspijevali su naći zaposlenje u gradovima, najviše u pulskom Vojnopomorskom arsenalu i njegovim kooperantskim radionicama. U poljoprivredi je dominirala proizvodnja vina, a zatim slijede žitarice i krumpir.²⁹ U tom kontekstu, valja istaknuti kako je na Prvoj pokrajinskoj izložbi u Kopru 1910., među 345 izlagačica koje su predstavljale svoje radove, od kojih svega dvije proizvođačice vina, svoje vino izložila i Maria Percovich iz Svetvinčenta.³⁰

²⁵ U podacima DZS-a navodi se 16 naselja, međutim zbroj stanovnika iznosi 3189 koliko ih navodi i Perselli. Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/> (10.12.2020.).

²⁶ Dukovski, 140.

²⁷ Dobljanović Šuran, i dr. „Kretanje i uzroci smrtnosti u deset istarskih župa u razdoblju od 1910. do 1923.“, *Istra u Velikom ratu. Glad, bolesti, smrt*, Svoljšak, Petra (ur.), Koper: Humanističko društvo Histria, 2017., 57.

²⁸ Dukovski, Darko, *Slika socijalno-gospodarskih procesa na Pazinštini prve polovice XX. stoljeća s posebnim osvrtom na Gradišće*, „Nova Istra“, br.5., Pula, 2005., 215.

²⁹ Trogrlić, Šetić, 202-203.

³⁰ Perkov, Alida, *Utjecaj državnih institucija na preobrazbu istarskoga gospodarstva – počeci od 1850. do 1918.*, Politehnika Pula, Pazin – Pula, 2018., 280.

Zavisnost poljoprivrednih prinosa, kao glavnom izvoru hrane, o padalinama, značajno je utjecalo na život, ali i smrtnost stanovništva župe Svetvinčenat. Zbog izostanka prirodnih izvora vode mještani su uvelike ovisili o lokvama, koje, iako su namjenski prvenstveno korištene za napajanje životinja, pranje rublja, gašenje požara, služile su i kao izvor pitke vode, posebice u razdobljima dugotrajnih suša kada je voda dovožena i s udaljenijih područja. U naselju Svetvinčenat cisterna na trgu izgrađena je 1808., dok su rijetki mještani ruralnih naselja posjedovali bunar.

U prvoj polovici 20. st. stambeni i higijenski uvjeti u Istri još su uvijek bili važan, a možda i ključan čimbenik širenja tuberkuloze i ostalih zaraznih bolesti.³¹ Ono što je posebno opterećivalo modernizacijske procese i društvene odnose, bio je jaz između „talijanskog grada i hrvatskog sela“, jaz između talijanske učene gradske kulture i hrvatske i slavenske ruralne tradicionalno apolitične kulture,³² što se u društveno-političkim odnosima odražavalo i u župi Svetvinčenat. Napadaji na ljude i njihovu imovinu bili su konstanta. Zabilježeno je da su ljudi u više navrata bili napadani samo zato „jer su Hrvati“. Obračuni su naročito česti bili u Bergamovoj gostionici, kada su u obračunima nerijetko intervenirali žandari.³³

Na području župe Svetvinčenat, pred Prvi svjetski rat, djelovale su četiri škole. Uz školu u Svetvinčentu, otvorenoj 1870./1871., s talijanskim nastavnim jezikom, posredstvom Družbe sv. Ćirila i Metoda otvorene su tri škole s hrvatskim nastavnim jezikom, uz obvezu učenja njemačkog u naseljima Štokovci (1902/03.) i Svetvinčentu (1907.), dok je u naselju Smoljanci, u školi otvorenoj 1906., propisana obveza učenja talijanskog jezika. Hrvatske škole prestale su s radom 25. svibnja 1915., danom stupanja Italije u rat, dok je talijanska škola u Svetvinčentu djelovala tijekom cijelog rata.³⁴

³¹ Radošević, Milan, „Higijenske i zdravstvene prilike u zapadnoj Hrvatskoj između dva svjetska rata s posebnim osvrtom na Istru, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, Vol.6 i 7 No.-, 2012., 104.

³² Trogrlić, Šetić, 208-209.

³³ Crljenko, Branko, „Čitaonička sastavnica preporodnog pokreta Istre i Hrvatska čitaonica u Svetvinčentu“, *Vjesnik istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001., 166., 203.

³⁴ Cukrov, 193-203.

2.2. Prvi svjetski rat i evakuirci

Ratne neprilike za narod Monarhije, time i župljane Svetvinčenta, započele su Carevim „Proglasom mojim narodima“, 28. srpnja 1914., danom kada je, Uredbom Ministarstva za zemaljsku obranu, na snagu stupio Zakon o ratnome stanju (donesen 26. prosinca 1912.) kojim su utvrđena prava i obveze stanovništva. Temeljem Zakona, Ministarstvo unutarnjih poslova, ovlašteno je posebnom uredbom utvrđivati cijenu rada, te količinu i cijenu namirnica. Petog dana od objave rata, 2. kolovoza 1914., Istra je oblijepljena oglasima – vojne vlasti obznanjuju novačenje za vojsku, mornaricu, domobranstvo i žandarmeriju kao i rekviziciju konja i zaprežnih kola za potrebe vojske. Zakoni i uredbe svojim su odredbama označili početak vojačenja, promjenu životnih i socijalnih prilika – pad životnog standarda i početak inflacije; smanjivanje radnih prava, uvođenje radne obaveze, ograničavanje slobode kretanja. Bilo je to i doba izvršenja zakonskih predradnji za buduće iseljavanje najvećeg dijela stanovništva ratne zone Pomorske utvrde Pula.³⁵

Početak svibnja 1915., Zapovjedništvo Pomorske utvrde Pula javnim proglasom nalaže evakuaciju stanovništva granično s crtom Rovinj – Kanfanar – Barban – kanal Raša koja je proglašena granicom ratne zone. Vojne su vlasti u noći s 18. na 19. svibnja 1915. tekličima i crkvenim zvonom zapovjedile, prethodno popisanim obiteljima, da u roku od tri dana napuste svoje domove i dođu na otpremne željezničke postaje.³⁶ Župljani Svetvinčenta ukrcavali su se sa željezničkih postaja Čabrunići, Savičenta i Smoljanci,³⁷ odakle su, u teretnim vagonima, krenuli preko Divače – Ljubljane – Ptuja – Maribora prema izbjegličkom logoru Wagner kraj Leibnitza (Štajerska), gdje ih je Izvidno ratno povjerenstvo razvrstavalo po narodnosti, zavičajnoj i obiteljskoj pripadnosti i vjeroispovijesti te upućivalo na nova odredišta. Bjegunci iz Svetvinčenta talijanske narodnosti smješteni su u prihvatni logor Wagner, dok su odredišta hrvatskih bjegunaca obuhvaćala područja Štajerske, Gornje Austrije, Moravske, Češke i Ugarske. Prema *Hrvatskom listu*, bjegunci iz Svetvinčenta smješteni su na prostoru sjeverozapadne Moravske u kotaru Zwittau (Svitava),

³⁵ Mandić, Davor, *Istra u vihoru Velikog rata, Sudbina evakuiraca – 1914.-1918.*, Biblioteka trag vremena, Pula, 2013., 16-20.

³⁶ Mandić, Davor, „Pulski *Hrvatski list* (1915. – 1918.) – zapis o „evakuircima“ s područja Pomorske utvrde Pula, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 42 No.3, 2010., 785.

³⁷ Paronić, 28.

nekoliko obitelji smješteno je u Weigesdorfu, Fryedlandu i okolici Volanovica i Brunneisena, kojima Mähr i Šumperk, te Ugarskoj u županiji Tolma. Ipak, većina je smještena u logore Gmünd i Steinklamm. Logor u Gmündu, smješten u neposrednoj blizini češke granice, bio je najveći austro-ugarski „Barackenlager“ i najbolnija uspomena istarskih ratnih bjegunaca.³⁸ Prema iskazu Zapovjedništva ratne luke Pula, iz Općine Svetvinčenat evakuirano je 2249 osoba.³⁹ Povratak župljana Svetvinčenta zabilježen je od ožujka 1916.⁴⁰

Ratno stanje i blizina talijanske bojišnice pretvorili su Istru u pustoš bez radno sposobnog stanovništva, a posljedice suše u godinama 1916. i 1917. dodatno su intenzivirale neimaštinu i stanje opće gladi.⁴¹ Kiša 1917. nije padala od Uskrsa do poslije Male Gospe.⁴² Teške prilike potaknule su smještaj istarske djece u sjevernu Hrvatsku gdje je, prema popisu povjesničarke Mire Kolar, iz područja župe Svetvinčenat zbrinuto ukupno trideset troje djece; iz naselja Boškari (6), Peresiji (7), Salambati (15), Smoljanci (4) i Škokavci (Štokovci, 1).⁴³

Slijedom navedenog, župa Svetvinčenat smještena na središnjoj udaljenosti od industrijskih gradova Pule i Rovinja, s urbanim naseljem Svetvinčenat i dijelom naselja sa željezničkim postajama, uz visoku zastupljenost poljoprivrednog stanovništva, te brojem rođenih, vjenčanih i umrlih i obuhvatnim područjem evakuacije stanovništva, udovoljava glavnim parametrima potrebnim za izradu reprezentativne analize o utjecaju modernizacijskih procesa i nepovoljnih izvanrednih okolnosti na socijalne i demografske odrednice prirodnog kretanja stanovništva tijekom drugog desetljeća 20. stoljeća.

³⁸ Mandić, „Pulski Hrvatski list“, 784-786., 799.

³⁹ Ferenčić, Lucijan, „Evakuacija stanovništva južne Istre u vrijeme Prvog svjetskog rata“, *Istarska Danica*, 1975., 143.

⁴⁰ *Hrvatski list*, br. 230, 1. ožujka 1916.

⁴¹ Mandić, *Istra*, 153.

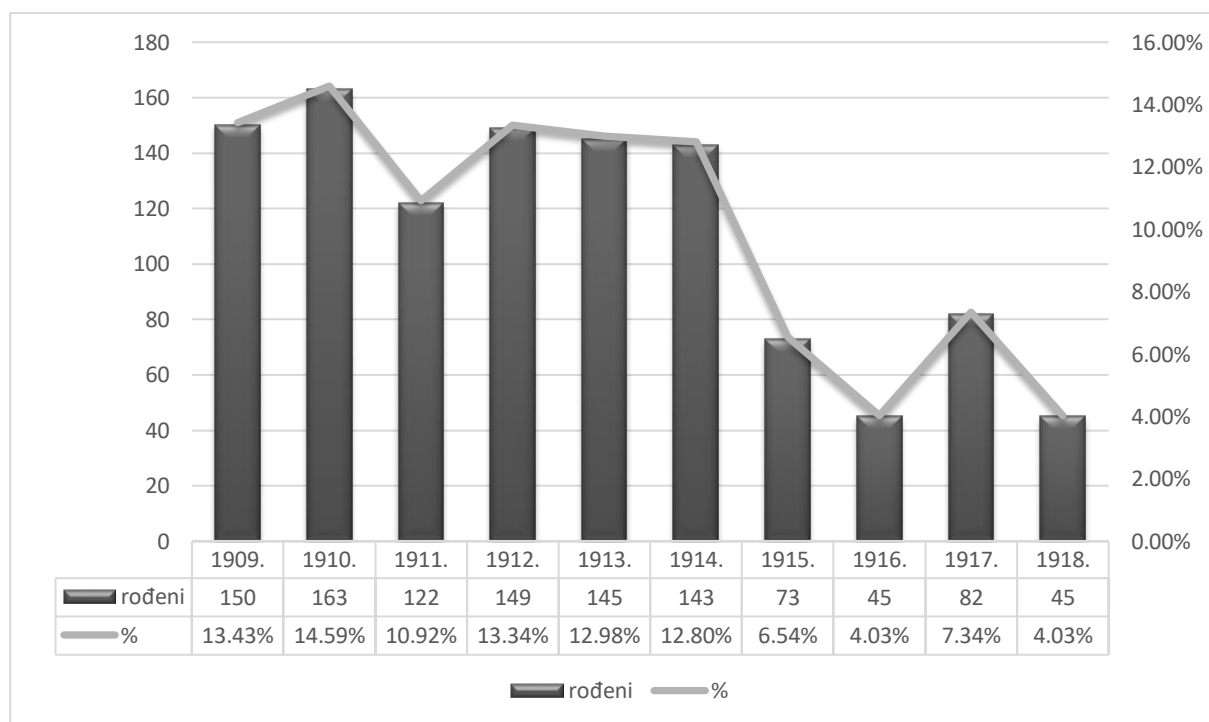
⁴² Radetić, 241.

⁴³ Kolar, Mira, *Zbrinjavanje gladne djece u Hrvatskoj za Prvoga svjetskog rata*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2008., 78-81.

3. NATALITET

3.1. Godišnja i mjesečna distribucija rođenja

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja, od 1909. do 1918., u MKK župe Svetvinčenat upisano je 1117 rođenja. U prve dvije godine prosječno je zabilježeno 156 upisa nakon čega se, u drugoj polovici 1911., u poveznici s povećanjem broja umrlih i smanjenjem uspješnih začeca početkom godine, bilježi pad broja rođenih. Od 1912. do 1914. prosječno se rađalo 146 djece ($SD^{44} \pm 2,5$). Tijekom mirnodopskog razdoblja (1909. do 1913.) zabilježeno je rođenje 729 djece ($\bar{x}^{45} 146, SD \pm 13,3$), a najviše ih je rođeno 1910. (163). Tijekom ratnog razdoblja rođeno je 388 djece. Veći pad zabilježen je 1915., kada je, u odnosu na prosječan petogodišnji broj rođene djece, ukupna rodnost pala za 49%, nakon čega je iduće godine zabilježen dodatni pad, te broj rođene djece iznosi svega 30% petogodišnjeg prosjeka rođenih tijekom mirnodopskog razdoblja.

Grafikon 2. Distribucija rođenja djece⁴⁶ u župi Svetvinčenat od 1909. do 1918.

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁴⁴ SD – Standardna devijacija;

⁴⁵ \bar{x} – aritmetička sredina; $\bar{x} = (\sum x_i) / n$

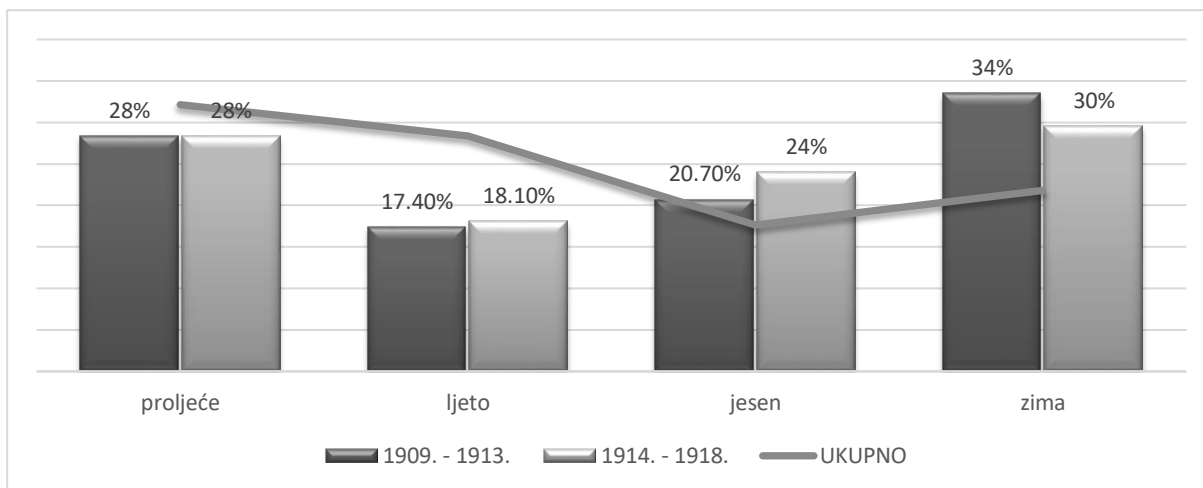
⁴⁶ Uključuje živorođenu i mrtvorođenu djecu upisanu u MKK župe Svetvinčenat. U radu se koristi termin *rođeni*, a ne *kršteni* budući da se u radu obrađuju i podaci mrtvorodenčadi upisani u MKK.

Tablica 1. Distribucija rađanja po godinama i mjesecima (1909. – 1918.)

1909. – 1913.												
	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P
1909.	29	17	14	19	3	9	6	13	11	7	10	12
1910.	11	18	21	17	12	10	9	14	12	11	10	18
1911.	13	14	16	13	11	5	6	6	9	7	9	13
1912.	14	24	21	15	9	8	9	8	7	11	12	11
1913.	18	18	15	11	10	5	6	13	11	10	14	14
∑	85	91	87	75	45	37	36	54	50	46	55	68
udio	11,7	12,5	11,9	10,3	6,2	5,1	4,9	7,4	6,9	6,3	7,5	9,3
\bar{x}	17	18,2	17,4	15	9	7,4	7,2	10,8	10	9,2	11	13,6
1914. – 1918.												
	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P
1914.	7	17	16	12	8	7	11	14	13	15	13	10
1915.	14	12	17	4	10	1	2	3	6	1	3	1
1916.	1	4	5	5	3	3	1	3	8	5	4	3
1917.	13	14	9	4	5	6	2	6	6	6	5	6
1918.	7	2	4	3	5	3	6	2	4	2	3	4
∑	42	49	51	28	31	20	22	28	36	29	28	24
udio	10,8	12,6	13,1	7,2	8,0	5,2	5,7	7,2	9,3	7,5	7,2	6,2
\bar{x}	8,4	9,8	10,2	5,6	6,2	4	4,4	5,6	7,4	5,8	5,6	4,8
1909. – 1918.												
∑	127	140	138	103	76	57	58	82	86	75	83	92
udio	11,4	12,5	12,4	9,2	6,8	5,1	5,2	7,3	7,7	6,7	7,4	8,2
\bar{x}	12,7	14	13,8	10,3	7,6	5,7	5,8	8,2	8,6	7,5	8,3	9,2

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Utjecaj ratnih događanja na broj rođenja vidljiv je od lipnja 1915., što je odraz smanjenja broja uspješnih začeca od rujna 1914. Odnos broja rođenih tijekom prvih sedam mjeseci 1916. i istog razdoblja 1914. iznosi 22:78, odnosno 71,79% manje. Unatoč povećanju broja rođenja u prva tri mjeseca 1917., u poveznici s povratkom *evakuiraca*, kada je rođeno 36 djece, odnosno svega 4 manje u odnosu na proljetni, predratni period 1914., do kraja godine bilježi se manji broj rođenja (prosječno petero mjesečno, s iznimkom srpnja kada je rođeno svega dvoje djece). Nizak trend rađanja, s prosječno četiri rođenja mjesečno, nastavljen je i tijekom 1918. godine. Računajući da prosječan broj rođenih po godini u mirnodopskom razdoblju iznosi 146 djece, može se zaključiti kako je od 1915. do 1918. u župi Svetvinčenat, uslijed niza nepovoljnih okolnosti, broj rođenih smanjen za 66,43%.

Grafikon 3. Sezonske varijacije rođenja po klimatološkim godišnjim dobima, usporedba 1909. – 1913. i 1914. – 1918.

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

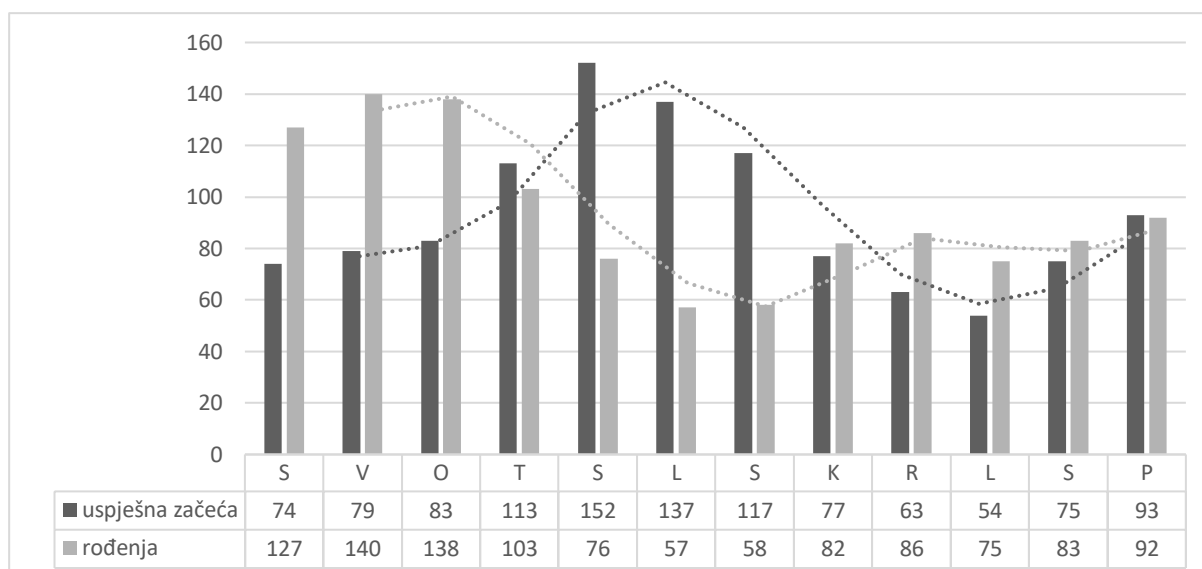
Na temelju podataka matičnih knjiga, moguće je analizirati mjesečnu distribuciju rođene djece, odnosno sezonske varijacije.⁴⁷ Obrasci sezonalnosti rađanja, zabilježeni su u svim proučavanim populacijama diljem svijeta, uz podložnost promijeni tijekom vremena. Uzroci sezonskih varijacija mogu biti posljedica brojnih, međusobno povezanih ali i nepovezanih čimbenika; bioloških utjecaja, utjecaja okoliša kao što su klima, temperatura i *photoperiod*,⁴⁸ te čimbenika socijalnog i ekonomskog karaktera; sezonalnosti sklapanja brakova, redoslijeda rođenja, vjerskog kalendara i industrijalizacije,⁴⁹ ciklusa većih poljoprivrednih radova, ali i subjektivnih razloga; povezivanje proljeća s novim životom, te planiranje kako bi trudnica bila što kraće vrijeme izložena toplom vremenu tijekom visoke trudnoće.⁵⁰ Veći broj rođenja početkom godine može ukazivati i na vjerojatnost da su roditelji svjesno planirali rođenje tijekom proljeća kako bi dijete „očvrsnulo“ do zimskog perioda, te time bilo otpornije na nepovoljne zimske uvjete.

⁴⁷ Ladić, Zoran, Budeč, Gordan, „O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih (rođenih)“, *Pićanska biskupija i Pićanština*. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 23. i 24. listopada 2008. godine, ur. Robert Matijašić i Elvis Orbanić, Pazin 2012., 95.

⁴⁸ Nekoliko znanstvenih radova potvrđuje kako su primarne odrednice ritmova sezonskih začeca duljina dana i temperatura. Više u: Lagana, AS i dr., „Analysis of the Influence of Lunar Cycle on the Frequency of Spontaneous Deliveries: A Single-centre Retrospective Study“, *Medical Journal*, Kathmandu University, Vol.12, No.4, 2014., 234.

⁴⁹ Cypryański, Jacek, „Changes in seasonality of births in Poland in the years 1900-2009“, *Demographic Research*, Vol.40, Article 49, 2019., 1442.

⁵⁰ Doblhammer-Reiter, Gabriele, Rogers, Joseph Lee, Rau, Roland, „Seasonality of Birth in Nineteenth and Twentieth Century Austria“, *Max Planck Institute for Demographic Research*, Rostock, Germany, 1999., 3-15.

Grafikon 4. Usporedba distribucije uspješnih začeća i rođenja po mjesecima (1908./1909. – 1918.)

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iz analize mjesečne distribucije rođenja u župi Svetvinčenat iščitava se da sezonalnost rađanja donekle odstupa od uobičajenih sezonskih varijacija specifičnih za novovjekovna društva na području Europe,⁵¹ budući da se vrhunac rađanja bilježi pretežito u zimsko-proljetnom razdoblju. Od siječnja do ožujka stopa nataliteta je relativno stabilna, na visokoj razini. Pad započinje u travnju s minimumom tijekom lipnja i srpnja, te porastom od kolovoza i rujna. Visoka stopa uspješnih začeća tijekom ožujka ukazuje da se župljani Svetvinčenta tijekom razdoblja korizme, kao razdoblja pokore, odricanja, trpljenja i posta,⁵² nisu ustezali od seksualnih aktivnosti, budući da je tijekom deset godina u doba korizme zabilježeno 117 uspješnih začeća, dok udio „korizmenih začeća“ u ukupnim uspješnim začećima tijekom veljače i ožujka iznosi 74%. Maksimum zimskih rođenja rezultat je začeća tijekom svibnja, lipnja i srpnja, stoga se može zaključiti da aktivan rad u poljoprivredi nije negativno utjecao na uspješnost začeća, odnosno iznesenost trudnoća.⁵³

⁵¹ Za europski je model karakterističan vrhunac rađanja početkom godine (obično od ranog proljeća), a potom i u rujnu, dok u ostatku godine broj rođenih opada. U: Doblhammer-Reiter, Gabriele, Rogers, Joseph Lee, Rau, Roland, „Seasonality of Birth“, 6.

⁵² Barlek, Josip, „Uz križ stati – Hrvatski Uskrs“, *Podravski zbornik*, Etnografski muzej Zagreb, 2006., 286.

⁵³ O utjecaju fizičke aktivnosti i intenzivnog rada na trudnoću vidi u: Kader, Manzur, Naim-Shuchana, Saira, „Physical activity and exercise during pregnancy“, *European Journal of Physiotherapy*, 2014., 16., 2-9.

Tablica 2. Mjesečna distribucija rođenja po naseljima, 1909. – 1918.

Mjesec / naselje	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P
bez upisa mjesta rođenja		1										
Bibići	2	5	6	3	3	2	4	3	5	3	2	3
Bijažići	1		6	1	1		2	1	1			3
Bokordići	12	11	8	6	4	3	5	4	3	7	8	6
Boškari	4	3	4	3	7	4		1		1	1	1
Brhanići												1
Bričanci	3	3	1	2		2	2	2	1	1	1	2
Čabrunići	14	20	15	19	8	6	11	7	14	9	9	13
Ferlini	1	1		1							2	1
Foli	5	4	7	7	2	3	2	1	1	4	2	2
Kersani	1	2	3	1	1	1			5	1		1
Kranjčići	7	4	1	3	2	1		2	6	2	1	1
Krase	2	1	1	1	3	1	1		2	2		1
Mrketi		1										
Pajkovići	2	4	1	4	3		3	1		1	3	1
Pekici	2	1	1	3	1		1				2	
Pićanci			1							1		
Pusti	3	1	3	3	1				1	1		
Pustijanci	1				1		1		1	1	3	2
Radigosa	7	14	9	3	3	5		3	9	3	10	6
Raponji	1	6	6	2	2	1	2	3	3	2	2	1
Režanci	15	14	16	7	6	5	6	6	7	8	4	11
Salambati	6	1	4	4	2	1	1	1	1	1	2	2
Smoljanci	10	20	16	9	4	4	5	8	4	11	8	8
Spinoti	2											
St. Salamon			2									
Svetvinčenat	14	12	14	13	12	8	6	23	9	7	15	8
Šikuti	1				1		1	2		2	1	
Štokovci	10	8	9	6	6	6	4	10	10	7		15
Vidulini	1	1		2	1	1		1			3	1
Žlapani			2		1	1		1	1		1	1
Izvan župe												
Mark. Istra			2		1	2		1			1	
izbjeglištvo		2					1	1	2		3	
ukupno	127	140	138	103	76	57	58	82	86	75	84	91

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Budući da se u literaturi navodi mogućnost da su rođenja planski izbjegavana u vrijeme najintenzivnijih radova u poljoprivredi,⁵⁴ analizirani su podaci bez urbanog naselja Svetvinčenat (udio rođenih 13%), međutim sezonalnost rađanja i s tim parametrima ostaje neizmijenjena, stoga se može zaključiti kako su uzroci odabira vremena za začecje, odnosno rađanje, slojevitiji. Mjesečna distribucija rođenja u naselju Svetvinčenat zadržava gotovo ravnomjernu distribuciju od siječnja do svibnja (12 do 14 rođenih), s padom tijekom lipnja (8) i srpnja (6), te izraženijim povećanjem broja rođenih u kolovozu (23). Povećanje broja rođenja tijekom rujna povezuje se sa začecima tijekom božićnih blagdana i karakteristično je za sve kršćanske kulture.⁵⁵ Tijekom desetogodišnjeg razdoblja u prosincu su zabilježena 83 začecja, od kojih se 41 uspješno začecje ili 49,4% odnosi na razdoblje od 20. do 31. prosinca, a u župi Svetvinčenat posebno je lokalno izraženo u naseljima Kranjčići, Štokovci i Čabrunići. Analiza prostorne distribucije rođenih potvrđuje odstupanja u sezonskim varijacijama na lokalnoj razini. Iako se razlike očekivano odnose na Svetvinčenat, koji vrhunac bilježi tijekom kolovoza (16,3% rođenih), od župnog trenda odstupaju i druga naselja; Štokovci s potpunom izostankom rođenih u studenom tijekom desetogodišnjeg razdoblja, te vrhuncem tijekom prosinca, dok se naselje Čabrunići, iako zadržava proljetni maksimum, izdvaja po brojčanosti srpanjskih poroda.

⁵⁴ Pavičić, Vlado, „Župa Orah kod Vrgorca; ritam rađanja na imperijalnoj granici“, *Anali Dubrovnik* 55/2 (2017), 435.

⁵⁵ Doblhammer-Reiter, 19.

3.2. Spolna struktura rođenih i blizanački porodi

Tijekom desetogodišnjeg analiziranog razdoblja rođeno je 582 dječaka i 535 djevojčica, odnosno 47 ili 8,78% dječaka više. Prosječni desetogodišnji omjer (M/Ž) iznosio je 1,11:1, s koeficijentom maskuliniteta 1096‰. Omjer spolova pri rođenju relativno je konstantan i njegova vrijednost, prema izvješćima Svjetske zdravstvene organizacije,⁵⁶ u prosjeku iznosi 1,07⁵⁷ što je približno prosječnom omjeru tijekom prvog razdoblja u župi Svetvinčenat. Pozitivno odstupanje tijekom mirnodopskog razdoblja zabilježeno je 1910., dok je smanjenje zabilježeno 1912., u godini koja je uslijedila nakon godine s porastom broja umrlih (1911.), kada iznosi 1,10:1.

Tablica 3. Ukupna rodnost po spolu, usporedna razdoblja (1909. – 1918.)

1909. – 1913.							
Spol / godina	muška djeca	ženska djeca	ukupno	omjer M/Ž	spolni omjer M/sv.	koeficijent maskuliniteta (‰)	koeficijent feminiteta (‰)
1909.	77	73	150	1,05	0,513	1055	948
1910.	82	81	163	1,01	0,503	1012	988
1911.	63	59	122	1,07	0,516	1068	936
1912.	78	71	149	1,10	0,523	1098	910
1913.	75	70	145	1,07	0,517	1071	933
∑1	375	354	728	1,05	0,515	1059	944
\bar{x} 1	75	70,8	145,8	1,06	0,514	1061	943
1914. – 1918.							
Spol / godina	muška djeca	ženska djeca	ukupno	omjer M/Ž	spolni omjer M/sv.	koeficijent maskuliniteta (‰)	koeficijent feminiteta (‰)
1914.	80	63	143	1,27	0,559	1269	787
1915.	41	32	73	1,28	0,562	1281	780
1916.	22	23	45	0,96	0,489	956	1045
1917.	40	42	82	0,95	0,488	952	1050
1918.	26	19	45	1,37	0,578	1368	731
∑2	209	179	388	1,16	0,539	1168	856
\bar{x} 2	46	40	86	1,12	0,535	1114,5	915,5
∑ 1+2	582	535	1117	1,08	0,521	1096	912
\bar{x} (sv.)	58,4	53,3	111,7	1,11	0,533	1113	910,8

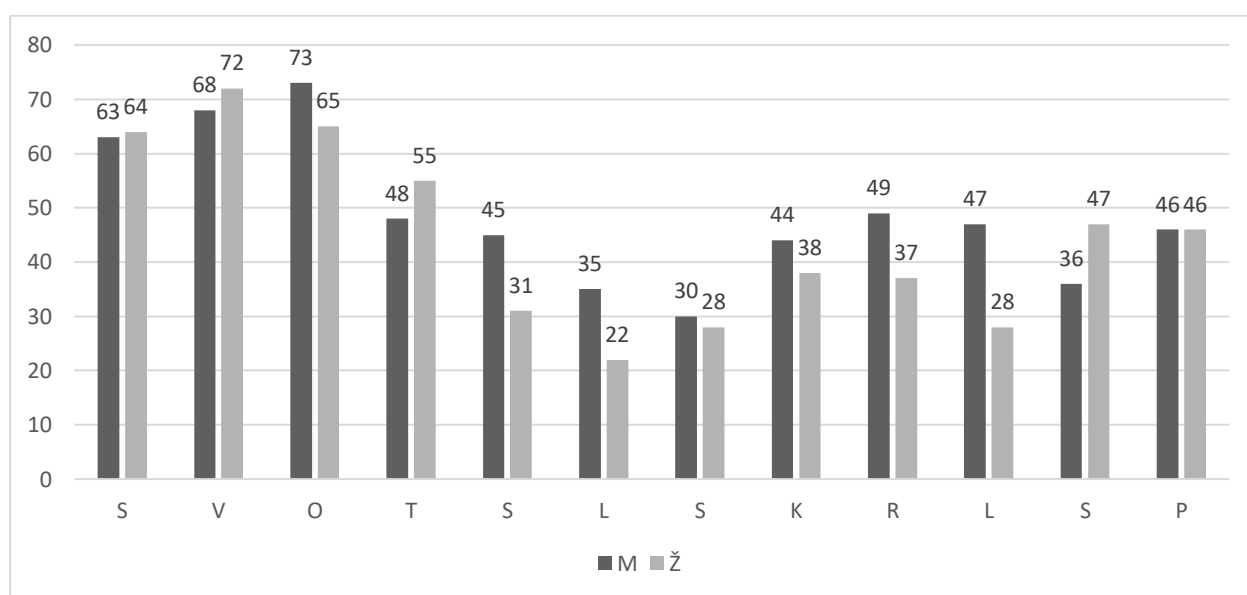
Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁵⁶ Mrežna stranica <https://ourworldindata.org/sex-ratio-at-birth>, 17.11.2020.

⁵⁷ Teitelbaum, M., „Factors Associated with the Sex Ratio in Human Populations“, *The Structure of Human Populations*, Clarendon Press, Oxford, England, 1972., 90-109.

⁵⁸ Koeficijent maskuliniteta izražava broj rođene muške djece na 1000 ženske djece i obratno. Krivošić, Stjepan, „Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća“, *HAZU – Zavod za znanstveni rad Varaždin*, Varaždin, 1991., 45.

U prvom, mirnodopskom razdoblju u svim godinama rođeno je više muške djece. Omjer rođene muške djece u odnosu na sveukupan broj rođenih tijekom prvih pet godina iznosi 0,514, što je približno prosječnom omjeru rođene muške djece u sveukupnoj populaciji (0,515), s tendencijom izjednačavanja spolnog omjera tijekom reproduktivnog razdoblja, uslijed veće smrtnosti muškaraca.⁵⁹ Tijekom drugog, ratnog perioda, evidentne su izmjene omjera broja rođene muške u odnosu na žensku djecu, što se djelomično poklapa sa statistički značajnim odstupanjima od „prirodne stope“, u korist većeg broja rođene muške djece zabilježenih tijekom i neposredno nakon Prvoga svjetskog rata u većini europskih zemalja.⁶⁰

Grafikon 5. Mjesečna distribucija spolne strukture rođenih, 1909. – 1918.

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

U župi Svetvinčenat povećanje rođenja muške djece zabilježeno je već u prvoj ratnoj godini, kada se kao zanimljivost ističe kolovoz 1914., s rođenjem 14 muških i nijednog ženskog djeteta, a značajniji omjer u korist muške djece zabilježen je i tijekom rujna (10:3) i listopada (10:5). Međutim, budući da je riječ o uspješnim začecima tijekom studenoga i prosinca 1913., ove izvanredne omjere ne može se povezivati s ratnim događanjima. Odstupanje od uobičajenog odnosa spolnog omjera u korist muške djece zabilježeno je i 1915. i 1918., dok je omjer 1916. i 1917. veći u korist ženske djece.

⁵⁹ Teitelbaum, M., „Male and Female Components of Perinatal Mortality: International Trends 1901-63.“, *Demography*, 8 (4), 1971., 541-548.

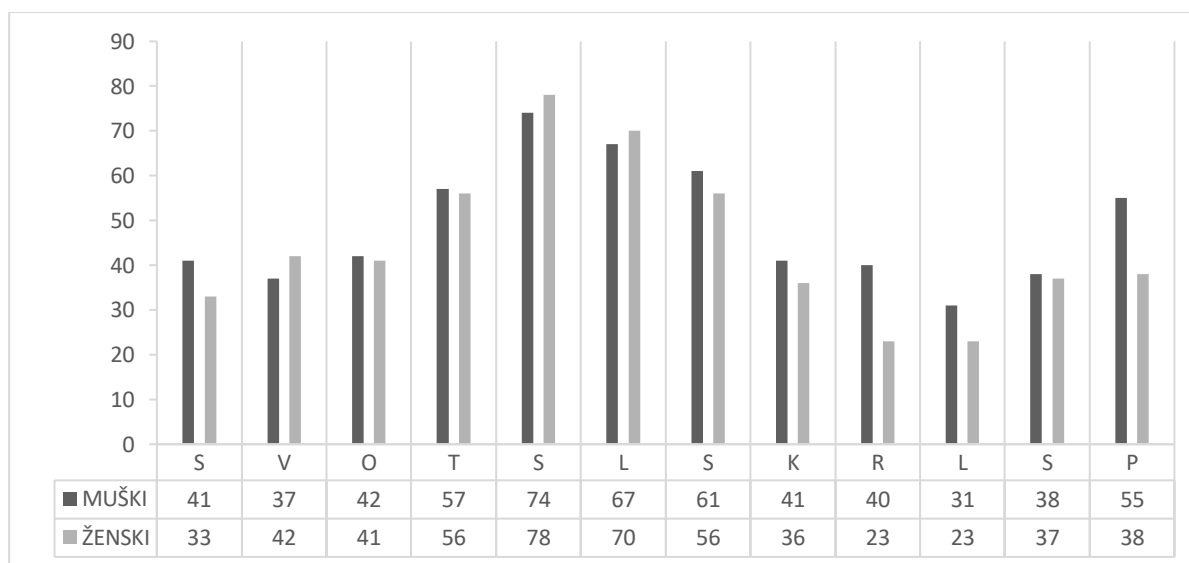
⁶⁰ W. H., James, „Sex Ratios of Births Conceived During Wartime“, *Human Reproduction*, 18 (5), 2003., 1133-1134.

Tablica 4. Prostorna distribucija i spolna struktura rođene djece, 1909. – 1918.

Naselje	1909. – 1913.			1914. – 1918.			1909. – 1918.		
	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
bez upisa	1		1			0	1		1
Bibići	10	19	29	9	3	12	19	22	41
Bijažići	7	3	10	4	2	6	11	5	16
Bokordići	28	15	43	18	16	34	46	31	77
Boškari	14	12	26	4	4	8	15	14	29
Brhanići					1	1		1	1
Bričanci	10	7	17	2	1	3	12	8	20
Čabrunići	49	48	97	25	23	48	74	71	145
Ferlini		4	4		2	2		6	6
Foli	15	14	29	6	5	11	21	19	40
Kersani	9	3	12	3	1	4	12	4	16
Kranjčići	6	12	18	6	6	12	12	18	30
Krase	5	6	11	1	3	4	6	9	15
Mrketi			0	1		1	1		1
Pajkovići	12	2	14	3	6	9	15	8	23
Pekici	1	4	5	4	2	6	5	6	11
Pićanci	1		1	1		1	2		2
Pusti	5	3	8	3	2	5	8	5	13
Pustijanci	3	5	8	1	1	2	4	6	10
Radigosa	27	22	49	13	10	23	40	32	72
Raponji	10	9	19	6	6	12	16	15	31
Režanci	37	31	68	19	18	37	56	49	105
Salambati	11	8	19	4	3	7	15	11	26
Smoljanci	36	28	64	24	19	43	60	47	107
Spinoti	1	1	2			0	1	1	2
St. Salamon			0	1	1	2	1	1	2
Svetvinčenat	43	54	97	24	20	44	67	74	141
Šikuti	3	2	5	2	1	3	5	3	8
Štokovci	22	39	61	14	16	30	36	55	91
Vidulini	5	5	10		1	1	5	6	11
Žlapani	4	2	6	1	1	2	5	3	8
izvan župe (Istra)	1		1	4	3	7	4	3	7
izbjeglištvo			0	6	3	9	6	3	9
UKUPNO	375	358	733	209	180	389	582	535	1117

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

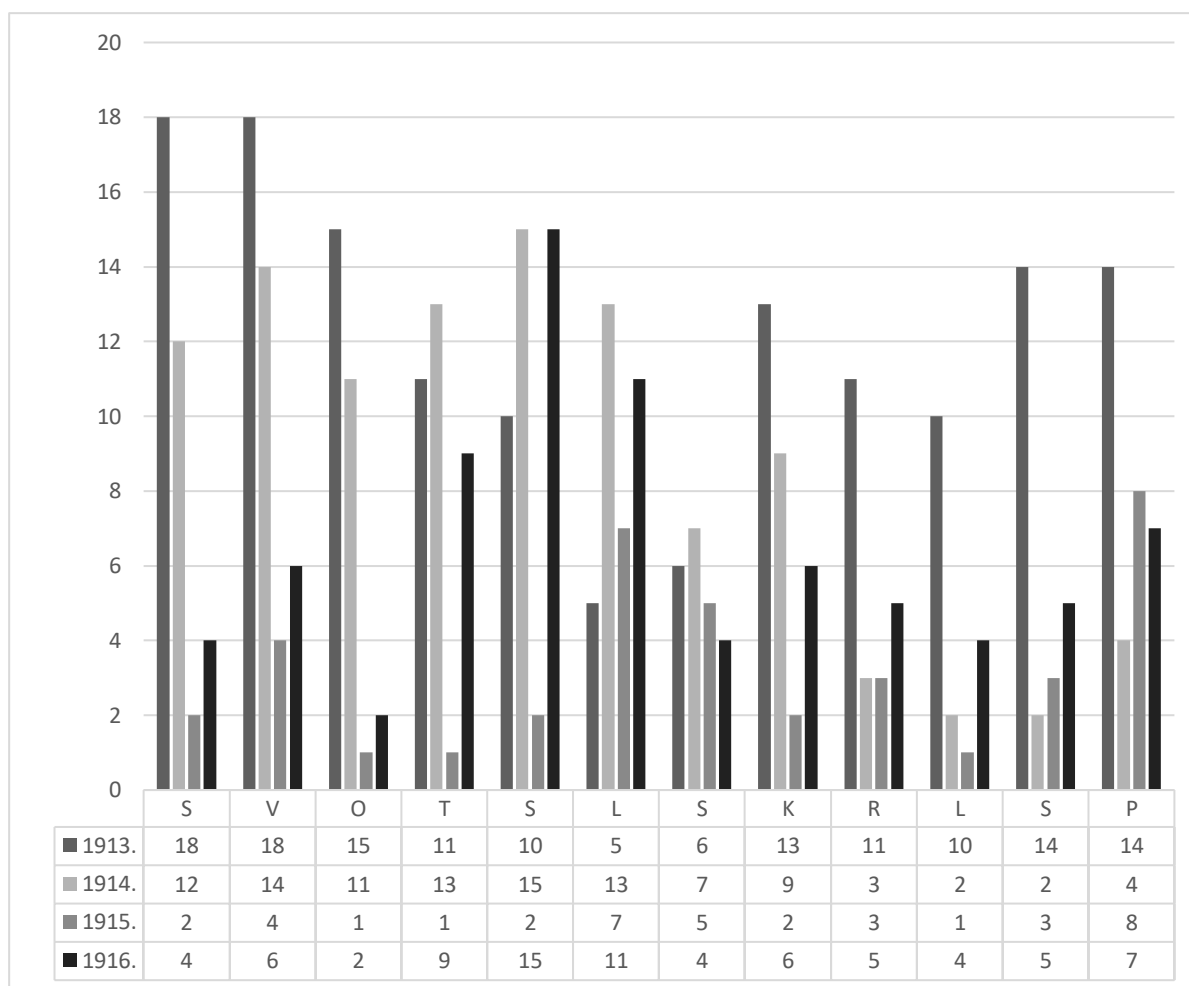
Iz analize prostorne distribucije rođene djece tijekom desetogodišnjeg razdoblja iščitava se kako je u 22 od 30 naselja, u kojima je zabilježeno rođenje, rođeno više muške djece. Kao posebnost izdvaja se naselje Ferlini u kojemu tijekom deset godina nije rođeno muško dijete, te naselje Štokovci s najvećom razlikom rođene ženske u odnosu na mušku djecu (1,53:1). Naselja Bokordići i Smoljanci izdvajaju se po broju rođenja muške djece s 15 odnosno 13 više u odnosu na žensku djecu. Iz analize je vidljivo i da je u većini naselja tijekom ratnog razdoblja došlo do pada broja rođene djece, s izuzetkom manjih naselja i stancija (Brhanići, Mrketi, St. Salamon). Od većih naselja ističu se Svetvinčenat s 53 manje rođene djece u odnosu na mirnodopsko razdoblje, Čabrunići (49), Režanci i Štokovci (po 31). U Vidulinima je tijekom ratnog razdoblja rođeno samo jedno dijete. Budući da se ne raspolaže s brojem evakuiranih žena reproduktivne dobi iz pojedinog sela izvršena je analiza podataka s ciljem utvrđivanja jesu li naselja sa željezničkom postajom, zbog blizine transporta kojim je vršena evakuacija, zabilježila veći pad nataliteta, međutim statistički nalazi ne potvrđuju postavljenu hipotezu korelacije.

Grafikon 6. Spol uspješno začete djece po mjesecima (1909. – 1918.)

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Prema pokazateljima analize uspješnih začeca tijekom desetogodišnjeg razdoblja razvidna je prevalencija začeca muške djece tijekom gotovo svih mjeseci, što je i očekivano zbog većeg udjela muške djece u ukupnom broju rođenih. Iznimke se bilježe u uspješnim začecima tijekom veljače, te svibnja i lipnja. Značajniji udio uspješno začete muške djece zabilježen je tijekom rujna (57,5%), listopada (74%), te prosinca (69%).

Grafikon 7. Distribucija uspješnih začeca 1913., 1914., 1915. i 1916. godine
Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Zbog boljeg uvida utjecaja ratnih događanja na natalitet analizirana su uspješna začeca 1913., kao usporedne godine, s 1914., kao godinom objave rata i mobilizacijom vojnika, 1915., godinom kada je stanovništvo evakuirano, te 1916. kao godinom povratka većeg broja *evakuiraca*. Utjecaj ratnih događaja u broju uspješnih začeca vidljiv je od rujna 1914., te je u ostatku godine zabilježeno svega 11 od 105 godišnjih začeca (10,47% udjela). U 1915. veći broj uspješnih začeca vidljiv je u lipnju, što se ističe kao zanimljivost budući da je evakuacija stanovništva započela u drugoj polovici svibnja. Naredno povećanje zabilježeno je u prosincu 1915., kada je od 8 uspješnih začeca, 4 ili 50% zabilježeno tijekom božićnih blagdana. U narednoj, 1916. godini, povećan broj uspješnih začeca zabilježen je u mjesecima po povratku *evakuiraca*, kada je, od travnja do kraja lipnja, zabilježeno 35 ili 44,8% uspješnih godišnjih začeca.

Tablica 5. Distribucija rođenja blizanaca – po godinama, spolu, mjestu rođenja i proteku vremena do krštenja, 1909. – 1918.

Godina / broj poroda		1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ
		4	2	2	1	3	1	1	1	1	1	17
spol	M	4	2	3		5	1	1		1	2	19
	Ž	4	2	1	2	1	1	1	2	1		15
Bijažići				1								1
Bokordići						1						1
Bričanci		1										1
Čabrunići			1								1	2
Kersani		1										1
Pajkovići									1			1
Radigosa		1				1						2
Režanci			1	1								2
Smoljanci							1			1		2
Spinoti		1										1
St. Salomon								1				1
Svetvinčenat					1							1
Štokovci						1						1
Vrijeme do krštenja	24 h	3		4	2	4	2	2		1		20
	1 D	2	2			2			2			8
	2 D									1		1
	3 D	2										2
	4 D	1	2									3

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Vjerojatnost da žena prirodno zanese blizance određena je brojnim čimbenicima; od dobi majke, pariteta ali i geografskih odrednica što ukazuje na genetske razlike stanovništva pojedinih regija i država.⁶¹ Budući da za potrebe pisanja rada nije rađena genealoška analiza ne raspolaže se s podacima o dobi majki blizanaca, ni redoslijedom poroda. Iako analize za razdoblje Prvoga svjetskoga rata u Francuskoj i Italiji pokazuju da je tijekom ratnog perioda zabilježen porast blizanačkih poroda, što se tumači porastom prosječne dobi roditelja,⁶² u župi Svetvinčenat takav

⁶¹ Pison, Gilles, Monden, Christiaan, Smits, Jeroen, „Twinning Rates in Developed Countries: Trends and Explanations“, *Population and Development Review* 41(4), 2015., 631-632.

⁶² Isto, 633.

trend nije zabilježen. Prosječna stopa rađanja blizanaca ovisi i o rasi, te razvijaju li se iz jedne ili dvije zajedničke stanice. Za bijelu rasu stopa u monozigotnim trudnoćama iznosi 3 na 1000 porođaja, dok za dizigotne blizance ona iznosi 8 na 1000 porođaja.⁶³

U Matičnim knjigama župe Svetvinčenat podatak da je riječ o blizancima župnik i pomoćnici upisivali su imenicom *gemini*, najčešće okomito kroz obje rubrike predviđene za upis imena krštenika. Tijekom deset godina u 1100 poroda, rođeno je 1117 djece, odnosno 17 uspješnih blizanačkih trudnoća s po dva djeteta. U blizanačkim porodima rođeno je 34 djece, od kojih 19 muškog i 15 ženskog spola. U 4 navrata rođeni su muški blizanci, u 2 navrata ženski, a iz 11 poroda djeca su kombiniranog spola. U mirnodopskom razdoblju rođeno je više muške djece, 14:10, dok je tijekom ratnog razdoblja omjer izjednačen. Blizanački porodi zabilježeni su svake godine, najviše tijekom 1909. (četiri poroda, osmero djece). Prema mjesečnoj distribuciji najviše blizanačkih poroda zabilježeno je u siječnju (5), potom u ožujku (3), te po dva poroda u veljači, kolovozu i prosincu, dok je po jedan blizanački porod zabilježen u travnju, lipnju i rujnu. Prema analizi uspješnih začeca najviše blizanačkih trudnoća začeto je u travnju i svibnju, međutim zbog prosječno kraćeg gestacijskog perioda⁶⁴ podatak o mjesecu začeca ne može se smatrati relevantnim. Većina blizanaca krštena je unutar 24 sata (59%) što ukazuje na realnost visoke smrtnosti novorođenčadi iz blizanačkih trudnoća. Do 1914. u MKU upisano je 8 blizanaca (16 djece) koji su umrli do 7 dana od poroda. Desetogodišnji prosjek uspješnih blizanačkih trudnoća za razinu župe iznosi 15,45 na 1000 poroda (1,6% udjela), ali uz izmijenjene odnose tijekom dva usporedna razdoblja. U mirnodopskom razdoblju stopa iznosi 16,7 na 1000 poroda, dok tijekom ratnog perioda iznosi 12,9 na 1000 poroda. Prema Vekariću, hrvatski prosjek iznosi 9,3 na 1000, odnosno jedan blizanački na svakih 107 poroda.⁶⁵ Uspješne blizanačke trudnoće zabilježene su u 13 od 30 naselja. U četiri naselja zabilježene su u dva navrata, a izdvaja se naselje Svetvinčenat gdje je od 141 rođenih, samo jedan porod blizanački. Višestruki blizanački porodi zabilježeni su u samo jednom navratu, u obitelji Josepha i Catharine Lazzarich koji su u dva navrata dobili blizance kombiniranog spola (1909. i 1915. godine).

⁶³ Ivanišević, Marina, Đelmiš, Josip, „Blizanačka trudnoća“, *Gynaecol Perinatol*, Vol. 26., No. 1., Zagreb, 2017., 1.

⁶⁴ Trudnoće dizigotnih blizanaca završavaju prijevremenim porodom u oko 40-50%, dok je to kod monokorionskih blizanaca znatno češće. U: Ivanišević, Đelmiš, 1-80.

⁶⁵ Vekarić, Nenad, i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000., 98-100.

3.3. Nezakonita djeca

Odredbama Tridentskog koncila (1545. – 1563.) propisana je obveza upisivanja u matičnu knjigu je li dijete rođeno u zakonitoj ili neozakonjenoj vezi. Prema Kanonskim odredbama kada se radi o nezakonitoj djeci, mora se upisati majčino ime, ako je njezino materinstvo javno priznato ili ako bi to ona tražila sama od svoje volje pismeno ili pred dva svjedoka; a isto tako i očevo ime, ali pod uvjetom, da on to zatraži od župnika sam od svoje volje, i to pismeno ili pred dva svjedoka ili ako je upoznat na temelju javne vjerovne isprave; inače se krštenik mora upisati kao dijete nepoznatog oca ili nepoznatih roditelja.⁶⁶ U MKK župe Svetvinčenat podatak je upisivan u kolonu *Natal.* s predviđenim rubrikama u koje se upisivala crtica za *Legitimi* odnosno *Illegitimi*. Podatak o rođenju u zakonitom braku svećenici župe Svetvinčenat potvrđivali su crticom, dok se rođenje iz neozakonjene veze u većini slučajeva dodatno naglašavalo upisivanjem pridjeva *Illegitimi*.

Tablica 6. Izvanbračna djeca s i bez upisanih podataka o ocu, 1909. – 1918.

Izvanbračna djeca			upisan otac			bez upisa oca		
God.	broj	%	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ
1909.	3	2	2		2		1	1
1910.	8	4,91		1	1	3	4	7
1911.	6	4,92	4	1	5		1	1
1912.	1	0,67	1		1			
1913.	10	6,9	2	3	5	2	3	5
1914.	5	3,5	1		1	2	2	4
1915.	4	5,48		3	3		1	1
1916.	4	8,89	1	2	3		1	1
1917.	2	2,44	1		1	1		1
1918.	4	8,89				2	2	4
Σ	47	4,2	12	10	22	10	15	25

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁶⁶ Kodeks, Kan. 777. - § 1. i 2.

Tijekom deset godina u župi Svetvinčenat neudane majke rodile su 47 djece (4,2% udjela ili prosječno svako 24 dijete). Iz udjela po usporednim razdobljima vidljivo je kako je veći broj izvanbračne djece rođen u vrijeme rata, najviše tijekom 1916. i 1918. s gotovo 9% udjela. Najmanji broj izvanbračne djece zabilježen je 1912. godine. Iako analiza spolne strukture ukazuje da je 53% nezakonite djece ženskog spola, te da za 60% ženske djece nisu upisani podaci o ocu, analiza disperzije spolne strukture nezakonite djece po naseljima i godinama ne potvrđuje hipotezu da je spol djeteta utjecao na odluku o ozakonjenju veze ili upisivanja podataka imena oca u matičnu knjigu.

Tablica 7. Izvanbračna djeca po selima i usporednim razdobljima, 1909. – 1918.

Naselje (mjesto rođenja)	1909. – 1913.				1914. – 1918.			
	upis oca				upis oca			
	DA		NE		DA		NE	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Bibići				1				1
Boškari	1		1	1				
Bričanci				1				
Čabrunići	2	1		1	1	2	2	2
Foli	1							
Kranjčići			1	1		1		
Radigosa			1					
Raponji	1	1		1				
Režanci	1		1				1	
Smoljanci	1			1	2			1
Svetvinčenat		1		2			1	1
Šikuti	1		1					
Štokovci	1	2				1		
izvan župe						1	1	1
UKUPNO	9	5	5	9	3	5	5	6

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

U naselju Čabrunići, u kojem je zabilježeno najviše rođenja nezakonite djece, svakom je 13-tom djetetu, rođenom tijekom desetogodišnjeg analiziranog razdoblja, majka neudana. Kao zanimljivost izdvaja se i podatak da je u desetogodišnjem razdoblju samo jedno, izvanbračno dijete, rođeno u pulskoj bolnici (1917.), dok je

nezakonitom djetetu rođenom 1910., uz podatke o neudanoj majci, rodnog prezimena Poropat, svećenik dodao i opasku da je riječ o *vaga zing.* / Romkinji skitnici. U MKK navodi se još jedno krštenje djeteta (1909.) uz čije podatke o roditeljima (otac Odorovich, a majka Raidich) stoji napomena da je riječ o *Romima u prolazu.* Kao mjesto rođenja, za oba djeteta navedeno je naselje Radigosa, a prezimena kumova upućuju da je riječ o mještanima okolnih naselja.⁶⁷ U MKK zabilježeno je rođenje jednog izvanbračnog djeteta u izbjeglištvu. Budući da se ne raspolaže s pouzdanom informacijom jesu li roditelji neudanih majki bili živući ne može se donijeti zaključak o utjecaju gubitka jednog ili oba roditelja, kao uzroka izostanka (moralnog) autoriteta, na rođenje izvanbračne djece. Iz podataka o upisu oca za nezakonitu djecu po naseljima razvidno kako je najmanje podataka o ocu upisano u naselju Svetvinčenat, međutim zbog disperzije po naseljima ne može se zaključiti kako je u seoskim sredinama, zbog tradicionalnijeg načina života vršen pritisak na neudane majke i očeve da priznaju tko je otac djece, odnosno ozakone izvanbračnu vezu.

⁶⁷ Više informacija o Romima u Istri u: Dukovski, Darko, „S ruba istarskog međuratnog društva: romske obitelji u Istri 1918. – 1938.“, *Radovi : Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 29 No. 1, 1996., 237-248.

3.4. Protok dana do krštenja i krsni kumovi

Prema Kodeksu kanonskog prava, obveza je roditelja djecu krstiti čim prije, dok je preporuka dijete u smrtnoj pogibelji krstiti bez ikakve odgode. U pravilu dijete krsti redoviti krstitelj, dok u slučaju prijekne potrebe krstiti može i svaki čovjek, koji ima potrebnu nakanu, a obveza je župnika vjernike poučiti o ispravnom načinu krštavanja.⁶⁸ Budući da je prema Kanonskim odredbama prvenstvena uloga kumova da budu mentori u kršćanskom odgoju djeteta, Crkva je odredbama Tridentskog koncila, ali i nizom drugih sinodalnih statuta nastojala provesti reformu u cilju smanjivanja ekonomsko-financijskih i društvenih aspekata ceremonije kršenja.⁶⁹ Ritual krštenja u primjeni Katoličke crkve definiran je odredbama Tridentskog sabora 1563. i *Rituale Romanorum* iz 1614.⁷⁰

U župi Svetvinčenat krštenja je u pravilu vršio župnik, u slučajevima njegove spriječenosti pomoćnici ili svećenici susjednih župa, dok je u prijekoj potrebi dijete krstila primalja, što se u MKK upisivalo uz napomenu *domi ob nexesitatem ob obstetrica baptizatus fuit*. Uz kanoničke propise, primalje katoličke vjeroispovijesti (*Obstetrix catholica*) imale su regulirane i zakonske obveze krštenja iz nužde, u životnoj opasnosti djeteta.⁷¹ U MKK župe Svetvinčenat u rubrici *Obstetrix* uz podatak o imenu i prezimenu primalje navodi se i je li ona *approvata* ili *non approvata*, ovisno o tome posjeduje li potvrdu kvalifikacije za primalju.⁷² U matičnim knjigama krštenih kao *approvata* navodi se sedam primalja, od kojih je Angela Ferrara porodila šestero, petero primalja navode se u jedan do dva poroda, dok je Anna Martincich primalja pri 130 rođenja, od kojih 124 u naselju Svetvinčenat, uključivo i pri rođenju djeteta svetvinčenskog liječnika Celsusa Juga. Iz upisa o primaljama iz ostalih naselja razvidno je kako je pojedino naselje imalo „svoju“ primalju, međutim 111 primalja

⁶⁸ Kodeks, Kan. 743., 770.

⁶⁹ Alfani, Guido, Gourdon, Vincent, „Il ruolo economico del padrino: un fenomeno osservabile, u: Il ruolo economico della famiglia“, ur. Guido Alfani, *Cheiron* 45-46, 2006., 140.

⁷⁰ Alfani G., Gourdon, V., Vitali A., „Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe“, *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 51., No. 3., 2012., 488-489.

⁷¹ Habek, Dubravko, Dokozić, Domagoj, Lukić Sani, „Krštenje u nuždi – medikohistoriografsko viđenje“, *Liječnički vjesnik*, Vol.132, No. 11-12, 2010., 377.

⁷² Za vrijeme austrijske i francuske uprave stavljao se je naglasak da liječnici, kirurzi, primalje i sl. moraju posebnim potvrdama dokazati da su kvalificirani za posao koji obavljaju. Bertoša, Slaven, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002., 260-261.

upisano je samo u jednom, a 60 u dva slučaja, stoga se zaključuje da su, osim seoskih primalja, roditeljama pri porodu pomagale ženske osobe, po prezimenima vjerojatno iz kućanstva ili naselja.

Tablica 8. Protok dana od rođenja do krštenja po naseljima, 1909. – 1918.

Naselje / dani do krštenja	24 h i mrtvor.	1 D	2 D	3 – 5 D	6 – 10 D	11 – 15 D	16 – 20 D	21 – 30 D	31 – 60 D	61 – 83 D	Σ
Bibići	7	7	6	14	4	2	1				41
Bijažići	2	1	1	5	4	1		2			16
Bokordići	8	16	21	18	10	3		1			77
Boškari	1	2	5	11	6	2		1	1		29
Brhanići	1										1
Bričanci	2	1	3	7	4	3					20
Čabrunići	7	10	13	43	50	13	4	1	4		145
Ferlini			1	3	2						6
Foli	6	17	6	10				1			40
Kersani	1	1	5	8	1						16
Kranjčići	1	5	3	9	6	3	1	2			30
Krase	2	4	1	2	3	2	1				15
Mrketi		1									1
Pajkovići	6	4	5	7				1			23
Pekici	3	1	2	2				3			11
Pićanci			1	1							2
Pusti		6	5	2							13
Pustijanci		3		3	3			1			10
Radigosa	8	17	19	21	5		1		1		72
Raponji	1	4	8	9	6		1		2		31
Režanci	5	6	21	48	23	1				1	105
Salambati	1		3	8	10	3	1				26
Smoljanci	8	19	21	30	15	6	1	4	3		107
Spinoti	2										2
St. Salamon	2										2
Svetvinčenat	8	4	7	10	18	21	23	21	24	5	141
Šikuti			1	2	1	2			1	1	8
Štokovci	7	9	8	33	20	6	5	3			91
Vidulini			3	3	3	1			1		11
Žlapani		2		4	1	1					8
van župe				3	3				1		7
izbjeglištvo	1		2	2	1	1			2		9
bez upisa	1										1
sveukupno	90	140	171	318	199	71	39	41	40	7	1117
% sv.	8,1	12,5	15,3	28,5	17,8	6,4	3,5	3,7	3,6	0,6	-
% M	8,4	12,2	15,6	27,7	18,3	7,2	2,7	3,1	4,5	0,3	-
% Ž	7,9	12,9	15	29,3	17,3	5,4	4,3	4,3	2,6	0,9	-

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iz analize protoka vremena od rođenja do krštenja tijekom desetogodišnjeg razdoblja, razvidno je da je većina djece krštena između drugog i petog dana od dana rođenja (43,7%), dok je iz distribucije po naseljima vidljivo kako od navedenog odstupa naselje Svetvinčenat, u kojem je većina krštenja obavljena nakon desetog dana, a petero djece kršteno je po proteku puna dva mjeseca od dana rođenja. Analiza usporednih razdoblja ukazuje da je u mirnodopskom razdoblju, od 729 djece 73% kršteno do šestog dana. Do kraja prvog mjeseca kršteno je 23,7% djece, a dva do tri mjeseca od rođenja 3,4% djece. Tijekom ratnog razdoblja unutar prvih šest dana kršteno je 66,2% djece, do kraja prvog mjeseca 32,9% djece, a dva do tri mjeseca od rođenja 5,4% djece. Imajući u vidu visoku stopu smrtnosti novorođenčadi, protek dana do dana krštenja svakako je iznenađujući. Disperzija podataka iz analize mjesečne distribucije protoka vremena do krštenja ukazuje da odgađanje krštenja nije ovisilo o godišnjem dobu i radovima u poljoprivredi, dok zbog nedostatnih podataka izostaje mogućnost utemeljenog zaključivanja u kojoj mjeri su nepovoljni meteorološki uvjeti, nedavna smrt ukućana, odsustvo vojačenog oca ili ukućana, oporavak roditelja, te organiziranje i putovanje kum(ov)a iz udaljenijih krajeva i sl. utjecali na odgodu krštenja.

Tablica 9. Struktura kumova po spolu (1909. – 1918.)

Godina	M	MM	MŽ	Ž	krstila primalja	bez upisa kumova	Σ
1909.	3		141		1	5	150
1910.	4		151		1	7	163
1911.	2		116		3	1	122
1912.	5		140		2	2	149
1913.	11		133		1		145
1914.	27		114		1	1	143
1915.	2		66	2		3	73
1916.	3	1	39	1	1		45
1917.	2		78	1		1	82
1918.	1		41		2	1	45
Σ	60	1	1019	4	12	21	1117
Udio	5,3	0,1	91,2	0,3	1,1	1,8	

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Kako je već navedeno, odredbama Tridentskog koncila, propisano je niz mjera u cilju afirmacije vjerske svečanosti u vidu smanjenja svjetovnih dimenzija obreda; za obred krštenja mjere su se odnosile prvenstveno na smanjenje darovanja, odnosno prikupljanja poklona, ali i ograničenjem broja kumova na jednog muškog ili žensku kumu, međutim, prihvatljiva su bila i dva kuma različitog spola.⁷³ Iz analiza spolne strukture kumova razvidno je kako je većina djece krštena uz prisustvo dva svjedoka, kuma i kume. Dva muška kuma zabilježena su u samo jednom slučaju, 1916., pri krštenju djeteta Josepha i Virginie Strolego iz naselja Svetvinčenat kojem su kumovi bili liječnik Celsus Jug i svećenik Aloysius Nardin,⁷⁴ po kojima je dijete i dobilo ime. Kuma se kao svjedok pojavljuje isključivo u upisima tijekom ratnog razdoblja, kada su u tri slučaja svjedočile krštenju djeteta u izbjeglištvu, te krštenju djeteta rođenog u pulskoj bolnici.

Tablica 10. Mjesta rođenja djece s jednim muškim ili jednom ženskom kumom⁷⁵

Mjesto rođenja djeteta	1909. – 1913.				1914. – 1918.				Σ
	kum		kuma		kum		kuma		
	spol djeteta		spol djeteta		spol djeteta		spol djeteta		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Bibići					1				1
Bijažići	1								1
Bokordići					1				1
Bričanci						1			1
Čabrunići	10	6			7	7			30
Kersani	1								1
Kranjčići						1			1
Pajkovići	2					1			3
Pusti						1			1
Radigosa					1				1
Režanci	2					1			3
Salambati						1			1
Smoljanci	2				5	3			10
Svetvinčenat		1				1			2
Šikuti					1				1
van župe					1	1	2	2	6
UKUPNO	18	7			16	19	2	2	64

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁷³ Alfani, G., „Il ruolo“, 139.

⁷⁴ Svećenik Augustinus Andreoli u MKK nije naveo zanimanje kumova.

⁷⁵ U tablicu u svojstvu kume nisu uvrštene primalje koje su djecu krstile u nuždi.

Prisustvo jednog svjedoka – kuma – zabilježeno je u 60 slučajeva, od kojih 42% u mirnodopskom razdoblju, tijekom kojeg je muški kum bio svjedok većinom muškoj djeci (72%). Međutim, tijekom ratnog razdoblja udio za muške krštenike smanjen je na 45,7%, stoga se zaključuje kako nije u isključivoj korelaciji sa spolom krštenika. U prvom razdoblju nazočnost jednog kuma u ukupnom broju rođenja iznosila je 3,4% (N=729), dok tijekom ratnog razdoblja iznosi 9% (N=388).

Tablica 11. Protok dana do krštenja s muškim kumom, po naseljima (1909. – 1918.)

Broj dana / selo	do 24h	1 D	2 D	3-5 D	6-10 D	11-15 D	16-20 D	27 D	32 D	77 D
Bibići		1								
Bijažići		1								
Bokordići			1							
Bričanci				1						
Čabrunići	2	1	3	4	12	6	2			
Kersani			1							
Kranjčići			1			1				
Pajkovići	3									
Pusti				1						
Radigosa				1						
Režanci			2	1						
Salambati	1									
Smoljanci		1	1	6	2					
Svetvinčenat				1				1	1	
Šikuti										1
van župe					2					
UKUPNO	6	4	10	16	17	7	2	1	1	1

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iako je prisustvo jednog kuma na krštenju zabilježeno u nekoliko naselja, većinski se odnosi na naselja Smoljanci i Čabrunići, a protok vremena do krštenja ne odstupa od prosjeka kada obredu krštenja nazoče kum i kuma. Iako je u MKK u rubrici za kumove (*patrini*) predviđen upis detaljnih podataka; do 1912. *nomen, conomen et conditio*, a od 1913. *nomen, cognomen, conditio et domicilium*, svećenici su u većini slučajeva upisivali samo ime i prezime, stoga u radu izostaje analiza zanimanja i socijalnog statusa, te provenijencija kumova.

3.5. *Nomen est omen* – nadijevanje imena

Osobno je ime najstarija antroponimijska kategorija. Odlukama Tridentskog koncila o obaveznom nadijevanju svetačkih imena uslijedilo je razdoblje dominacije biblijskih i svetačkih imena,⁷⁶ koje je zadržano i u desetogodišnjem obrađenom razdoblju župe Svetvinčenat.

Tablica 12. Mjesečna distribucija jednostrukih frekventnijih imena (5<) prema čestotnosti, 1909. – 1918.

Ime / mjesec	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	ukupno
Maria	16	13	19	5	6	3	5	11	6	8	14	16	122
Joannes	12	7	11	9	6	9	6	8	7	5	9	16	105
Antonius	14	10	12	3	11	7	6	6	5	6	3	7	90
Euphemia	12	9	8	10	3	7	5	6	10	2	6	3	81
Fusca	9	16	6	12	7	1	2	2	4	2	7	3	71
Josephus	2	8	22	7	4	2	2	6	4	5	1	3	66
Michael	8	4	1	2	1	3	4	3	9	7		3	45
Rosa	5	5	5	6	1	1		3	2	4	5	1	38
Martinus	3	3		2	1	1	2	2	4	9	4	3	34
Natalis	3	2	3	5	2	4	1	1	1		5	6	33
Anna	4	5	5	2	3	1	2	2	1	2		3	30
Oliva		4	8	4	1		4	1	2		1	3	28
Matthaeus	4	7	2	2		1	1	1	4	1		1	24
Catharina	2	1	2	2	1	1	1			2	2		14
Agatha	4	4	1	1				1	1	1	1		14
Carolus		1	2	2		1	1	1	3	1	1		13
Lucia	1	2			1	1	1		1		2	4	13
Joanna	1	1	1	1		1	1		1	1	2	2	12
Vincentius	5	1	1		1					1	1		10
Marius		1	1	1	1	1		2	1		1		9
Gregorius		4	3	1					2	1	2		7
Albina	1	1							2	1	2		7
Blasius	2	4								1			7
Felix		2		1	1		1			2			7
Marcus			2	2					1			1	6
Amalia/Amilia	1	1			1		1					1	5
Antonia			1			2	1	1					5
Petrus		1		1			1	1	1				5

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918

⁷⁶ Franić, Anđela, „Uvid u osobna imena rođenih 2001.“, *Folia onomastica Croatica*, 11., 2002., 77-78.

Analiza obuhvaća 1117 imena upisana u MKK, 584 muška i 533 ženska. Imenski fond u desetogodišnjem razdoblju sadržavao je 109 muških imena od kojih 58 jednostrukih, 41 dvostruko, 9 trostrukih i jedno četverostruko ime, dok je ženski fond manje raznolik s 84 imena, od kojih 37 jednostrukih, 42 dvostruka i 5 trostrukih. Iako su dvostruka i trostruka imena uglavnom davana djeci iz naselja Svetvinčenat, gdje su višestruka imena zastupljena s 58% (44 jednostruka, 48 dvostrukih, 11 trostrukih i jedno četverostruko ime), višestruka imena zabilježena su i za muški i za ženski spol i u ruralnim naseljima tijekom oba usporedna razdoblja, iako u značajno manjem udjelu; u većim naseljima prosječno je jedno do troje djece nositelj dvostrukih ili trostrukih imena, s izuzetkom naselja Štokovci gdje je dvostrukim imenom imenovano desetero djece.

Tablica 13. Najčešća ženska imena u MKK župe Svetvinčenat po usporednim razdobljima i udjelu (1909. – 1918.)

Ime / razdoblje	1909. – 1913.		1914. – 1918.	
	broj nositeljica	udio (N=354)	broj nositeljica	Udio (N=179)
Maria	71	20,06	51	28,49
Euphemia	58	16,38	23	12,85
Fusca	50	14,12	21	11,73
Rosa	24	6,78	14	7,82
Anna	20	5,65	10	5,59
Oliva	19	5,37	9	5,03
Catharina	12	3,39	3	1,68
Agatha	12	3,39	2	1,12
Lucia	10	2,82	3	1,68
Antonia	4	1,13	1	0,56
Magdalena, Sophia, Cecilia	3/3/3	0,85	0/0/0	-
Albina, Aurora, Angela	2/2/0	0,56	5/0/2	2,79/1,12
Amalia (Amilia)	1	0,28	5	2,79

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Od 533 djevojčice svaka četvrta (26,2%) nazvana je Maria (122 jednostruka i 18 dvostrukih imena), s najčešćom frekvencijom u ožujku, siječnju i prosincu. Unatoč visokoj zastupljenosti imena samo su tri djevojčice imale imendan na poznatiji marijanski blagdan. Ime Euphemia pojavljuje se samo u jednostrukom obliku. S najvećom frekvencijom u siječnju, travnju i rujnu dodijeljeno je svakoj sedmoj djevojčici (15% udjela), dok je svaka osma nosila ime Fusca (7,5% udjela).

Tablica 14. Najčešća muška imena u MKK župe Svetvinčenat po usporednim razdobljima (1909. – 1918.)

Ime / razdoblje	1909. – 1913.		1914. – 1918.	
	broj nositelja	Udio (N=375)	broj nositelja	Udio (N=209)
Joannes	67	17,87	38	18,18
Antonius	62	16,53	28	13,40
Josephus (Josephi, Joseph)	42	11,20	24	11,48
Michael	27	7,20	18	8,61
Natalis	24	6,40	9	4,31
Martinus	22	5,87	12	5,74
Matthaeus	16	4,27	9	4,31
Gregorius	8	2,13	1	0,48
Felix	7	1,87	-	-
Carolus	6	1,60	7	3,35
Marius	5	1,33	6	2,87
Petrus, Blasius, Marcus	5/5/5	1,33	0/2/1	0,96/0,48
Vincentius	4	1,07	6	2,87
Andreas/Robertus, Valentius	2/0/0	0,53	0/2/2	0,96

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Imenom Joannes, većinski u siječnju i prosincu, nazvan je svaki peti dječak (17,6%, N=584). U Katoličkom kalendaru navedeno je više sv. Ivana, ali prema analizi imena na dan najpoznatijih (Ivan Evanđelist; 27. prosinca i Ivan Krstitelj; 24. lipnja) razvidno je kako se djeci na te dane nije dodjeljivalo ime Joannes. Imenom Antonius imenovano je svako šesto dijete (udio 15%), s najvećom frekvencijom u siječnju (sv. Antun Opat slavi se 17. siječnja), te u svibnju. Za razliku od djevojčica, imenski fond dječaka je raznolikiji, što se odražava i na frekvenciju imena – treće po učestalosti muško ime je Josephus (zapisano i u varijanti Joseph i Josephi) s udjelom 11,3%, odnosno njime je nazvan prosječno svaki deveti dječak. Najfrekventnija imena djevojčica i dječaka ujedno su i tradicijska kršćanska imena, a njihova visoka zastupljenost u mjesecima kada se slavi određeni svetac ukazuje da su u župi Svetvinčenat određena imena davana s profilaktičkom ulogom, što se iščitava iz nadijevanja imena sveca zaštitnika u mjesecu sveca, te nižom frekvencijom ili izostankom imenovanja u ostatku godine. Primjerice nadijevanje imena Antonius i Vincentius u siječnju (sv. Vinko, zaštitnik župe Svetvinčenat, slavi se 17. siječnja), te

Blasiusa u siječnju i veljači (sv. Blaž slavi se 3. veljače), dok ime Josephus najveću frekvenciju ima u ožujku (sv. Josip slavi se 19. ožujka).

Uz tradicionalna, biblijska i svetačka imena, djeca su imenovana i po vladarima. U mirnodopskom razdoblju izdvajaju se Joseph Franciscus i Franciscus Ferdinandus, dok se utjecaj ratnih događanja očituje u nadjevanju imena; Guerrina, Guerrinus, Carolus Guerrinus, Pacificus, uz potpuni izostanak Felixa. Od narodnih imena zabilježeni su Vladimirus (2 nositelja), Zvonimirus i Liubomirus (po 1 nositelj). Pojedina imena izdvajaju se po popularnosti određenih godina, primjerice, ime Rosa najčešće je davano 1914. (8 nositeljica ili 29%), a Antonius 1909. (20 nositelja, 22% udjela). Raznolikost u popularnosti imena vidljiva je i iz analize imena djece po naseljima; u naselju Bokordići po učestalosti se izdvaja Joannes (11 nositelja) uz Olivu i Euphemiu (po 5 nositeljica), u naselju Foli Euphemia i Matthaesus (po 6), u Radigosi Euphemia s 10 i Natalis i Antonius (po 6 nositelja), u Režancima Joannes i Maria po 12, te Michael i Euphemia s 10 nositelja. U Smoljancima i Svetvinčentu Joannes s 14, odnosno 12 nositelja, dok je u oba naselja najčešće žensko ime Maria. U naselju Čabrunići imenom Maria imenovano je 25 djevojčica, imenom Antonius 18 dječaka, a frekventna su i imena Michael i Josephus (po 16), te Euphemia i Fusca (po 14). Po raznolikosti imenskog fonda izdvaja se naselje Svetvinčenat sa 105 imena na 141 dijete, te naselje Štokovci s 39 imena na 91 dijete, dok je fond imena na broj rođene djece najmanji u naselju Čabrunići (26 imena na 145 djece).

Iz analize imena razvidna je distinkcija između naselja Svetvinčenat, kao urbane, dominantno talijanske sredine, u odnosu na ruralno hrvatsko stanovništvo okolnih naselja u kojima su djeci nadijevana pretežito tradicionalna, biblijska i svetačka imena, stoga se može zaključiti kako modernizacijski procesi nisu imali utjecaj na nadijevanje imena djece. Djeci rođenoj u izbjeglištvu nadjevena su tradicionalna imena zabilježena na prostoru župe Svetvinčenat; Antonius, Euphemia, Joannes, Josephus, Maria, Matthaesus, Rodolphus i Vincentius. Po povratku *evakuiraca* ne bilježi se nadijevanje „novih“ imena, odnosno imena u poveznici s krajem u kojem su bili smješteni.

3.6. Utjecaj Mjesečevih mijena na porod

Odnos lunarnih faza na porod, a posebice utjecaj Uštapa na stopu poroda istraživano je u nekoliko znanstvenih radova, s različitim nalazima.⁷⁷ Jedan od mogućih objašnjenja utjecaja punog Mjeseca na poticanje poroda odnosi se na stajalište da razlike u jačini gravitacije, zbog Mjesečeve putanje, utječu na regulaciju tjelesnih tekućina, a time posredno djeluju na poticanje poroda.⁷⁸ U istraživanjima se navode i razilaženja u tvrdnjama utječe li pun Mjesec na sve porođaje ili samo na višeploidne trudnoće i prirodne porode.⁷⁹

Budući da je u župi Svetvinčenat samo jedno dijete rođeno u pulskoj bolnici, a devetero u izbjeglištvu, smatra se opravdanom pretpostavka da su porodi u pretežitom udjelu potaknuti prirodnim putem, bez medicinske intervencije, stoga se podatke utemeljene na uzorcima desetogodišnjeg razdoblja može smatrati relevantnim za utvrđivanje eventualnog utjecaja Mjesečevih mijena na poticanje poroda. Desetogodišnje razdoblje analizirano je na temelju 111 Mjesečevih ciklusa, a za utvrđivanje hipoteze o korelaciji utjecaja Mjesečevih mijena na porode, odnosno rađanje, datumi rođenja djece razvrstani su po odgovarajućim Mjesečevim fazama. Kako bi rođenja bila ravnomjerno raspoređena po Mjesečevim mijenama, uz pretpostavku kako porod može započeti pri kraju jedne, a završiti u drugoj mijeni, kao dani punog Mjeseca uračunati su dan prije, dan PM i dan nakon PM, sukladno distribuciji koja je primijenjena i u drugim radovima predmetne tematike.⁸⁰ Isto pravilo primijenjeno je i na preostalih sedam Mjesečevih mijena.

⁷⁷ Staboulidou, Ismini, Spergel, Philipp i dr., „The influence of lunar cycle on frequency of birth, birth complications, neonatal outcome and the gender: A retrospective analysis“, *Acta Obstetricia et Gynecologica*, 2008., Vol.87., 875.

⁷⁸ Charoentier, Arthur, Causeur, David, „Large-scale significance testing of the full Moon effect on Deliveries“, *HAL*, 2010., 1-2.

⁷⁹ Arliss, Jill M. i dr., „The effect of the lunar cycle on frequency of births and birth complications“, *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 192, 2005., 1462-1463.

⁸⁰ U tipičnom lunarnom ciklusu 98 do 100% mjesečeve površine osvjetljeno je tijekom trodnevnog razdoblja. Vidi u: Gans, Joshua S., Leight, Andrew, „Does the Lunar Cycle Affect Birth and Deaths?“ *Centre for Economic Policy Research, The Australian National University*, No.532, 2006., 2.

Tablica 15. Distribucija rađanja po Mjesečevim mijenama, 1909. – 1918.⁸¹

Mjesečeve mijene	Ukupno rođenih (N=1117)	%	M	Ž	blizanački porodi
Mlađak (0 – 3 dan)	143	12,80	74	69	2
rastući Polumjesec (4 – 6 dan)	158	14,14	90	68	4
Prva četvrt (7 – 9 dan)	132	11,81	73	59	
rastući izbočeni Mjesec (10 – 13 dan)	132	11,81	71	61	2
ukupno uzlazna faza	535	50,56	308	257	8
Uštap/pun Mjesec (14 – 17 dan)	128	11,45	65	63	1
padajući izbočeni Mjesec (18 – 21 dan)	145	12,98	66	79	2
Posljednja četvrt (22 – 25 dan)	157	14,05	78	79	3
padajući Polumjesec (26 – 28 dan)	122	10,92	67	55	3
ukupno silazna faza	552	49,41	276	276	9
sveukupno	1117	100	584	533	17

Izvor: MU, MKK Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iz analize podataka razvidna je disperzija podataka, bez većeg izdvajanja broja rođenja u određenoj Mjesečevoj mijeni. Usporedba uzlazne i silazne faze također ne pokazuje odstupanja, a navedeno je potvrđeno i Pearsonovim koeficijentom korelacije. Podaci o rođenjima po spolnoj strukturi u ulaznoj i silaznoj fazi ukazuju da je veći broj djevojčica rođen između punog Mjeseca i Posljednje četvrti, međutim, budući da su odstupanja u spolnoj strukturi prema prethodnim analizama razvidna u određenim godinama, mjesecima, te mikrolokaciji, ne može se potvrditi da faza padajućeg izbočenog Mjeseca ima značajan utjecaj na poticanje poroda trudnica koje nose žensku djecu. Analiza blizanačkih poroda također ne ukazuje na veća odstupanja, međutim zbog malog uzorka (17 poroda, 34 djece) podaci o utjecaju Mjesečevih mijena na poticanje poroda s blizanačkim trudnoćama ne mogu se smatrati relevantnima.

⁸¹ Za izračun Mjesečevih mijena od 1909. do 1918. korišteni su podaci lunarnih ciklusa s mrežne stranice https://www.calendar-12.com/moon_phases/1909, (15.10. 2020.).

3.7. Prezimenski fond - prilog antroponimijskom korpusu

Od 1909. do 1918. u matičnim knjigama krštenih zabilježena su 132 prezimena. Prema upisima u MKK najfrekventnija prezimena rođene djece su; Bursich (77 upisa ili 6,8% rođenih), Percovich (71 ili 6,4%), Mazzan (55 ili 4,9%), Bulesich⁸² (45 ili 4%), Mattias (42 ili 3,7%), Piglian (39 ili 3,5%), Billich (38 ili 3,4%), Milovan (36 ili 3,2%), te Doblavovich, Persich, i Modrussan (po 31 ili 2,8%). U naseljima župe Svetvinčenat zabilježeno je rođenje djece nositelja sljedećih prezimena;

bez upisa mjesta - Billich (1).

Bibići – Bulesich (1), Cherzan (2), Cuttich (3), Doblavovich (16), Jugovaz (2), Mattias (5), Percovich (1), Persich (1), Petersich (3), Petrovich (1), Salambat (1), Stenta (1).

Bijažići – Biasich (12), Drandich (1), Fabaz (3).

Bokordići – Bulesich (4), Cherzan (7), Jusiga (1), Mazzan (6), Missan (13), Obrovaz (4), Piglian (34), Pustianaz (4), Zulian (4).

Boškari – Bancovich (2), Bettin (1), Cetina (4), Dobranovich (2), Grdetich (2), Mazzan (8), Paicovich (6), Paus (2), Piglian (1), Zappolati (1).

Brhanići – Bercan (1).

Bričanci – Floricich (2), Mohorovich (9), Paulinich (1), Pustianaz (1), Vorich (6), Xivolich (1).

Čabrunići – Belas (2), Bulesich (3), Bursich (59), Celiga (3), Coroncich (1), Dobranovich (5), Duda (1), Filich (1), Hlumar (1), Lenich (1), Mattias (13), Mazzan (5), Milovan (34), Paus (1), Piglian (1), Pilat (1), Smoglian (4), Stocovich (3), Zabronich (3), Zuccherich (3).

Ferlini – Ferlin (3), Piglian (3).

Foli – Bosaz (3), Bursich (1), Follo (3), Modrussan (3), Suffich (2), Trost (6), Xivolich (21), Zulian (1).

Kersani – Cherzan (9), Fabaz (1), Jugovac (6).

Kranjčići – Bulesich (1), Hechich (1), Marich (1), Persich (25), Trost (1), Xivolich (1).

Krase – Bercan (4), Cerovaz (2), Cessich (2), Ottochian (4), Preden (3).

Mrketi – Cerovaz (1).

Pajkovići – Bursich (2), Mazzan (7), Paicovich (10), Ronich (4).

⁸² Prezime je u MKK zapisano i u oblicima Bulesich, Bulesich, Bullesich.

Pekici – Drandich (1), Jug (1), Pechizza (9).

Pićanci – Petersich (2).

Pusti – Mazzan (9), Percovich (2), Puh (2).

Pustijanci – Carich (1), Mazzan (1), Paicovich (3), Pustianaz (5).

Radigosa – Biasich (1), Bursich (11), Cicada (10), Crisman (4), Ferlin (4), Mazzan (9), Odorovich (1), Paicovich (8), Percovich (1), Poropat (1), Puh (9),⁸³ Pustianaz (6), Ronich (4), Sancovich (2), Zulian (1).

Raponji – Mazzan (1), Modrussan (1), Ottochian (4), Percovich (23), Petrovich (1), Rade (1).

Režanci - Billich⁸⁴ (41), Climan (1), Jelenich (1), Mattias (5), Milovan (1), Orlich (2), Petrovich (23), Razzan (15), Simonovich (2), Stocovich (14).

Salambati – Mazzan (4), Modrussan (3), Obrovaz (3), Percovich (15), Tomissich (1).

Smoljanci – Carich (3), Doblavovich (7), Fonovich (2), Mattias (11), Mazzan (1), Modrussan (22), Obrovaz (7), Paicovich (1), Percovich (23), Persich (4), Petersich (1), Preden (19), Puh (1), Suffich (1), Svitan (1), Tomissich (1), Trebin (2).

Stancija Salamon – Lazzarich (2), **Spinoti** – Lazzarich (2).

Svetvinčenat – Bassanich (1), Bencich (7), Bergamo (8), Bogliuncich (3), Bursich (2), Cicada (6), Climan (1), Collich (1), Comin (1), Corva (2), Crisanaz (5), Ferlin (5), Floricich (3), Galante (5), Ghersich (2), Gloss (1), Hapacher (1), Hašinda (1), Jacacich (1), Jap (1), Job (2), Jug (3), Jugovaz (1), Knateck (1), Lazzarich (3), Macina (2), Manzin (1), Marcolin (1), Marinich (5), Martincich (3), Mataija (1), Mattias (1), Mazzan (2), Metlica (1), Mis (3), Modrussan (2), Motica (1), Ottochian (19), Pechizza (1), Percovich (3), Rupil (4), Sandri (3), Scattaro (4), Smocovich (2), Strolego (2), Tavčar (1), Vernier (7), Vidusso (1), Volpi (1), Vorano (4).

Šikuti – Bulesich (3), Pechizza (4), Ruzzai (1).

Štokovci – Ban (14), Bulesich (34), Doblavovich (7), Jug (1), Jugovaz (8), Lenich (16), Mattias (7), Missan (2), Percovich (2).

Vidulini – Climan (9), Trumpich (1), Xivolich (1).

Žlapani – Cressina (4), Duda (3), Preden (1).

⁸³ Prezime Puh pojavljuje se u varijanti Puch (2 puta) i Puh (7 puta).

⁸⁴ Prezime Bilich pojavljuje se u varijanti Bilich (4 puta) i u varijanti Billich (37 puta).

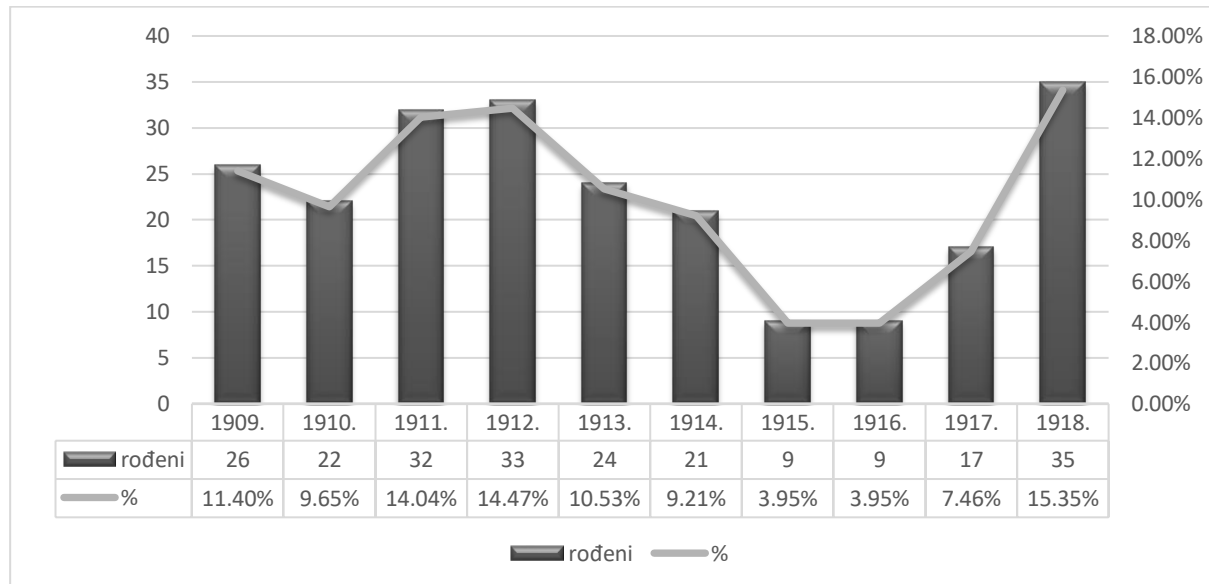
Ekscerpirani antroponimijski korpus prezimena rođene djece ukazuje na relativno neraznolik prezimenski fond, uz vidljivo koncentriranje određenih prezimena unutar pojedinih naselja, iz čega se u ruralnim naseljima župe iščitava niska stopa unutarnje i vanjske mobilnost. Prezimena talijanske provenijencije grupirana su u urbanom naselju Svetvinčenat s niskom razinom zastupljenosti u ruralnim župnim naseljima. Popis se donosi kao prilog daljnjim istraživanjima unutarnjih i vanjskih migracijskih kretanja stanovništva župe Svetvinčenat tijekom 20. i 21. stoljeća.

Desetogodišnja analiza podataka rođene djece ukazuje na relativno mali utjecaj modernizacijskih procesa na natalitet, što se uz sezonalnost rođenja u mogućoj poveznici s ciklusom poljoprivrednih radova, iako uz odstupanja na lokalnoj razini, iščitava i iz bilježenja rođenja svega jednog djeteta u pulskoj bolnici. Iako se u razdoblju odlaska *evakuiraca* i po njihovom povratku bilježi povećanje broja uspješnih začeca, što može ukazivati na brigu o osiguranju potomstva, analizirani podaci ukazuju na visoku vulnerabilnost bioloških ritmova uspješnih začeca i rađanja djece uslijed izvanrednih, nepovoljnih okolnosti.

4. NUPCIJALITET

4.1. Vremenska distribucija vjenčanja

Katolička crkva uvođenjem osnovnih kršćanskih načela u rimsko-pravni sustav osigurala je presudan utjecaj na pravnu regulativu mnogih instituta, a posebice onih koji pravno impostiraju društvene odnose kojima pripada i institut braka, odnosno kanonske ženidbe.⁸⁵ Dekretom *Tametsi* 1563. određeno je da su ubuduće valjane samo one ženidbe sklopljene pred vlastitim župnikom ili svećenikom delegiranim od njega ili od Ordinarija, sklopljene pred dvama ili trima svjedocima.⁸⁶ Sklapanje braka vjerojatno je najosjetljivije na društvene promjene, te u većini slučajeva obrasci sklapanja braka pomno prate razvojni put društva. Institut braka temeljna je komponenta formiranja obitelji, stoga utječe i na niz drugih društvenih pojava, primjerice nataliteta. Prije industrijske revolucije brak je u (zapadnoj) Europi bio važno sredstvo za kontrolu stanovništva. Rađanje djece bilo je ograničeno na brak čije je sklapanje bilo strogo kontrolirano, a u poveznici s bračnim statusom bio je i zemljišni posjed.⁸⁷

Grafikon 8. Godišnja distribucija vjenčanja župe Svetvinčenat, 1909. – 1918.

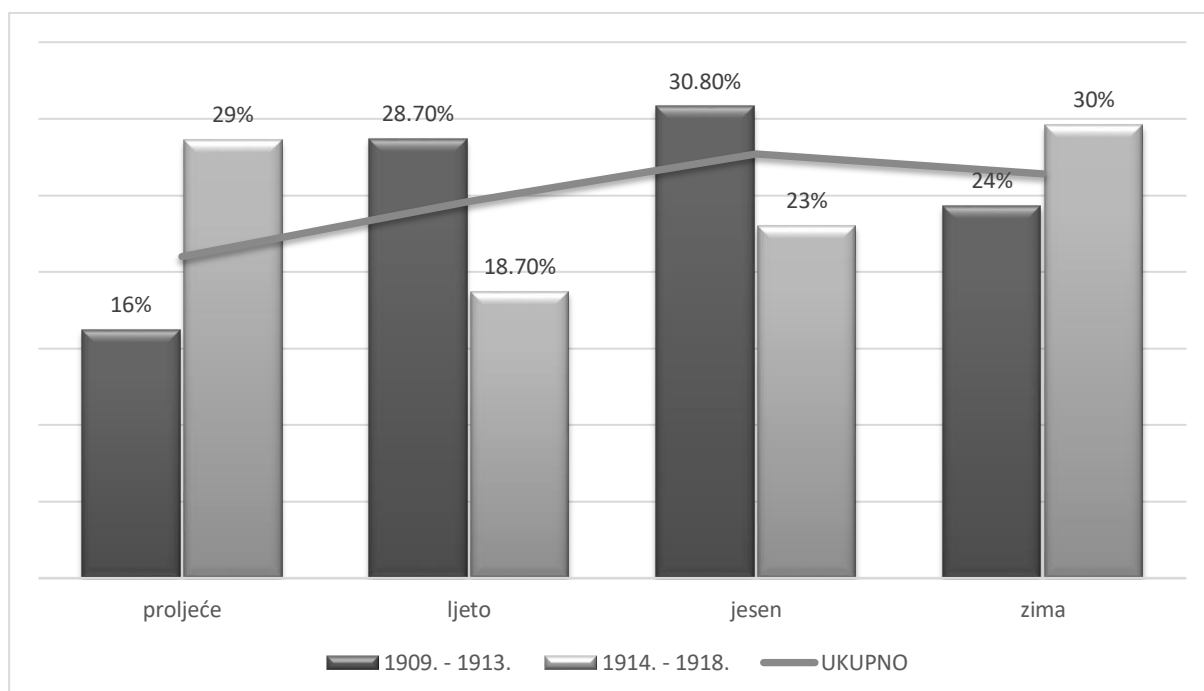
Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁸⁵ Bratković, Marko, „Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol.61. No.1, 2011., 124.

⁸⁶ Pažin, Zvonko, *Liturgijska sakramentologija*, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo, 2018., 212.

⁸⁷ Kulcsar, Laszlo J., „Something Old, Something New: Hungarian Marriage Patterns in Historical Perspective“, *Journal of Family History*, 32., (3), 2005., 2.

Od 1909. do 1918. u župi Svetvinčenat u MKV zabilježeno je 288 vjenčanja, odnosno prosječno 23 vjenčanja godišnje ($SD\pm 8,2$). Tijekom mirnodopskog razdoblja, od 1909. do 1913., zabilježeno je 137 vjenčanja; prosječno 26 vjenčanja godišnje ($SD\pm 4,4$). Tijekom ratnog razdoblja zabilježeno je 91 vjenčanje, odnosno prosječno 19 vjenčanja godišnje ($SD\pm 9,6$). U desetogodišnjem broju sklopljenih brakova jasno se uočavaju odstupanja tijekom ratnog perioda, dok povećan broj umrlih u 1911., budući da se pretežito odnosi na smrtnost dojenčadi i starijih osoba, nije negativno odražen na sklapanje brakova, te je, odnosu na 1910. broj sklopljenih brakova povećan za 45,4%. Značajniji pad u broju vjenčanih zabilježen je od početka evakuacije stanovništva, s naglaskom na 1915. i 1916. godinu kada je godišnje zabilježeno po 9 vjenčanja. Maksimum tijekom desetogodišnjeg razdoblja zabilježen je 1918. s 35 vjenčanja, te se može smatrati početkom kompenzacijskog razdoblja, koje je uslijedilo sa značajnim povećanjem i naredne 1919. s 85, te 1920. s 40 vjenčanja, nakon čega do 1923. slijedi ujednačavanje s 21 do 26 sklopljenih brakova godišnje.

Grafikon 9. Distribucija vjenčanja po klimatološkim godišnjim dobima od 1909. do 1918. i tijekom usporednih razdoblja

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Prema distribuciji vjenčanja po klimatološkim godišnjim dobima razvidan je jesensko-zimski maksimum, s težištem prema jesenskom periodu, što se smatra

karakterističnim za područje cijele južne i jugoistočne Europe,⁸⁸ a u poveznici je s izbjegavanjem ljetnih vjenčanja na područjima gdje poljoprivredni radovi vezani za uzgoj žitarica rezultiraju znatnijim radnim opterećenjem, uz vrijeme ženidbe tijekom jesensko-zimskog razdoblja, budući da je jesensko spremanje plodova i pohrana veće količine hrane omogućavala svadbene izdatke.⁸⁹ Jesensko-zimski model sklapanja brakova, uz maksimume u studenom, te potom u veljači, u župi Svetvinčenat bilježi se, bez značajnijih promjena u rasporedu vjenčanja kroz godinu, od druge polovice 17. stoljeća.⁹⁰ Tijekom mirnodopskog razdoblja sezonalnost sklapanja vjenčanja zadržava distribuciju desetogodišnjeg rasporeda, dok je tijekom ratnog razdoblja, uz zadržan zimsko-proljetni obrazac prisutna veća godišnja disperzija.

Tablica 16. Distribucija vjenčanja po godinama i mjesecima, 1909. – 1918.

Mjesec / godina	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	Σ
1909.	1				2	4	3	7	1	1	6	1	26
1910.	4	5		1	1	1	1	2		1	6		22
1911.	1	8			2	6	1		1	4	7	1	31+1 ⁹¹
1912.	4	5	1	3	7	3	1	1		1	7		33
1913.	1	2		3	2	3	4	2	2	1	4		24
Σ1	11	20	1	7	14	17	10	12	4	8	30	2	136+1
%	8	14,6	0,7	5,1	10,2	12,4	7,3	8,8	2,9	5,8	21,9	1,54	
1914.	4	4	1		7	2			1	2			21
1915.	1	3		2	1				1	1			9
1916.		1	1		1		1	1		4			9
1917.	1		4	4		3		1				4	17
1918.	2	2	1		4	5	1	3	1	3	8	5	35
Σ2	8	10	7	6	13	10	2	5	3	10	8	9	91
%	8,8	11	7,7	6,6	14,3	11	2,2	5,5	3,3	11	8,8	9,9	
sv.	19	30	8	13	27	27	12	17	7	18	38	11	227+1
% sv.	8,3	13,2	3,5	5,7	11,8	11,8	5,3	7,5	3,1	7,9	16,7	4,8	

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

⁸⁸ Čapo, Jasna, „Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol.19 No.12, 1989., 9-13.

⁸⁹ Ruiu, Gabriele, Breschi, Marco, „For the times they are a changing – The respect for religious precepts through the analysis of the seasonality of marriages“, *Demographic Research*, Italy, 2015., Vol.33, No.7., 182.

⁹⁰ Doblanović, Danijela, *Žrvanj života, Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19.stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2017., 83., Drandić, Alen, „Demografska analiza podataka matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Svetvinčenat (1875. – 1900.)“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol.20 No.(2013), 2013., 130.

⁹¹ 1911. U MKK upisan je jedan sklopljen brak bez upisa podataka o danu i mjesecu obreda vjenčanja, u daljnjoj obradi podataka dodavat će se kao +1 u ukupnom broju.

Odabir datuma vjenčanja snažno je kulturološki i društveno-gospodarski uvjetovan, naročito u predindustrijskim društvima te pokazuje izrazitu pravilnost u analizi sezonskih, odnosno mjesečnih varijacija. Najveći utjecaj na njihovu koncentraciju u pojedinim dijelovima godine imaju prije svega religiozni čimbenici,⁹² što je u župi Svetvinčenat odraženo u prevalenciji vjenčanja u razdoblju pred došašće i korizmu. Tijekom deset godina najviše vjenčanja sklopljeno je u studenom (16,7%), potom veljači (13,2%), te svibnju i lipnju s 11,8% udjela. Najmanje brakova sklopljeno je u ožujku (3,5%) i rujnu (3,1%). Utjecaj neizvjesnosti i nesigurnosti uslijed ratnih događanja, prvenstveno proglašenje opće mobilizacije vojnih obveznika, 31. srpnja 1914.,⁹³ odrazilo se na smanjenje broja vjenčanja od samog početka objave rata. Od siječnja do kolovoza 1914. u MKV upisano je 18 vjenčanja, dok su do kraja godine zabilježena samo tri upisa. Dodatnom smanjenju pridonijela je i evakuacija stanovništva; od lipnja do prosinca 1915. sklopljena su samo dva braka. Za napomenuti je kako vjenčanja sklopljena tijekom studenog u potpunosti izostaju od 1914. do 1917. godine. Četverogodišnji izostanak vjenčanja u studenom okončan je 1918. kada je zabilježeno 8 vjenčanja, od kojih petero ili 62,5% od 22. do 30. studenoga. Iako se tijekom ljetnog razdoblja i u desetogodišnjem prosjeku bilježi manji broj vjenčanja, sušno razdoblje od proljeća do jeseni 1917., s posljedičnim nepovoljnim utjecajem na poljoprivredne urode, zasigurno je, uz ostale nepovoljne ratne okolnosti, dodatno doprinijelo smanjenju broja sklopljenih brakova o čemu svjedoče i upisi u matičnoj knjizi. Od svibnja do prosinca 1917. zabilježena su svega četiri vjenčanja (23,5%), od kojih tri u lipnju i jedan u kolovozu.

Maksimum vjenčanja u studenom vezuje se uz predstojeće dane došašća, ali i uz blagdan sv. Katarine Aleksandrijske,⁹⁴ kojoj je posvećena i jednobrodna kapelica iz 14. stoljeća, na istočnom izlazu iz naselja Svetvinčenat. Ženidbe na blagdan svete Katarine uvedene su u vrijeme turske okupacije, zbog „prava prve bračne noći“,⁹⁵ stoga su, za potrebe utvrđivanja jesu li i u kojoj mjeri ženidbe u župi Svetvinčenat u poveznici

⁹² Hršić, Ivan, *Društveni razvoj Makarske od 1918. do 1929.*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb, 2013., 280.

⁹³ Leideck, Markus, *Markgrofovija Istra u Velikom ratu*, Katalog izložbe, Posebna izdanja DAPA, sv.30. Monografije i katalozi, Pazin – Rijeka: Državni arhiv u Pazinu – državni arhiv u Rijeci, 2014., 5.

⁹⁴ Vrijeme se adventa vezuje uz blagdan svete Katarine kojim započinje Advent tijekom kojeg su zabranjene svadbe i veselja, zbog čega su neposredno prije, a i na samu Sv. Katu održavane brojne svadbe. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću: Etnološki prikaz Božića i božićnih običaja u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Augustin Cesarec: Mosta, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1992., 24.

⁹⁵ Dragić, Marko, „Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini“, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, No.7, 2011., 261.

s blagdanom sv. Katarine, analizirani desetogodišnji upisi u MKV od 22. do 30. studenoga. U devetodnevnom razdoblju sklopljena su 23 braka, od kojih je na dan blagdana, 25. studenog, zabilježeno 7 upisa ili 30% udjela, odnosno 18% udjela u ukupnom broju sklopljenih brakova tijekom studenog. Iz analize sklopljenih brakova po naseljima razvidna je disperzija, odnosno ne izdvaja se naselje u kojem su vjenčanja u većem broju sklapana neposredno prije ili na blagdan sv. Katarine Aleksandrijske. Slijedom navedenog, može se zaključiti kako župljani Svetvinčenta ne baštine tradiciju sklapanja vjenčanja u isključivoj poveznici s blagdanom sv. Katarine. U svrhu dodatne analize odabira dana vjenčanja analizirani su podaci o vjenčanjima tijekom treće subote u mjesecu,⁹⁶ kada se u naselju Svetvinčenat tradicionalno održava(o) sajam.⁹⁷ Iz analize podataka razvidno je da je brak u vrijeme održavanja sajma sklopljen u svega osam navrata, od kojih u tri navrata tijekom mirnodopskog razdoblja; u veljači 1911. i 1912., te srpnju 1912., dok je tijekom ratnog razdoblja na sajmeni dan zabilježeno pet vjenčanja; jedan u listopadu 1917., tri u prosincu 1917., te jedan u listopadu 1918., stoga se može zaključiti kako, u pravilu, vjenčanja u župi Svetvinčenat nisu održavana na sajmeni dan, a iznimke se većinski odnose na ratno razdoblje.

⁹⁶ Za utvrđivanje datuma treće subote u mjesecu korišten je kalendar s mrežne stranice <https://kalender-365.de/>, (12.10.2020.).

⁹⁷ Tradicionalni sajam održava se u Svetvinčentu svake treće subote u mjesecu. Izvor: Kocković, T., *Sajam (samanj)*, Istrapedia, 2009., mrežna stranica <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/941/sajam-samanj>, (27.11.2020.).

Tablica 17. Distribucija mjeseca vjenčanja ženikâ i nevjestâ s provenijencijom iz župe Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Selo / mjesec	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	Σ
Bibići		3	1		1	1		1			3		10
Bijažići	1					1		3			1		6
Bokordići	4		2	3	4	5		2	1	1	13	1	36
Boškari		1		1	1	2	1		1	2		2	11
Bričanci	1			1						1	3		6
Čabrunići	1	4	1	2	10	10	1	2	2		7	4	44
Ferlini		3			2							1	6
Foli		3	1	2	2	3		2					13
Kersani							1				1		2
Kranjčići	5	3	1			1		1	1				12
Krase				1			1	1			2		5
Pajkovići				1		1				2	1		5
Pekici	1	2			1					2			6
Pustijanci											1		1
Radigosa	2	6		1	4	2		1	1	3	7	3	30
Raponji	1	2	2	1	4	3	1			1	3		18
Režanci	3	6		2	4	5	4	4	1	1	5	2	37
Salambati			1	2	1	1		2			2		9
Smoljanci	2	5	1	1	6	1	5	5		2	2		30
Svetvinčenat	8	9	4	4	1	4	6		2	4	5	2	49
Šikuti		2				2		1		2			7
Štokovci	4		1	1	3	1		2	1	2	4	4	24+ 1
Tofulini										1			1
Vidulini					1	2	2			1			6
Žlapani								1					1

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Pojedina naselja u župi Svetvinčenat odstupala su od uobičajenog zimsko-proljetnog obrasca. Primjerice, u naseljima Foli, Pajkovići, Raponji, Salambati, Šikuti i Vidulini razvidna je disperzija vjenčanja tijekom cijele godine, dok se u naseljima Bokordići i Radigosa ističu vjenčanja tijekom studenog. Prema udjelu, u naselju Svetvinčenat većina vjenčanja sklopljena je u siječnju i veljači, dok su u naselju Čabrunići brakovi pretežito sklapani tijekom svibnja i lipnja. Bilježenje povećanja broja

sklopljenih brakova tijekom ljetnih mjeseci u naseljima Čabrunići, Raponji, Smoljanci i Vidulini, koja su indikativno u blizini željezničkih postaja, može ukazivati na orijentiranost na rad u industriji, te napuštanje tradicionalnog, poljoprivrednog jesensko-zimskog modela.⁹⁸ Iako izostaju varijable koje bi potvrdile hipotezu, budući da svećenici u upisima MKV često izostavljaju upis zanimanja mladenaca, niz podudarnosti u naseljima u blizini željezničkih postaja (visok udio rođenja tijekom ljetnih mjeseci u vrijeme intenzivnih poljoprivrednih radova, odabir jednog muškog kuma pri krštenju djeteta, utjecaj mobilnosti na odabir ženika) ukazuju na vjerojatnost kulturoloških promjena uslijed utjecaja industrijalizacije i modernizacijskih procesa.

Tablica 18. Vjenčanja sklopljena u razdoblju korizme i došašća, 1909. – 1918.

Godina	korizma ⁹⁹	vjenčanja tijekom korizme	došašće	vjenčanja tijekom došašća
1909.	24. 2. – 11. 4.		28. 11. – 24.12.	
1910.	09. 2. – 27. 3.		27. 11. – 24.12.	
1911.	01. 3. – 16. 4.		03. 12. – 24.12.	
1912.	21. 2. – 7. 4.	1	01. 12. – 24.12.	
1913.	5. 2. – 23. 3.		30. 11. – 24.12.	
1914.	25. 2. – 12.4.	1	29. 11. – 24.12.	
1915.	17. 2. – 4.4.	1	28. 11. – 24.12.	
1916.	8. 3. – 23. 4.	1	03. 12. – 24.12.	
1917.	21. 2. – 8. 4.	5	02. 12. – 24.12.	3
1918.	13. 2. – 31. 3.	1	01. 12. – 24.12.	2
ukupno		10	ukupno	6
udio (N=228)		4,4	udio (N=228)	2,2

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Do donošenja Zakona kanonskog prava (*Codex Iuris Canonici*) iz 1917.,¹⁰⁰ zabranjeno vrijeme sklapanja braka odnosilo se na razdoblje od prve nedjelje došašća do Bogojavljanja i od Pepelnice do Mladoga Uskrsa, uz ostavljenu mogućnost Ordinarija, da, ne kršeći liturgijske zakone, mogu, radi pravedna uzroka, dopustiti

⁹⁸ Porast učestalosti sklapanja brakova u ljetnim mjesecima uz smanjenje jesensko-zimskog modela ukazuje na napuštanje poljoprivrednog modela. Vidi u: Ruiu, „For the times“, 184.

⁹⁹ Za utvrđivanje datuma razdoblja korizme, od 1909. do 1918., korišteni su podaci s mrežne stranice <http://www.marjancanin.com.hr/mymoon/mymoon.html>, (10.10.2020.).

¹⁰⁰ *Codex Iuris Canonici* proglasio je papa Benedikta XV., Zakonik je stupio na snagu 19. svibnja 1918. za cijelu Crkvu, a njime su dokinute sve prijašnje odredbe. U: Dobrovšak, Ljiljana, „Ženidbeno bračno pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj“, *Croatia Christiana periodica*, Vol.29 No.56, 2005., 78.

vjenčanja i u spomenuta vremena, uz opomenu zaručnicima da se suzdržavaju od prevelika sjaja.¹⁰¹ Kodeksom je zabranjen svečani ženidbeni blagoslov od nedjelje došašća do prvog dana Božića uključivo, te od Čiste srijede do Uskrsne nedjelje uključivo.¹⁰² Iz analize vjenčanja sklopljenih tijekom korizme i došašća razvidno je kako je tijekom desetogodišnjeg razdoblja u korizmene dane sklopljeno deset brakova (4,4% udjela, N=228), od kojih jedan u mirnodopskom razdoblju, dok je preostalih devet sklopljeno tijekom ratnog razdoblja, od kojih 5 ili 50% 1917. godine. U tjednu od Uskrsa do Mladog Uskrsa nisu zabilježena vjenčanja, a prema desetogodišnjoj analizi razvidno je da nisu sklapana ni za Veliku i Malu Gospu, te na Ivanju (sv. Ivan Krstitelj), dok su na blagdan sv. Vinka, zaštitnika župe, sklopljena dva braka 1911. godine. U dane došašća u desetogodišnjem razdoblju sklopljeno je pet brakova, s potpunim izostankom u mirnodopskom razdoblju, odnosno svih pet zabilježenih upisa odnose se na vjenčanja sklopljena u posljednjim godinama ratnog razdoblja, 1917. i 1918. godine.

Iz analize vjenčanja sklopljenih u prosincu i siječnju razvidno je da se u župi Svetvinčenat vjenčanja, sukladno kanonskim odredbama, u pravilu nisu sklapala sve do blagdana Sveta tri kralja (6. siječnja) kada završavaju božićni blagdani i započinje tradicionalno razdoblje maskirnih pohoda i svadbenih svečanosti.¹⁰³ U desetogodišnjem razdoblju od Božića do Nove Godine zabilježeno je pet vjenčanja, od kojih jedno u mirnodopskom razdoblju, na Božić 1909., dok su preostala sklopljena 1917. (1 vjenčanje) i 1918. (3 vjenčanja). Od Nove Godine do Sveta tri kralja tijekom desetogodišnjeg razdoblja nisu zabilježene ženidbe. Slijedom navedenog, može se zaključiti da su odredbe kanonskog prava, u župi Svetvinčenat, imale značajan utjecaj na odabir dana vjenčanja, te su ona tijekom korizme i došašća, odnosno do Sveta tri kralja, sklapana iznimno, a budući da se većinski odnose na ratno razdoblje, može se smatrati da su odobrenja za vjenčanja tijekom obrađenog razdoblja izdavana većinski zbog specifičnih ratnih okolnosti. Budući da je odabir dana vjenčanja, osim osobnih razloga mladenaca, uvjetovana i župnikovom suglasnošću, iznimke se ne može smatrati naznakom liberalizacije, koja je krajem 19. i početkom 20. st. pomalo zahvaćala i seosku hrvatsku sredinu u Istri.¹⁰⁴

¹⁰¹ Benković, Zvonko, *Promjene svadbenih običaja u toliškome kraju od kraja 19. stoljeća do suvremenoga doba*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, doktorski rad., Zagreb, 2018., 186.

¹⁰² *Kodeks*, Kan.1108. § 2.

¹⁰³ Dragić, Marko, „Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi“, *Croata et Slavica Iadertina*, Vol.3 No.3., 2007., 372.

¹⁰⁴ Škunca, Stanko Josip, *Prošlost Crkve u Istri*, Posebno izdanje Državnog arhiva u Pazinu, svezak 31, Pazin, 2014., 148.

Tablica 19. Distribucija vjenčanja po danima u tjednu i godinama, 1909. – 1918.

Dan / godina	PON	UTO	SRI	ČET	PET	SUB	NED	Σ
1909.	4	6	3	2	1	9	1	26
1910.	4	5	2	4	1	5	1	22
1911.	9	5	5	4	1	5	2	31+1
1912.	8	6	5	3		10	1	33
1913.	3	8	5	3	1	4		24
Σ1	28	30	20	16	4	33	5	137
udio	20,4	21,9	14,6	11,7	2,9	24,1	3,6	
1914.	6	3	7	1		3	1	21
1915.	2	1	2		1	3		9
1916.	3	2	1		3			9
1917.	4		3	3		5	2	17
1918.	10	6	3	3	3	9	1	35
Σ2	25	12	16	7	7	20	4	91
%	27,5	13,2	17,6	7,7	7,7	22	4,4	
sv.	53	42	36	23	11	53	9	228
udio	23,2	18,4	15,8	10,1	4,8	23,2	3,9	

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Crkvena se pravila, osim za vjenčanja u dane korizme i došašća odnose i na preporuke izbjegavanja vjenčavanja u dane blagdana i nedjeljom, uz ostavljenu mogućnost župniku da procjeni koliko bi vjenčano slavlje, s obzirom na okolnosti, moglo remetiti redovitu euharistiju.¹⁰⁵ Kroz dosadašnja istraživanja nije razvidno zašto su pojedini dani u tjednu bili popularniji ili manje popularni kao dani svadbenih svečanosti. Uzrok se možda može potražiti u crkvenim preporukama i/ili tradicijskim običajima. S druge strane, moguće je da je dan vjenčanja ovisio o odredbama trenutnog biskupa, ali ne treba izostaviti i sasvim prozaične razloge, kao što su primjerice druge obveze svećenika ili ženika.¹⁰⁶ Iz analize podataka razvidno je kako je u desetogodišnjem razdoblju najviše vjenčanja održano u subotu, kada je sklopljen prosječno svaki četvrti brak, s kako je navedeno, izuzećem subote u sajmišne dane, te u ponedjeljak (po 23,2% udjela), dok je najmanji broj, sukladno Crkvenim preporukama, zabilježen u nedjelju (3,9% udjela). Vjenčanja su u manjem broju

¹⁰⁵ Pažin, 234.

¹⁰⁶ Katušić, Maja, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, doktorski rad, Zagreb, 2013., 84.

sklapana i u petak (4,8%) na što je zasigurno imala utjecaja kanonska odredba o nemrsu petkom,¹⁰⁷ budući da se za večernji obrok tijekom vjenčanog slavlja uobičajeno jelo mesna jela, ovčeginu i prčevinu s makarunima.¹⁰⁸ Distribucija vjenčanja po danima u tjednu, po usporedim razdobljima, ukazuje da je tijekom oba razdoblja zadržan obrazac pretežitog vjenčanja u subotu, te ponedjeljak, dok se u prvom, mirnodopskom, razdoblju izdvaja i utorak s 21,9% udjela. Tijekom ratnog perioda neznatno je povećan udio vjenčanja sklopljenih tijekom nedjelje, međutim i nadalje uz zadržavanje statusa iznimke.

Tablica 20. Distribucija vjenčanja po danima u tjednu i mjesecima, 1909. – 1918.

Dan / mjesec	PON	UTO	SRI	ČET	PET	SUB	NED	Σ	%
I.	9		3	3	1	3		19	8,3
II.	13	6	3	2		6		30	13,2
III.	1	1	1	2	1	1	1	8	3,5
IV.	4	3	1	2	1	1	1	13	5,7
V.	5	6	8	2	1	4	1	27	11,8
VI.	6	3	5	2	1	6	4	27	11,8
VII.	2	2	2	1	2	2	1	12	5,3
VIII.	1	6	3	3		4		17	7,5
IX.	2	1	1			3		7	3,1
X.	2	3	7		2	4		18	7,9
XI.	7	8	2	6	1	13	1	38	16,7
XII.	1	3			1	6		11	4,8
Σ	53	42	36	23	11	53	9	227+1	

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iz distribucije dana vjenčanja po mjesecima razvidno je kako subota prednjači s brojem vjenčanja u 4 od 12 mjeseci, najviše tijekom studenoga (24,5%), dok je ponedjeljak kao dan vjenčanja odabran u pet od 12 mjeseci, s najčešćim odabirom u veljači (24,5%). Vjenčanja tijekom nedjelje u većem dijelu održavana su u proljetno-ljetnom periodu. Najveća disperzija u odabiru dana vjenčanja vidljiva je tijekom svibnja i lipnja, odnosno u mjesecima u kojima se ne održavaju veće vjerske svetkovine. Iz podataka nije razvidan utjecaj rada ženika u industriji na odabir dana vjenčanja.

¹⁰⁷ Zakonska odredba o nemrsu zabranjuje jesti meso i juhu od mesa, no ne zabranjuje jesti jaja, mliječna jela i bilo koje začine, pa bili oni i od životinjske masti. *Kodeks*, Kan.1250, 1252. § 1., Pažin, 219.

¹⁰⁸ Milovan, 50.

4.2. Ženidbena dob i dobna razlika među supružnicima

Zakonom za ženidbe katolika iz 1856. i Naputkom za duhovne sudove iz 1857. pravna regulativa kršćanske ženidbe izuzeta je iz Austrijskog građanskog zakonika, te se ženidba, kao jedan od crkvenih sakramenata, uređivala odredbama katoličkog ženidbenog prava. Do izdavanja Zakona kanonskog prava 1917., za muškarce je dopuštena dob za ženidbu bila navršenih 14, a za djevojke 12 godina.¹⁰⁹ Odredbama novog Zakonika dopuštena dob za stupanje u brak povećana je za dvije godine, na 16 za muškarce i na 14 godina za djevojke.¹¹⁰ Dopuštena niska ženidbena dob odražavala je prvotnu svrhu ženidbe u vidu rađanja i odgajanja djece, te drugotnu u vidu uzajamne pomoći ženikâ i lijeka protiv požude.¹¹¹

Tablica 21. Prosječna životna dob ženikâ i nevjestâ¹¹² pri sklapanju braka, 1909. – 1918.

Godina	Prosječna životna dob ženikâ	Prosječna životna dob nevjestâ	razlika u prosječnoj životnoj dobi, M:Ž
1909.	29	27	3
1910.	29	22	7
1911.	31	24	7
1912.	26	24	2
1913.	29	22	7
̄ 1909. – 1913.	29	24	5
1914.	25	21	4
1915.	27	22	5
1916.	29	25	4
1917.	26	24	2
1918.	30	25	5
̄ 1914. – 1918.	28	23	3
̄ 1909. – 1918.	28	24	4

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

¹⁰⁹ Benković, Zvonko, 196-197.

¹¹⁰ Örsy, Ladislav, S.J., *Marriage in Canon Law*, Michael Glazier, Wilmington, 1988., 134.

¹¹¹ Isti, 46.

¹¹² U MKV izostaje upis životne dobi za 59 nevjesta i 42 ženika. U prosječnu životnu dob ženika uračunata je i životna dob mladenaca koji su ponovno sklopili brak.

U župi Svetvinčenat, tijekom desetogodišnjeg razdoblja, prosječna dob ženikâ, u koju su uračunati i ženici s ponovim brakom, iznosila je 28 godina. Pretežito su se vjenčavali u dobi od 22 do 26 godina (40,8% udjela), najviše njih s 23 godine. Na životnu dob zasigurno je utjecala i opća vojna obveza za sve vojne obveznike s navršениh 20 godina života.¹¹³ Ženici mlađi od 20 godina rijetko su sklapali brakove – tijekom prvog razdoblja dvoje 18-godišnjaka, te četvero 19-godišnjaka, dok je tijekom ratnog razdoblja brak sklopilo troje 18-godišnjaka i jedan 19-godišnjak. Ženici stariji od 60 godina brak su sklopili u četiri slučaja, od kojih je najstariji, 83-godišnjak, brak sklopio 1911. godine. Iako je tijekom ratnog razdoblja zabilježen manji broj sklopljenih brakova disperzija životne dobi ženika prilikom stupanja u brak nije se značajnije promijenila, s izuzetkom 1917. kada su brak pretežito sklapali muškarci životne dobi od 28 do 33 godine, njih 9 ili 52,9% udjela, što se može smatrati početkom kompenzacije, s obzirom na značajno smanjenje sklapanja braka od početka ratnog razdoblja. Sklapanje brakova kod muškaraca zamjetno opada nakon 33 godine, te se većinski odnosi na ponovni ulazak u brak nakon udovištva. Prosječna životna dob nevjestâ u desetogodišnjem razdoblju iznosi 24 godine, odnosno prosječno je četiri godine mlađa od ženika.

Tablica 22. Životna dob ženikâ i nevjestâ¹¹⁴ pri sklapanju braka, 1909. – 1918.

Nevjesta	Ženik								ukupno
	18-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	83	
15-17	3	14	4						21
18-19		17	12	4					33
20-24	5	26	20	11	5				67
25-29		7	10	5			1		23
30-39		3		6	5			1	15
40-49				1	2	3			6
50-59					1		1		2
60 <					1	1			2
ukupno	8	67	46	27	14	4	2	1	169

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

¹¹³ Vojna obveza u zajedničkoj vojsci trajala je 10 godina (3 godine u postrojbi i 7 godina u pričuvi), a u domobranstvu 12 godina (2 godine u postrojbi i 10 godina u pričuvi). Vidi u: Pojić, Milan, „Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868.-1914.“, *Arhivski vjesnik*, No.43, 2000., 148.

¹¹⁴ Podaci su izračunati za 169 vjenčanih parova za koje je u MKV upisan podatak o životnoj dobi.

Najviše nevjesta brak je sklopilo u dobi od 17 do 22 godine (53%), najviše u 20-oj godini. Zamjetno je kako su nevjeste u dobi od 15 i 16 godina sklopile brak uglavnom tijekom mirnodopskog razdoblja (11 od 12 sklopljenih brakova), dok je tijekom ratnog razdoblja, 1918., brak sklopila samo jedna 15-godišnjakinja. Podatak o smrti jednog ili oba roditelja upisan je u MKV za 12 od 22 nevjeste starosti od 15 do 17 godina, dok je smrt jednog ili oba roditelja zabilježena i za 6 od 10 ženika životne dobi od 18 do 19 godina, stoga je zaključak kako smrt roditelja ubrzava ženidbu primjenjiv i na župu Svetvinčenat.¹¹⁵ Značajno opadanje u broju sklopljenih brakova kod žena, kao i kod muškaraca, vidljivo je nakon 33 godine života, te se također odnosi na ponovni brak nakon smrti supružnika. U 40-ima brak je sklopilo 6 žena, od kojih petero tijekom ratnog razdoblja. Po završetku ženinog fertilnog razdoblja brak je sklapan samo iznimno, u svega četiri slučaja, od kojih su najstarije dvije nevjeste starosti 66 godina, brak sklopile 1909. godine, obje s mlađim ženicama. Iako prosječna životna dob mladenki tijekom ratnog perioda nije značajnije promijenjena, zamjetno je manje sklopljenih brakova do osamnaeste, te u potpunosti izostaje sklapanje braka nakon pedesete godine života.

Iz podataka o dobi pri sklapanju braka razvidno je kako su nevjeste životne dobi od 20 do 24 godine (39,6%) najčešće udavane za ženike starosti od 20 do 24 i od 25 do 29 godine. U pravilu su ženici bili stariji od nevjesta; najveća razlika iznosi 50 godina između 83-godišnjeg ženika i 33-godišnje nevjeste, međutim zabilježeni su i obratni slučajevi; osamnaestogodišnja razlika zabilježena je između 66-godišnje nevjeste i 48-godišnjeg ženika. Iako se iz upisa u MKV ne može iščitati jesu li brakovi ugovoreni ili sklopljeni iz ljubavi uz mogućnost slobodnog izbora bračnog partnera, velika razlika u godinama može ukazivati da je sklopljeni brak ugovoren ili sklopljen iz praktičnih razloga; pomoći u kućanstvu, odgoju djece, obrađivanju zemlje i dr. Iz podataka o provenijenciji razvidno je kako su od 4 nevjeste starosti 15 godina dvije iz naselja Bokordići. U naseljima Bokordići i Čabrunići nevjeste su i u prosjeku niže životne dobi, budući da se većina udala do 21. godine života, dok su starije nevjeste uglavnom udovice. Najmlađi su ženici dvoje 18-godišnjaka iz naselja Krase. U naselju Svetvinčenat prosječna životna dob ženika viša je u odnosu na okolna naselja budući da je većina brak sklapala u dobi od 26 do 29 godina. Viša životna dob zabilježena je i kod nevjesta iz naselja Svetvinčenat; najmlađa nevjesta starosti je 18 godina, dok se većina udavala između 20 i 25 godine.

¹¹⁵ Vekarić N., *Vrijeme*, 47.

4.3. Ponovni i srodnički brakovi

Prema upisima u MKV župljani Svetvinčenta u novu su bračnu zajednicu ulazili isključivo nakon smrti supružnika, pridržavajući se odredaba kanonskog Zakonika prema kojem se valjana ženidba može razriješiti samo smrću jednog ili oba ženika.¹¹⁶ Razlozi za ulazak u novu bračnu zajednicu višeslojni su i kompleksni, te ovisni o nizu čimbenika; socioekonomskog statusa, društvenih normi, te uvjetovani obiteljskom situacijom, ali i spolom, budući da se udovce smatralo pogodnijima za sklapanje braka.¹¹⁷ Međutim, i mlada je udovica bila poželjna udavača.¹¹⁸ Visoka stopa mortaliteta posredno je utjecala i na veću stopu obudovjelih, što je uz brigu za održavanjem djece, te potrebu za radnom snagom u poljoprivredi, zasigurno imalo prevagu u odluci župljana Svetvinčenta o ulasku u novu bračnu zajednicu nakon smrti supružnika. Budući da, kako je već navedeno, u upisima MKV izostaje podatak o zanimanju ne može se donijeti zaključak o ulozi socijalno-ekonomskog statusa pri odluci o ponovnom braku nakon smrti supružnika.

Tablica 23. Predbračni status ženika i nevjesta župe Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Godina	broj vjenčanja	Status ženika		Status nevjeste	
		neoženjen	udovac	neudana	udovica
1909.	26	23	3	24	2
1910.	22	18	4	19	3
1911.	32	22	10	24	8
1912.	33	28	5	28	5
1913.	24	21	3	21	3
∑1	137	112	25	116	21
	%	81,75	18,2	84,67	15,32
1914.	21	19	2	20	1
1915.	9	9		7	2
1916.	9	7	2	9	
1917.	17	13	4	14	3
1918.	35	28	7	29	6
∑2	91	76	15	79	12
	%	83,51	16,48	86,81	13,18
∑1+∑2	228	188	40	195	33
	%	82,45	17,54	85,52	14,47
	Udio (N=228)	82,45	17,54	85,52	14,47

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

¹¹⁶ Kodeks, Kan.1118.

¹¹⁷ Breschi, Marco, Fornasin, Alessio, Manfredini, Matteo, Zacchigna, Marianna, „I secondi matrimoni nell'Italia pre-transizionale. Due casi di studio“, *Popolazione e Storia*, Vol. 9, No. 1, Udine 2008., 67.

¹¹⁸ Doblanović, *Žrvanj života*, 76.

Iz podataka razvidno je kako su ponovni brak u neznatno većem udjelu sklapali udovci, odnosno u desetogodišnjem razdoblja u ponovni brak stupilo je 40 udovaca (17,5% udjela) i 33 udovice (14,5% udjela).¹¹⁹ Prosječno je svaki peti brak sklopio udovac, dok se na udovice prosječno odnosi svaki šesti sklopljeni brak. U proteklim razdobljima taj je udio u župi Svetvinčenat bio nešto niži; od početka 17. do početka 19. stoljeća u svaki je četvrti brak jedan od supružnika ušao kao udovac ili udovica.¹²⁰ Tijekom mirnodopskog razdoblja najviše ponovnih brakova zabilježeno je u drugoj polovici 1911. i početkom 1912. godine, međutim navedeno se ne može potvrditi isključivom povezanošću s povećanom smrtnosti u 1911. godini. Tijekom ratnih godina najveći broj ponovno sklopljenih brakova zabilježen je od kolovoza do prosinca 1918. godine.

Tablica 24. Distribucija provenijencije ponovno udanih ženika i nevjesta iz župe Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Naselje	1909. – 1913.		1914. – 1918.		Σ
	udovac	udovica	udovac	udovica	
Bibići	1	1			2
Bijažići	2				2
Bokordići	5	5	1		11
Boškari	2	2	1		5
Bričanci				1	1
Čabrunići	1				1
Foli		1	1		2
Kersani	1				1
Kranjčići			1		1
Pekici				1	1
Radigosa		1	2		3
Raponji		1		1	2
Režanci		3			3
Salambati				1	1
Smoljanci	1	1	4	1	7
Svetvinčenat	1	1	2	1	5
Šikuti	2				2
Štokovci	1	2		3	6
Vidulini	1				1

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

¹¹⁹ U upisima u MKV povremeno izostaju upisi predbračnog statusa ženika i nevjesta, te su u analizi obrađeni slučajevi za koje je udovištvo upisano u previđenu rubriku ili uz ime i prezime mladenaca.

¹²⁰ Doblanović, *Žrvanj života*, 76.

Iz analize ponovno sklopljenih brakova po naseljima provenijencije udovaca i udovica razvidno je da su mještani pojedinih naselja skloniji ponovnom ulasku u novu bračnu zajednicu nakon smrti supružnika, dok u drugima sklapanje brakova udovaca i udovica gotovo u potpunosti izostaju. Primjerice, dok se u naselju Bokordići među sklopljenim brakovima 30,5% odnosi se na ponovne brakove, u naselju Čabrunići ponovni brak zabilježen je kod samo jednog udovca, te izostankom ponovnih brakova udovica. Prema svjedočanstvu M.M., izostanak ponovnih brakova udovica u naselju Čabrunići vjerojatno je uvjetovan bojaznošću da muževi ne bi bili dobri očevi djeci iz prethodnog braka, što se vjerojatno po nekom iskustvu znalo i pričalo.¹²¹ U naselju Svetvinčenat ponovni brak sklopilo je 10% obudovjelih, što je značajno manje u odnosu na pojedine seoske sredine. Dok podaci za Čabruniće, uz navedeno svjedočanstvo, ukazuju na etnološke osobitosti naselja u mogućoj poveznici s visokim udjelom endogamije, nizak udio ponovnih brakova u naselju Svetvinčenat u mogućoj je poveznici sa socioekonomskim statusom žitelja, budući da su mještani, u odnosu na ruralni dio župe, bili u manjoj zavisnosti o potrebi bračnog druga za pomoć u poljoprivredi. Navedene razlike u varijetetu ukazuju na razlike na razini mikrolokacija, te je za donošenje znanstveno relevantnih zaključaka, kako bi se potvrdilo etnološke osobitosti pojedinih naselja, potrebno sačiniti analizu dužeg razdoblja. Odredbama zaključaka Tridentskog koncila kanonskim pravom zabranjeno je sklapanje braka do trećeg i četvrtog stupnja srodstva bez dobivenog oprostā.¹²² Župljani Svetvinčenta pridržavali su se navedenog, te je tijekom desetogodišnjeg razdoblja u upisima MKV zabilježeno traženje oprostā u četiri navrata, po dva u 1913. i 1914. godini. Tri slučaja odnose se na naselje Bokordići, a jedan na naselje Čabrunići.

¹²¹ Intervju: M.M. 2021.

¹²² *Kodeks*, Predgovor XXV., Četvrti lateranski sabor stegnuo je zapreku srodstva u pobočnoj lozi do četvrtog koljena, *Kodeks*, Kan.1076. § 2. U pobočnoj je lozi ženidba nevaljana sve do trećeg koljena, dok se ne smije dozvoliti ženidba u bilo kojem koljenu izravne loze ili u prvom koljenu pobočne loze.

4.4. Provenijencija mladenaca

Osim migracijskih procesa, vjenčanja su jedan od najboljih pokazatelja otvorenosti i zatvorenosti stanovništva. Prema Yvanu Lepageu postoje četiri moguće kombinacije brakova prema mjestu rođenja: oba mladenca rođena su u istom mjestu, supružnik je rođen u mjestu, a supružnica izvan mjesta, supružnica rođena u mjestu, a supružnik izvan mjesta i oba supružnika su rođena izvan mjesta.¹²³ Uz navedeno, iz analiziranih podataka iščitavaju se i podaci o mobilnosti stanovništva, socijalni odnosi prema mjesnim župljanima i stanovništvu susjednih župa, te podaci o endogamiji.

Tablica 25. Provenijencija ženikâ i nevjestâ po usporednim razdobljima, 1909. – 1918.

Nevjeste župe Svetvinčenat (N=197)	Provenijencija ženikâ							ukupno
	isto naselje	granično naselje	župa	granična župa	Istra	izvan Istre	nečitko/nn	
1909. – 1913.	34	23	34	13	12	3	3	122
1913. – 1914.	27	19	14	9	4	2		75
ukupno	61	42	48	22	16	5	3	197
Ženici župe Svetvinčenat (N=178)	Provenijencija nevjestâ							ukupno
	isto naselje	granično naselje	župa	granična župa	Istra	izvan Istre	nečitko/nn	
1909. – 1913.	34	26	33	8			2	103
1913. – 1914.	27	24	7	14	1	1	1	75
ukupno	61	50	40	22	1	1	3	178

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Od 228 sklopljenih brakova provenijencija iz župe Svetvinčenat zabilježena je kod 178 ženika (78,1%) i 197 (86,4%) nevjesta, što ukazuje na društvenu zatvorenost stanovništva i nisku mobilnost. Uz ženidbu unutar župe razvidna je i sklonost odabira supružnika u uskom krugu prebivališta, budući da su gotovo dvije trećine ženika i polovica nevjesta sklopila brak unutar svog naselja ili u susjednom, graničnom naselju. Prevalencija brakova u kojima su oba supružnika iz župe Svetvinčenat zabilježena je i u prethodno analiziranim razdobljima, od 1734. do 1813.¹²⁴ i 1875. do 1900.¹²⁵ Iz

¹²³ Radojević, Radoslavka M., „Promene strukture populacije stanovnika prema mestu rođenja supružnika u opštini Herceg-Novi u XIX i XX stoleću“, *Boka-Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti* 23 (2003): 253-280., Prema: Koncul, Antun, *Stanovništvo župe Gradac 1709-1918 godine*, Sveučilište u Zagrebu, doktorski rad, Dubrovnik, 2016., 76.

¹²⁴ Dobljanović, *Žrvanj života*, 87.

¹²⁵ Drandić, 134-136.

usporedbe mirnodopskog i ratnog razdoblja razvidno je zadržavanje obrasca zatvorenosti stanovništva, iako uz veći udio ženidbe supružnicima iz graničnih župa tijekom ratnog razdoblja, ali uz smanjenje sklapanja braka sa ženicama i nevjestama izvan teritorijalnog područja Markgrofovije Istre.

Tablica 26. Provenijencija ženikâ iz župe Svetvinčenat s provenijencijom nevjestâ, 1909. – 1918.

Naselje ženikâ	Provenijencija nevjestâ							Ukupno
	isto naselje	granično naselje	župa	granična župa	Istra	ostalo (izvan Istre)	nečitko/nn	
Bibići	1	4	1	1				7
Bijažići		1		1			1	3
Bokordići	5	6	4	3				18
Boškari	1	1	2	1				5
Bričanci	1		2					3
Čabrunići	15	2	2	1				20
Ferlini			1	1				2
Foli	2			1				3
Kersani		1						1
Kranjčići	1	3	2	1				7
Krase		2		1				3
Pajkovići		1	2					3
Pekici		2						2
Radigosa	2		8	3	1			14
Raponji	2		4	1				7
Režanci	10	4		2			1	17
Salambati		1						1
Smoljanci	4	5	2	2			1	14
Svetvinčenat	14	6	2	1		1		24
Šikuti		3	1	1				5
Štokovci	3	5	5	1				14
Tofulini		1						1
Vidulini		2	1					3
Žlapani			1					1
ukupno	61	50	40	22	1	1	3	178
%	34,26	28,08	22,47	12,35	0,56	0,56	1,68	78,08
ž. izvan župe				24	16	7	3	50

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Tablica 27. Provenijencija nevjesta iz župe Svetvinčenat s provenijencijom ženikâ, 1909. – 1918.

Naselje nevjesta	Provenijencija ženikâ							Ukupno
	isto naselje	granično naselje	župa	granična župa	Istra	ostalo (izvan Istre)	nečitko/nn	
Bibići	1	1		1				3
Bijažići		1	1	1				3
Bokordići	5	1	6	2	2		2	18
Boškari	1	2	1	2				6
Bričanci	1		2					3
Čabrunići	15	3	1	1	4			24
Ferlini		1	3					4
Foli	2	1	7					10
Kersani			1					1
Kranjčići	1	3		1				5
Krase			2					2
Pajkovići			2					2
Pekici		1	2	1				4
Pustijanci			1					1
Radigosa	2	5	6	1	2			16
Raponji	2	4	3	1	1			11
Režanci	10	1	5	4				20
Salambati		5		2	1			8
Smoljanci	4	5	3	2	1	1		16
Svetvinčenat	14	2		2	3	4		25
Šikuti		1	1					2
Štokovci	3	5			1		1	10
Vidulini			1	1	1			3
ukupno (N=228)	61	42	48	22	16	5	3	197
%	29,61	20	23,3	10,67	7,76	2,4	1,45	86,40
nevjeste izvan župe				23	1	3	4	31

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Analiza provenijencije nevjesta i ženika po usporednim razdobljima ne pokazuje odstupanja od desetogodišnjeg perioda, s izuzetkom naselja Svetvinčenat u kojem je tijekom ratnog razdoblja smanjeno sklapanje brakova sa supružnicima iz područja Kraljevine Italije. Iako je izgledno da nisu svi brakovi ženikâ sklopljeni izvan župe Svetvinčenat upisani u MKV, dostupni podaci o sklopljenim brakovima ženikâ ukazuju

na zatvorenost društva. Uz visok stupanj ženidbe unutar istog naselja, kod ženikâ je zabilježena sklonost odabira nevjeste iz susjednog, graničnog naselja, uz zamjetno niski udio ženidaba s nevjestama šireg prostora, te izvan Markgrofovije Istre. Po otvorenosti, odnosno najmanjim udjelom vjenčanja unutar naselja ili graničnog naselja izdvajaju se ženici iz Radigose i Raponji, te nevjeste iz naselja Foli. Nevjeste iz naselja Svetvinčenat većinski su se udavale unutar naselja, uz svega dvije ženidbe sa ženicima iz okolnih mjesta, dok su dva braka sklopljena sa ženicima s područja Kraljevine Italije. Za razliku od nevjesta, ženici iz Svetvinčenta bili su otvoreniji prema sklapanju brakova s nevjestama iz okolnih, iako pretežito graničnih, ruralnih naselja. Uz nevjeste iz naselja Svetvinčenat, i nevjeste iz Salambati, Smoljanci, Štokovci, Vidulini i Čabrunići, naselja koja se nalaze u blizini željezničkih postaja, također su sklapale brak sa ženicima iz šireg prostora Markgrofovije Istre što je pokazatelj utjecaja dostupnosti mobilnosti i na sferu privatnog života. Iako je ženidba u istom mjestu prisutna u većini naselja, budući da nije isključiva ne može se okarakterizirati kao endogamija. Sklapanje braka unutar naselja posebno je istaknuto u naseljima Režanci, Svetvinčenat, te Čabrunići gdje je ujedno zabilježena najveća prevalencija vjenčanja unutar naselja (62,5%). Kao zanimljivost ističe se kako je najmanje ženidaba unutar istog naselja zabilježeno u vrijeme župnika Carla Coronice, 1909. i 1910. godine.

Tablica 28. Provenijencija mladenaca iz graničnih župa, 1909. – 1918.

Naselja mladenaca župe Svetvinčenat	Provenijencija mladenaca iz graničnih župa 1909. – 1918.									
	Barban		Kanfanar		Žminj		Roverija (Juršići)		Bale (Krmud)	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Bibići	1					1				
Bijažići										1
Bokordići	1				1	3				
Boškari						1	1		1	
Čabrunići	1			1						
Ferlini						1				
Foli						1				
Kranjčići			1	1						
Krase						1				
Pekici					1					
Radigosa		1	1			2				1
Raponji					1	1				
Režanci	2					1	2	1		
Salambati					2					
Smoljanci			1			2	1		1	
Svetvinčenat			1	1	1					
Šikuti				1						
Štokovci						1				
Vidulini									1	
sveukupno	5	1	4	4	6	15	4	1	3	2
1909. – 1913.	5	1	3	2	5	4	2	1	1	1
1914. – 1918.	1		1	2	1	11	2		2	1

Izvor: MU, MKV Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Iz analize sklopljenih brakova s mladencima iz graničnih župa razvidno je kako blizina graničnog prostora između dvije župe nije bila poticajan faktor za sklapanje ženidbe, a njihov izostanak, odnosno bilježenje u niskom udjelu, ukazuje na postojanje kolektivnog identiteta na razini župe i opreku prema „drugima“. Primjerice, u naseljima Ferlini i Foli, tijekom desetogodišnjeg razdoblja zabilježen je samo po jedan brak s mladencima iz granične župe Žminj. Isto se odnosi na naselje Bokordići koje graniči sa župom Barban. U Salambatima, naselju graničnom sa župom Kanfanar i Čabrunićima naselju s graničnom Roverijom (Juršići), ženidbe s mještanima susjedne župe u potpunosti izostaju tijekom desetogodišnjeg razdoblja. Unatoč vlaško-bezačkoj

opoziciji,¹²⁶ najviše brakova sklopljeno je s nevjestama iz župe Žminj, od kojih 73,3% tijekom ratnog razdoblja, što je u mogućoj povezanosti s evakuacijom djevojaka s područja župe Svetvinčenat.

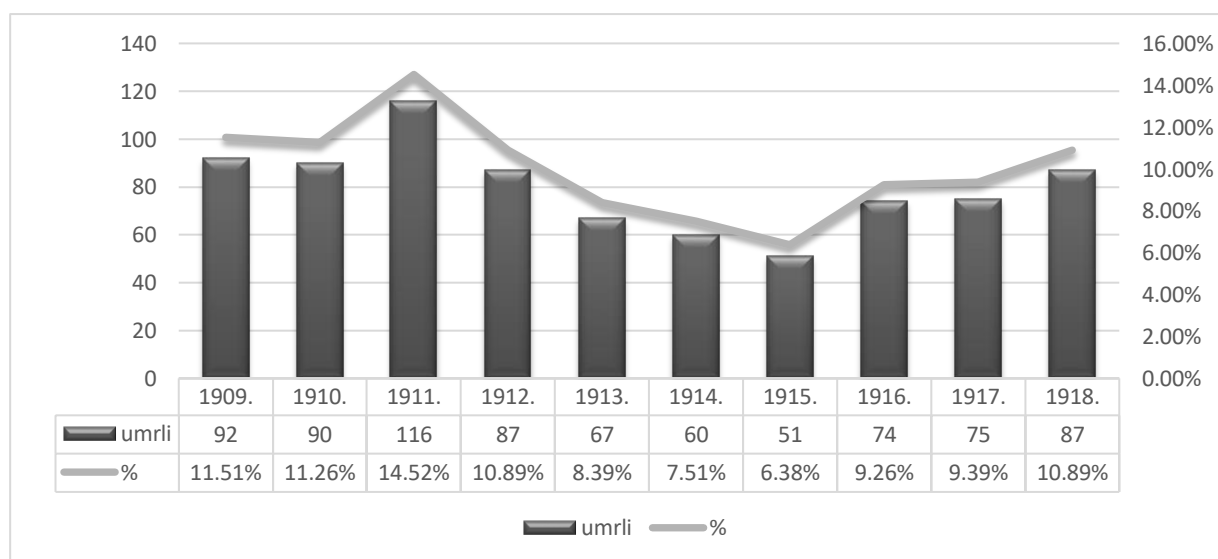
Glavna obilježja stopa i trendova sklapanja nupcijaliteta tijekom desetogodišnjeg razdoblja odražavaju značajan utjecaj kanonskih odredbi te poljoprivredni jesensko-zimski sezonski ciklus sklapanja vjenčanja, uz odstupanja na lokalnoj razini. Iako kanonske odredbe omogućuju i preporučuju rani ulazak u bračnu zajednicu, prosječna životna dob ženika ukazuje na utjecaj obavezne vojne obaveze na sklapanje braka. Nepovoljne ratne okolnosti negativno su utjecale na stopu nupcijaliteta, međutim početak kompenzacijskog razdoblja od 1918. može ukazivati na težnju stanovništva za normalizacijom socijalnog života.

¹²⁶ Blagonić, Sandi, „Prilog etnohistoriji (sub)etničkih skupina Vlaha i Bezaka u Istri“, *Problemi sjevernog Jadrana: Problem sjevernog Jadrana*, No.9., 2009., 103-108.

5. MORTALITET I RATNI GUBITCI

5.1. Vremenska i prostorna distribucija umrlih

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja, od 1909. do 1918. u MKU župe Svetvinčenat upisano je 799 osoba. Kako je već navedeno, upisani podaci umrlih ne odražavaju realan podatak o smrtnosti, budući da župljani Svetvinčenta umrli u izbjeglištvu i na ratištu tijekom Prvoga svjetskog rata nisu upisani u Matičnu knjigu umrlih župe Svetvinčenat već u maticu prema mjestu ukopa. Zbog navedenog, u poglavlju će se obrađivati podaci upisani u MKU, odnosno apsolutni brojevi. Iznimno, u MKU župe Svetvinčenat navedene se tri osobe preminule u izbjeglištvu (1915. – muška beba stara 20 dana i pedesetpetogodišnji muškarac; 1916. – četrnaestogodišnji dječak). Za istaknuti je kako matične knjige umrlih pružaju samo uvid u broj umrlih, te na osnovu ovih izvora nije moguće utvrditi koliko je osoba oboljelo u pojedinim epidemijama.¹²⁷ Sve do zrele faze demografske tranzicije, a to znači iznimno dugo, u nekim dijelovima Europe i do sredine prošlog stoljeća, mortalitet je bio glavni regulator stanovništva i uzrok njegove stagnacije.¹²⁸

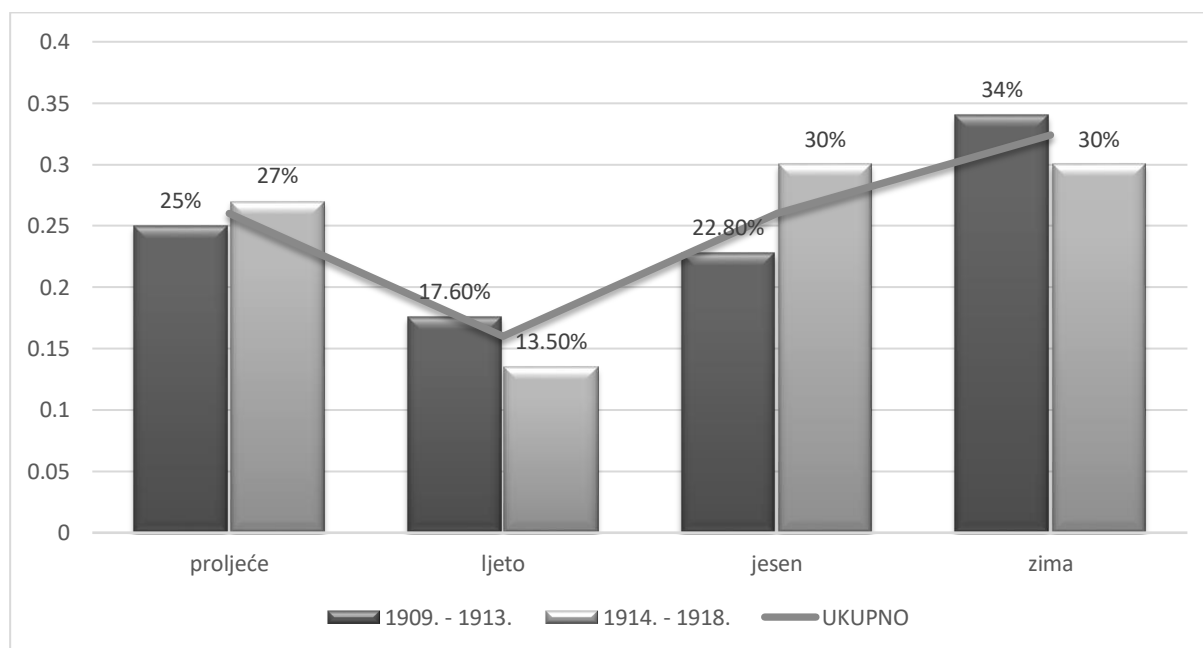
Grafikon 10. Godišnja distribucija umrlih u župi Svetvinčenat, 1909. – 1918.

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1917., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

¹²⁷ Andreis, Mladen, „Uzroci smrti na okotu Šolti od godine 1825. do 1900. prema podacima iz matičnih knjiga umrlih“, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 22 No.1, 1989., 117.

¹²⁸ Anušić, Nikola, „Kad smrt poždere smrt: Utjecaj pandemije Španjolske gripe iz 1918. godine na dinamiku patocentične promjene u sjevernoj Hrvatskoj“, *Desničini susreti 2017., Filozofski fakultet, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije*, 2018., 452.

Prema upisima u MKU župe Svetvinčenat, od 1909. do 1918., godišnje je prosječno umiralo 80 osoba ($SD\pm 17,63$), dok mjesečni prosjek umrlih iznosi 6,71 ($SD\pm 3,61$). Od prosjeka odstupa 1911. s upisom smrti 116 osoba, dok je najmanji broj zabilježen 1915. Kao zanimljivost ističe se 1913. s najmanje zabilježenih preminulih osoba tijekom mirnodopskog razdoblja, 22,98% manje u odnosu na prethodnu 1912. godinu, te 30% manje od prethodnog četverogodišnjeg prosjeka. Tijekom mirnodopskog razdoblja u MKU upisano je preminuće 452 osobe, odnosno prosječno 90 osoba godišnje ($SD\pm 15,6$), dok mjesečni prosjek umrlih iznosi 7,53 ($SD\pm 3,73$), uz 15% veću smrtnost muškaraca u odnosu na žene. U ratnom razdoblju u MKU zabilježena je smrt 347 osoba, odnosno 43% udjela desetogodišnjeg razdoblja. Godišnji prosjek preminulih iznosi 69,4 ($SD\pm 12,56$), dok je mjesečni prosjek umrlih 5,9 osoba ($SD\pm 3,27$).

Grafikon 11. Distribucija umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, usporedna razdoblja, 1909. – 1918.

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Kao što raspored mjeseci u godini ostavlja trag u maticama krštenih (ritam radova u polju) i vjenčanih (crkvene zabrane), isto tako ostavlja i u maticama umrlih (udari pojedinih zaraznih bolesti).¹²⁹ Iz analize smrtnosti po klimatološkim godišnjim dobima razvidno je kako je tijekom desetogodišnjeg razdoblja najviše umrlih

¹²⁹ Hrkač, Davorin, „Demografski razvoj Broda 1869-1890.godine“, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 41 No.1, 2009., 287.

zabilježeno u zimsko doba, od studenog do kraja veljače, dok je minimum zabilježen tijekom ljetnih mjeseci. Smrtnost tijekom mirnodopskog razdoblja u podudarnosti je s desetogodišnjom distribucijom umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, dok je tijekom ratnih godina smrtnost tijekom proljeća, jeseni i zime gotovo izjednačena, uz izražen minimum zabilježene smrtnosti tijekom ljetnog razdoblja.

Tablica 29. Godišnja i mjesečna distribucija umrlih, 1909. – 1918.

1909. – 1913.													
Mjesec / godina	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	Σ
1909.	7	13	9	9	6	4	4	12	4	5	9	10	92
1910.	13	14	8	2	8	9	4	9	5	9	4	5	90
1911.	15	16	16	6	12	4	3	6	9	6	9	14	116
1912.	10	10	10	5	7	4	6	8	6	4	7	10	87
1913.	5	9	4	5	7	3	2	2	14	11	1	4	67
Σ(1909.-1913.)	50	62	47	27	40	24	19	37	38	35	30	43	452
%	11	14	10	6	9	5	4	8	8	8	7	10	100
\bar{x}	10	12,4	9,4	5,4	8	4,8	3,8	7,4	7,6	7	6	8,6	90,4
SD	3,7	2,6	3,9	2,2	2,1	2,1	1,3	3,3	3,6	2,6	3,1	3,7	15,6
1914. – 1918.													
Mjesec / godina	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	Σ
1914.	4	5	4	6	6	5	2	4	4	6	6	8	60
1915.	7	10	10	6	5	3	1	1	1	1	2	4	51
1916.	2	7	11	7	6	6	2	7	5	9	6	6	74
1917.	4	9	5	3	11	3	4		9	10	10	7	75
1918.	8	11	4	5	4	4	3	2	5	12	17	12	87
Σ(1914.-1918.)	25	42	34	27	32	21	12	14	24	38	41	37	347
%	7,2	12,1	9,8	7,8	9,2	6,1	3,5	4	6,9	11	11,8	10,7	100
\bar{x}	5	8,4	6,8	5,4	6,4	4,2	2,4	3,5	4,8	7,6	8,2	7,4	69,4
SD	2,2	2,2	3,1	1,4	2,4	1,2	1	2,3	2,6	3,8	5,1	2,7	12,6
1909. – 1918.													
Mjesec / godina	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P	Σ
sv.	75	104	81	54	72	45	31	51	62	73	71	80	799
%	9,4	13	10	6,8	9	5,6	3,9	6,4	7,8	9,1	8,9	10	100
\bar{x}	7,5	10,4	8,1	5,4	7,2	4,5	3,1	5,7	6,2	7,3	7,1	8	79,9
SD	3,9	3,1	3,7	1,9	2,4	1,7	1,4	3,5	3,4	3,3	4,3	3,3	17,6

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Iz mjesečne distribucije umrlih razvidno je kako se najveći broj preminuća tijekom desetogodišnjeg razdoblja odnosi na veljaču (13% udjela), te ožujak i prosinac (8% udjela). Minimum umrlih zabilježen je tijekom srpnja (3,9% udjela), s uzlaznom putanjom do prosinca. Iako je broj umrlih u padu od travnja, gotovo je svake godine zabilježeno povećanje umrlih u svibnju, najviše 1911. i 1917. godine. Iz analiza pojedinačnih mjeseci razvidno je kako je najviše osoba, njih 17, umrlo u studenom 1917., dok je tijekom desetogodišnjeg razdoblja jedini mjesec bez zabilježenog upisa preminuća kolovoz 1917. godine. U prvom, mirnodopskom razdoblju, maksimum umrlih zabilježen je u prvom tromjesečju, od siječnja do kraja ožujka, s 35% udjela. Od uobičajeno veće smrtnosti u prvom tromjesečju odstupa 1913., kada je vrhunac zabilježen u jesenskom razdoblju, tijekom rujna i listopada. Slijedom trenda desetogodišnjeg razdoblja i tijekom prvih pet godina zabilježen je pad umrlih u travnju, uz ponovni porast u svibnju, dok je najmanji broj umrlih zabilježen tijekom srpnja (4% udjela). Tijekom 1911., godine s najvećim brojem umrlih u prvom petogodišnjem razdoblju, povećana smrtnost zabilježena je od siječnja do ožujka, te u svibnju, rujnu i prosincu. Ratno razdoblje djelomično odstupa od desetogodišnjeg i prvog, mirnodopskog razdoblja. Uz navedeno izjednačavanje broja umrlih po klimatološkim godišnjim dobima, iz mjesečne distribucije razvidno je povećanje umrlih u veljači, listopadu, te studenom. Najmanje umrlih zabilježeno je u ljetnim mjesecima, srpnju i kolovozu.

Tablica 30. Distribucija umrlih po usporednim razdobljima i spolnoj strukturi, 1909. – 1918.

Umrli	1909. – 1913.						1914. – 1918.						sv.
	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	Σ	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ	
sv.	92	90	116	87	67	452	60	51	74	75	87	347	799
%	20,4	19,9	25,7	19,2	14,8	56,6	17,3	14,7	21,3	21,6	25,1	43,4	-
M	52	53	59	41	37	242	27	31	35	33	45	171	413
% M	56,5	58,9	50,9	47,1	55,2	53,5	45	60,8	47,3	44	51,7	49,3	51,6
Ž	40	37	57	46	30	210	33	20	39	42	42	176	386
% Ž	43,5	41,1	49,1	52,9	44,8	46,5	55	39,2	52,7	56	48,3	50,7	48,3

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918. , HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Desetogodišnji omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosio je 1,07:1, odnosno preminulo je 6,8% muškaraca više od žena. Tijekom mirnodopskog razdoblja umrlo je 15% više muškaraca, a najveća spolna razlika umrlih zabilježena je 1910. kada omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosi 1,43:1. Tijekom ratnog razdoblja razvidna je neznatno veća smrtnost žena (50,7%), s najvećom razlikom 1917., kada omjer umrlih žena u odnosu na umrle muškarce iznosi 1:0,78.. Najveća razlika u broju preminulih muškaraca i žena zabilježena je 1915. (1,55:1), međutim na razliku je utjecala evakuacija stanovništva, prvenstveno žena i djece, što potvrđuju i podaci spolne strukture umrlih iz kojih je razvidno kako od lipnja do kraja studenog 1915. u MKU nije upisana smrt ženskih osoba, dok je u istom razdoblju umrlo 9 muškaraca; dva dojenčeta, dvoje djece starosti do dvije godine, te petero muškaraca starosti od 53 do 76 godina života.

Tablica 31. Mjesečna distribucija spolne strukture umrlih, po usporednim razdobljima, 1909. – 1918.

Mjesec godina spol		S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P
1909 – 1913.	M	25	35	29	10	27	12	12	16	19	19	13	25
	Ž	25	27	18	17	13	12	7	21	19	16	17	18
1914 – 1918.	M	13	21	19	13	15	11	7	7	14	16	20	15
	Ž	12	21	15	14	17	10	5	7	10	22	21	22
sv.	M	38	56	48	23	42	23	19	23	33	35	33	40
	Ž	37	48	33	31	30	22	12	28	29	38	38	40

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Prevalencija umrlih muškaraca zabilježena je u sedam mjeseci, dok se travanj, u desetogodišnjem razdoblju ali i u usporednim razdobljima ističe po prevalenciji umrlih žena, s omjerom 1,34:1. Iako u većini mjeseci nema značajnijeg odstupanja, od prosjeka odstupaju ožujak i svibanj, s 15, odnosno 12 umrlih muškaraca više od žena. Iz analize je razvidno kako spolni omjer umrlih nije u poveznici s klimatološkim godišnjim dobima. Tijekom petogodišnjeg ratnog razdoblja umrlo je pet žena više u odnosu na muškarce, a odstupanja od mirnodopskog razdoblja vidljiva su i u mjesečnoj spolnoj strukturi umrlih. Prevalencija umrlih muškaraca zabilježena je u pet mjeseci, dok je u dva mjeseca, u veljači i kolovozu, omjer izjednačen.

Tablica 32. Godišnja distribucija umrlih po naseljima, 1909. – 1918.

Godina / naselje	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	Σ
Bibići	8	4	7	1	5	2	2	1	2	6	38
Bijažići		2	3	2				1			8
Bokordići	8	3	9	8	5	5	3	3	5	3	52
Boškari	4	1	4	3	1		1	1	5		20
Bričanci	1	5	3	3	1	1				1	15
Čabrunići	7	8	16	7	5	16	10	8	12	10	99
Ferlini	1			1				1		1	4
Foli	2	3	2	2	6	1	2	5		3	26
Kersani		1	2	4							7
Kranjčići	3	3	2	4	1	1	1	1	1	2	19
Krase		1			1	3				2	7
Mrketi				1							1
Pajkovići			2	3	3	1	1	3	1	1	15
Pekici	3	1		1			1	2		3	11
Pićanci				1				1	1		3
Pusti				1	3		1			2	7
Pustijanci			1					1			2
Radigosa	5	11	7	5	6	4	1	3	8	4	54
Raponji	2	1	4	1		2	1	5	3	1	20
Režanci	18	8	8	3	9	4	8	4	5	19	86
Salambati	4	4	1	6			1	2		3	21
Smoljanci	2	10	12	9	6	8	5	7	8	8	75
Svetvinčenat	13	15	17	15	9	5	5	13	16	12	120
Šikuti		1	3							1	5
Štokovci	8	6	5	4	3	4	3	8	8	5	54
Vidulini	3		5	1	2	2					13
Žlapani			1	1		1					3
bez upisa		1	2		1		2	1			7

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Iz distribucije umrlih po naseljima po broju umrlih izdvajaju se Svetvinčenat sa 120 umrlih u desetogodišnjem razdoblju, te Čabrunići s 99 umrlih. U oba naselja po broju umrlih izdvaja se 1911. godina. U predratnoj 1913. preminuće nije zabilježeno u 11, odnosno 40,7% naselja. Tijekom sušne 1917. najviše umrlih zabilježeno je u

naseljima Svetvinčenat i Čabrunići, dok se u pojedinim naseljima ne bilježi preminuće, međutim, izostanak preminulih uvjetovan je i brojnim preminulim evakuircima, te smanjenjem broja poroda, a time i posljedično manjim brojem preminule novorođenčadi i dojenčadi.

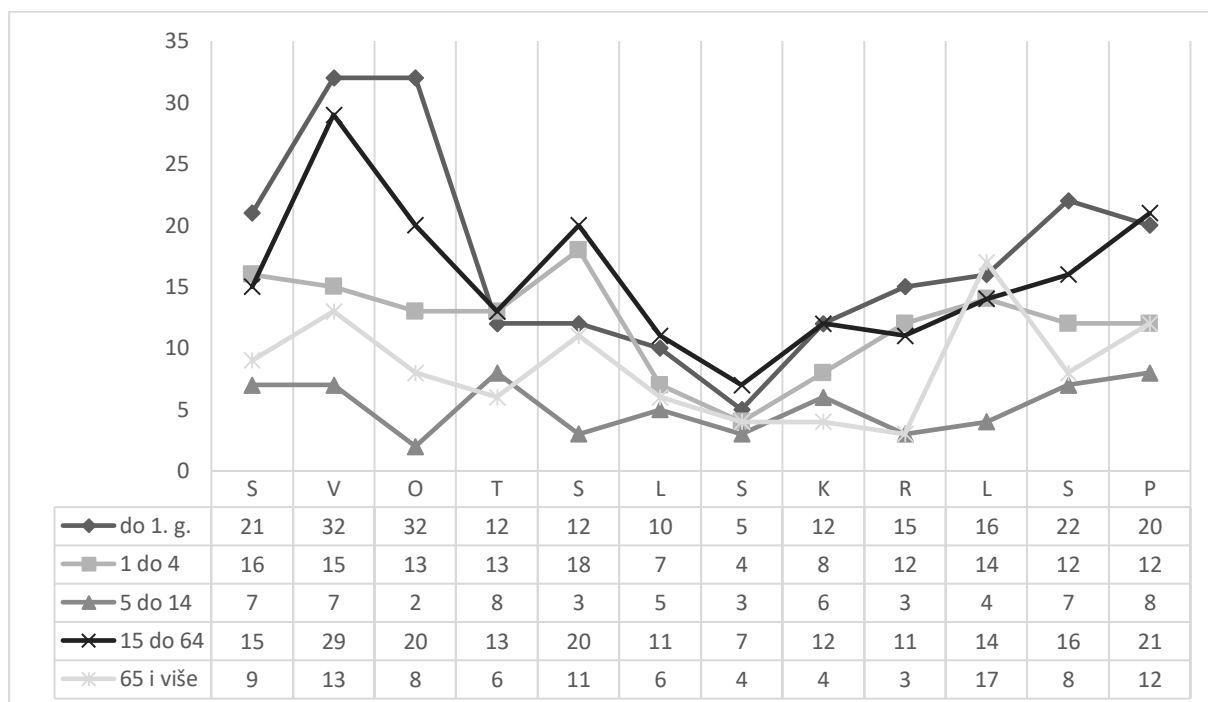
Tablica 33. Mjesečna distribucija umrlih po naseljima, 1909. – 1918.

Godina / naselje	S	V	O	T	S	L	S	K	R	L	S	P
Bibići	2	5	6		1	1		7	2	4	3	7
Bijažići	1		1	2			1		1			2
Bokordići	7	12	3	2	5	3	1	4	2		7	6
Boškari	2	2	3		1	3	2	2	2	1	1	1
Bričanci	2	1	2	11	2					3	2	1
Čabrunići	8	10	8	7	8	7	3	7	10	4	9	16
Ferlini						1				2		1
Foli	1	2	2	4	3	6	2	1	2	1	1	1
Kersani	1	1	2		1	2						
Kranjčići		2	3		3	2	2	1	1	2	2	1
Krase	2				1				1		2	1
Mrketi			1									
Pajkovići	3	1	1	1	2		1	1	2	1	2	
Pekici	2	2	1	1	2		2				1	
Pićanci		1					1					1
Pusti	2					1			1	1	1	1
Pustijanci		1						1				
Radigosa	4	5	6	5	9	3		4	1	12	2	3
Raponji		4	4	2					2	1	1	6
Režanci	10	15	7	6	4	2	4	7	8	5	11	7
Salambati	3	4	1		2		1	1	2	2	2	3
Smoljanci	4	14	12	4	3	2	3	5	7	7	5	9
Svetvinčenat	11	14	10	9	16	5	7	6	11	13	10	8
Šikuti		1	1		2				1			
Štokovci	7	5	6	6	5	3		1	4	9	3	5
Vidulini		1		3	2		1			2	4	
Žlapani									1		2	
bez upisa	2	2						1	2			

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Analiza mjesečne distribucije umrlih po naseljima ukazuje na razlike na razini mikrolokacija. Iako većina naselja zadržava prosječne maksimume i minimume umrlih

za razinu župe, u određenim naseljima razvidno je odstupanje u desetogodišnjem razdoblju. Nekoliko naselja bilježi ravnomjernu smrtnost u mjesečnoj distribuciji. U naseljima Boškari, Kersani, Pekici i Pajkovići tijekom desetogodišnjeg razdoblja ne bilježi se mjesec s većim brojem umrlih, dok je u drugim naseljima najveća smrtnost zabilježena u vrijeme župnog minimuma preminulih. Primjerice u naselju Bibići najviše umrlih zabilježeno je u kolovozu, a u naselju Foli u lipnju. U Bokordićima po broju umrlih izdvaja se veljača, dok je najviše umrlih u naselju Čabrunići zabilježeno u prosincu.

Grafikon 12. Mjesečna distribucija umrlih po životnoj dobi, 1909. – 1918.

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Iz analize mjesečne distribucije umrlih po dobi razvidni su obrasci umiranja pojedinih dobnih skupina. Najkritičniji mjeseci za preživljavanje dojenčadi zabilježeni su od kasne jeseni i tijekom zimskih mjeseci; od studenog do kraja ožujka, kada je smrtnost dvostruko viša u odnosu na razdoblje od kasnog proljeća do rane jeseni. Nagli pad umrlih od travnja, te ponovni porast krajem jeseni značajni je indikator širokog spektra nepovoljnih utjecaja koji posredstvom pada temperature zraka povećavaju smrtnost dojenčadi. Iako u manjem udjelu, nepovoljni zimski uvjeti odražavali su se i na smrtnost male djece, a najmanje ih je, kao i dojenčadi, umrlo tijekom lipnja, srpnja i kolovoza. Za smrtnost male djece, populacije fertilnog kontingenta, te osoba starije životne dobi karakteristično je povećanje smrtnosti u svibnju, nakon travanjskog

opadanja broja umrlih, dok je za djecu predfertilnog kontingenta upravo travanj, uz prosinac, najizraženiji mjesec po broju umrlih. Za stariju dob, najkritičniji je listopad. Iako su sve dobne skupine podložne manjim odstupanjima, za svih je karakteristična veća stopa umiranja tijekom jesensko-zimskog razdoblja, uz smanjenje smrtnosti tijekom toplijih, proljetno-ljetnih mjeseci.

5.2. Dobna i spolna struktura umrlih

Smrtnost nije samo negativni pokazatelj u razvoju stanovništva nego je, posredstvom dijagnostike smrti, i važan socioekonomski indikator društvenoga razvitka.¹³⁰ Teški socioekonomski uvjeti uz fizičku i socijalnu ranjivost odražavaju se i na mortalitet, prvenstveno dojenčadi i male djece, čija je vulnerabilnost razvidna i iz analize dobne strukture umrlih. Visoka smrtnost dojenčadi i djece od prve do četvrte godine života pokazatelj je ne samo zdravstvenog stanja tih dobnih skupina nego i socijalno-ekonomskog razvitka zajednice (društva) u kojoj su živjeli.¹³¹ Tijekom analiziranog desetogodišnjeg razdoblja mortalitet dojenčadi i male djece do pete godine života iznosio je visokih 46,8% u ukupnom broju umrlih. Preminula djeca, sukladno kanonskim odredbama, pokapana su u posebno određenim grobićima i grobnicama,¹³² na župnom groblju u Svetvinčentu, sa zapadne strane crkve sv. Vincencija. Prosječna stopa mortaliteta¹³³ 1910. iznosila je 28,2‰. U istarskim, demografski obrađenim, župama približna stopa zabilježena je u župi Kršan (28,5‰)¹³⁴, dok je za razinu Istre 1910. godine iznosila 22,06‰.¹³⁵ Prosječna dob umrlih starijih od godine dana u desetogodišnjem razdoblju iznosila je 36,3 godine, dok je prosječna dob umrlih starijih od pet godina iznosila 43,6 godina života. U Žminju prosječna dob svih umrlih iznosila je prosječno 27,5 godina, bez dojenčadi 42,8 godina, dok je u Vodnjanu prosječna dob iznosila 29,9, odnosno 42,8 godina.¹³⁶

¹³⁰ Anušić, Nikola, „Rajna smrt. Prilog istraživanju smrtnosti djece u Makarskoj 19. stoljeća“, *RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest*, Vol.38, Zagreb, 2006., 161.

¹³¹ Anušić, *Rajna smrt*, 161.

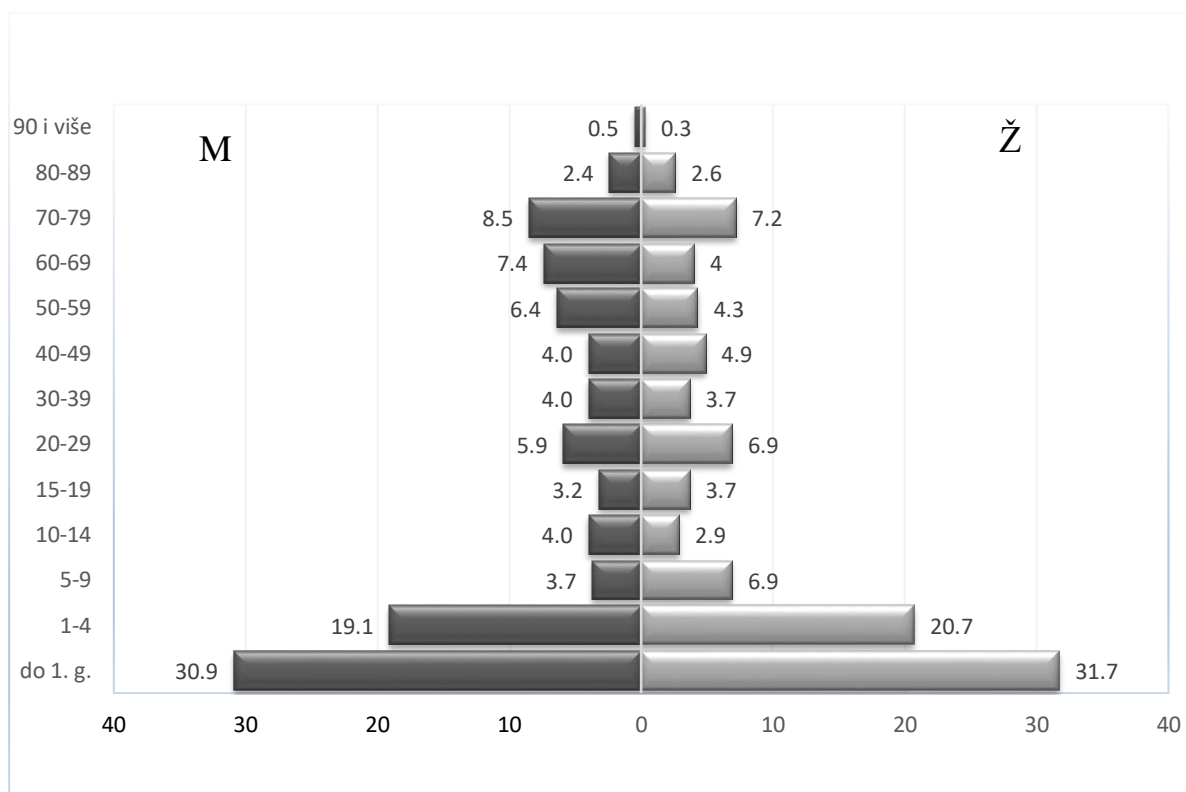
¹³² *Kodeks*, Kan. 1209. § 3.,753.

¹³³ Prema popisu stanovništva 1910. župa Svetvinčenat brojala je 3189 stanovnika. U: Perselli, 308.

¹³⁴ Dobljanović Šuran, „Kretanje i uzroci smrtnosti“, 70.

¹³⁵ Gelo, *Demografske promjene*, 275.

¹³⁶ Dobljanović Šuran, „Kretanje i uzroci smrtnosti“, 75.

Grafikon 13. Dobna i spolna struktura umrlih, 1909. – 1918.¹³⁷

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

U matične knjige upisana je smrt petnaestero mrtvorođenčadi,¹³⁸ međutim, budući da se 12 upisa odnosi na mirnodopsko razdoblje, a samo tri upisa na petogodišnji, ratni period, vjerojatno nije sva mrtvorođenčad upis(iv)ana u matične knjige umrlih, te se njihov broj ne može se smatrati relevantnim. Prema spolnoj strukturi, do desete godine života umiralo je 10,6% više djevojčica u odnosu na dječake. Frekvencija smrtnosti djevojčica opada nakon navršene desete, uz povećanje smrtnosti žena u dvadesetima i sedamdesetim godinama života. Veći udio smrti dječaka u odnosu na djevojčice zabilježen je od desete do petnaeste godine, uz razvidnu prevalenciju smrtnosti muškaraca nakon navršene pedesete godine života, od koje dobi se bilježi i veća smrtnost muškaraca. Smrtnost prve skupine fertilnog kontingenta (15-19) iznosila je 3% udjela, dok je najfertilnija skupina (20-29) u ukupnom broju umrlih sudjelovala s 5,7% udjela. Iz skupine radno-aktivnog kontingenta (15-64) u desetogodišnjem razdoblju umrlo je 21,3% župljana. U udjelu umrlih žena 8,4% odnosi se na smrtnost u fertilnoj dobi (15-49). U staračkoj dobi¹³⁹

¹³⁷ U grafikonu su izostavljeni upisi bez navedene životne dobi.

¹³⁸ Pod mrtvorođenčad su uračunata djeca upisana u MKU bez dodijeljenog imena.

¹³⁹ 65 i više godina života.

umrla je 101 ili 12,6% osoba, od kojih 58 muškaraca i 43 žene (omjer 1,34:1). Nakon povećane smrtnosti u sedamdesetima broj umrlih muškaraca i žena značajno opada, stoga se, iako se ne raspolaže dobnom strukturom stanovništva, može zaključiti kako su osamdesete i devedesete rijetki doživjeli, a prema desetogodišnjoj spolnoj strukturi umrlih u doživljenju poznih godina neznatno su prednjačili muškarci. U godinama duboke starosti (85 i više) umrlo je 11 osoba; pet muškaraca i šest žena.

Tablica 34. Dobna i spolna struktura umrlih po usporednim razdobljima, 1909.–1918.

Spol / dob	1909. – 1913.						1914. – 1918.					
	M	%	Ž	%	sv.	%	M	%	Ž	%	sv.	%
mrtvorođ.	10	4	3	1	13	3	1	1	3	2	4	1
do 1. g.	65	27	66	31	131	28	40	23	38	22	78	22
1-4	47	19	39	19	86	19	25	15	33	19	58	17
5-9	8	3	13	6	21	5	6	4	11	6	17	5
10-14	5	2	5	2	10	2	10	6	5	3	15	4
15-19	6	2	3	1	9	2	6	4	10	6	16	5
20-29	11	5	10	5	21	5	11	6	14	8	25	7
30-39	10	4	5	2	15	3	5	3	8	5	13	4
40-49	10	4	8	4	18	4	5	3	9	5	14	4
50-59	6	2	6	3	12	3	18	11	9	5	27	8
60-69	14	6	7	3	21	5	14	8	7	4	21	6
70-79	12	5	13	6	25	6	20	12	12	7	32	9
80-89	5	2	3	1	8	2	4	2	6	3	10	3
90 <	2	1			2				1	1	1	
NN	31	13	29	14	60	13	6	4	10	6	16	5
sv.	242	100	210	100	452	100	171	100	176	100	347	100

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Visoki udio preminule dojenčadi i male djece do pet godina značajka su oba petogodišnja razdoblja. Svaka druga preminula osoba mlađa je od pet godina, bez značajnijih razlika u spolnoj strukturi.¹⁴⁰ Infantilni mortalitet¹⁴¹ župe Svetvinčenat u

¹⁴⁰ U podatak je uračunata i mrtvorođenčad.

¹⁴¹ Specifična stopa pomora dojenčadi označava se u međunarodnoj terminologiji kao infantilni mortalitet, izračunava se dijeljenjem broja preminule dojenčadi s brojem rođene djece u istom razdoblju i izražava u promilima. U: Friganović, Mladen, *Demografija. Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978., 83.

desetogodišnjem razdoblju iznosio je 187‰¹⁴², manje od hrvatskog prosjeka koji je između 1886. i 1910. iznosio 213‰, a od 1911. do 1914. godine 210‰,¹⁴³ te manje od istarskog prosjeka koji je u Istri, 1910., izračunato prema petogodišnjem prosjeku, iznosio oko 200‰.¹⁴⁴ Infantilni mortalitet tijekom mirnodopskog razdoblja iznosio je, kao i u Dalmaciji 180‰,¹⁴⁵ dok je u Hrvatskoj i Slavoniji, regijama s najvišim infantilnim mortalitetom iznosio 218‰. Približna stopa mortaliteta dojenčadi, u razdoblju od 1910. do 1913. zabilježena je u Fažani (185,7‰) i Buzetu (178,3‰).¹⁴⁶ Tijekom ratnog razdoblja infantilni mortalitet župe Svetvinčenat iznosio je 201‰. Od većih naselja tijekom mirnodopskog razdoblja¹⁴⁷ niži infantilni mortalitet zabilježen je u naselju Svetvinčenat, 165‰, te u naselju Čabrunići, 113‰. Specifičnost nižeg infantilnog mortaliteta u naselju Čabrunići može ukazivati da je u naseljima s većom endogamijom, zbog veće zatvorenosti stanovništva i mogućih višestrukih obiteljskih struktura, veća briga polagana u brigu o novorođenčadi, međutim, za potvrđivanje hipoteze potrebno je analizirati podatke dužeg razdoblja. Prema spolnoj strukturi umrlih u mirnodopskom razdoblju, prevalencija umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene karakteristika je u gotovo svim dobnih skupinama, s izuzetkom dojenačke dobi, dječje dobi od 5 do 9 godina, te za jednu umrlu ženu više u sedamdesetim godinama života. U fertilnoj dobi tijekom mirnodopskog razdoblja umrlo je 26 žena (5,75%), dok je u ratno doba njihov broj povećan te iznosi 11,8%. Tijekom ratnog razdoblja ne bilježi se značajnije odstupanje u spolnoj strukturi umrlih, izuzetak je veći omjer umrlih muškaraca u sedamdesetim godinama, te prevalencija umrlih žena u dobi iznad osamdesete godine života.

¹⁴² Desetogodišnji podatak temelji se na upisima u MKU, bez pridodane dojenčadi preminule u izbjeglištvu.

¹⁴³ Karaman, Igor, *Hrvatska na pragu modernizacije (1970. – 1918.)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2000., 264.

¹⁴⁴ Gelo, Jakov, *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine*, Globus, Zagreb, 1987., 161.

¹⁴⁵ Isto, 161.

¹⁴⁶ Dobljanović Šuran, "Kretanje i uzroci", 55.

¹⁴⁷ Iznose se podaci temeljeni na mirnodopskom razdoblju budući da ratno razdoblje odstupa u parametrima zbog specifičnih ratnih okolnosti.

Tablica 35. Dobna i spolna struktura umrlih po naseljima, 1909. – 1918.

Naselje	M						Ž						
	do 4	5-14	15-64 ¹⁴⁸	65-84 ¹⁴⁹	85 i <	nn	do 4	5-14	15-49	50-64	65-84	85 i <	nn
Bibići	9		9	2			9	3	1	2	1		2
Bijažići	2	1		1			1				1	1	1
Bokordići	14	1	5	3		1	7	3	6	1	6		5
Boškari	5	2	4	1		1	5		1				1
Bričanci	3		2	1		3	4	1	1				
Čabrunići	23	2	12	5		3	31	6	8	2	2	1	4
Ferlini	1						1		1		1		
Foli	4	2	4	1		2	8		2		1		2
Kersani	4						1						2
Kranjčići	4		3	1	1	1	4		2		1		2
Krase	1			2			3	1					
Mrketi							1						
Pajkovići	5	1	1	1			5		2				
Pekici	3	1	3	1			1		1		1		
Pićanci	1								1				1
Pusti	2			1				1	1				2
Pustijanci	1									1			
Radigosa	12	3	8	2	1	6	10	2	4	1	3		2
Raponji	4		5	1			4	1	4				1
Režanci	22	3	11	4	1	3	22	3	9	2	2	2	2
Salambati	8	2	3	1			3			1	2		1
Smoljanci	23	5	4	3		2	16	5	8	4	4		1
Svetvinčenat	25	2	14	15	1	9	20	3	9	4	8	2	8
Šikuti			1	2			1			1			
Štokovci	7	3	3	3	1	4	17	4	5	2	4		1
Vidulini	2		6	1			2	1	1				
Žlapani							3						
izvan župe			1				2						1
izbjeglištvo	1	1	1										
nepoznato	2		1	1		2	1						
sveukupno	188	29	101	53	5	37	182	34	67	21	37	6	39

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

¹⁴⁸ Fertilna dob muškarca označuje životnu dob od 15 do 64, a žena od 15 do 49 godina.

¹⁴⁹ Po kriterijima Svjetske zdravstvene organizacije starost se dijeli na tri razdoblja: raniju starost (65 do 74 godine), srednju starost (75 do 84 godine) i duboku starost od 85 i više godina. Men, Ageing and Health: Achieving Health across the Life Span; *World Health Organization*, Geneva, Switzerland, 2001., 10.

Iz prostorne analize razvidno je kako je u dobi od 65 do 84 godine života najviše umrlih u naselju Svetvinčenat, što može ukazivati kako je starost u većem udjelu doživjelo urbano stanovništvo. Najstarija dob umrlih zabilježena je kod muškarca starosti 95 godina iz naselja Štokovci, dok je najstarija žena umrla u dobi od 93 godine iz naselja Režanci. Prevalencija smrtnosti muškaraca u srednjoj staračkoj dobi zabilježena je u većini naselja, s izuzetkom naselja Bokordići gdje je, u kontingentu od 65 do 84 godine života, umrlo troje muškaraca i šestero žena. Smrtnost u dubokoj starosti (85 <) je, kako je već navedeno, iznimka, te je u desetogodišnjem razdoblju zabilježena u svega nekoliko naselja, većinski u naseljima Svetvinčenat i Režanci gdje je u dubokoj starosti umrlo po troje staraca. Slijedom navedenih analiza i dobna i spolna struktura umrlih ukazuje na razlike na mikrorazini župe Svetvinčenat. Iako je visoka stopa mortaliteta dojenčadi i male djece do pet godina prisutna u svim naseljima, razlika se iščitava u spolnoj strukturi umrlih. U naseljima Bokordići, Smoljanci, Svetvinčenat, Salambati i Pekici preminula dojenčad pretežito je muškog spola, dok je u naseljima Foli i Čabrunići većinski ženskog spola. U naselju Žlapani tijekom desetogodišnjeg razdoblja smrt je u MKU upisana samo za ženski spol. Razlike u spolnoj strukturi značajno su manje u predfertilnoj dobi, s izuzetkom naselja Čabrunići u kojem omjer umrlih djevojčica predfertilnog kontingenta u odnosu na dječake iznosi 3:1. U skupini fertilnog, odnosno radno-aktivnog kontingenta izdvaja se naselje Bibići s 9 umrlih muškaraca i tri umrle žene, dok u naselju Radigosa omjer iznosi 1,6:1. U naselju Svetvinčenat zabilježen je podjednaki omjer smrtnosti muškaraca i žena. Veći omjer smrtnosti djece ženskog spola do pete godine uz prevalenciju smrti žena od 15 do 65 godina života zabilježen je u naselju Štokovci, te u naselju Smoljanci gdje omjer umrlih žena u odnosu na umrle muškarce iznosi 3,25:1.

5.3. Uzroci smrti

Iako su neke od skupina bolesti zabilježene još u ranim spisima Grka i Rimljana, značajnije promjene obilježje su 18. stoljeća kada su se brojni francuski liječnici i botaničari zainteresirali za klasifikaciju bolesti, primjenjujući pristup sličan podjeli biljaka u različite kategorije. Na potrebu jedinstvene statističke klasifikacije smrti upozorio je William Farr, 1839., dok je preliminarnu studiju ujednačene nomenklature na Prvom međunarodnom statističkom kongresu u Bruxellesu, 1853., iznio Achille Guillard, ugledni botaničar i statističar, kasniji tvorac ne samo demografske znanosti već i izraza *demografija*. Na drugom Statističkom kongresu održanom u Parizu 1855. prihvaćena je dorađena Farrova klasifikacija bolesti, uz određene preinake zadržana do danas.¹⁵⁰ Prvi Popis naziva bolesti, raznih zanimanja i osoba te umijeća i obrta za uporabu pri upisu u župne knjige tiskan je 1863.¹⁵¹ Početkom međunarodnog prihvaćanja statističkih popisa uzroka smrti i bolesti smatraju se sastanci u Beču 1891., te Chicagu 1893., na kojima je Jacques Bertillon, Guillardov unuk, predstavio, a kasnije i sastavio nomenklaturu bolesti, uz primjenu Farrove klasifikacije prema mjestu, a ne prirodi bolesti. Bertillonova klasifikacija postigla je značajan napredak. U rujnu 1898. donijeta je rezolucija da se, kako bi pratila razvoj medicine, klasifikacija revidira svakih 10 godina. Prema Bertillonovom izvješću na sastanku u Parizu 1909., Međunarodna klasifikacija bolesti-1 (MKB-1), u primjeni je bila u većini zemalja.¹⁵²

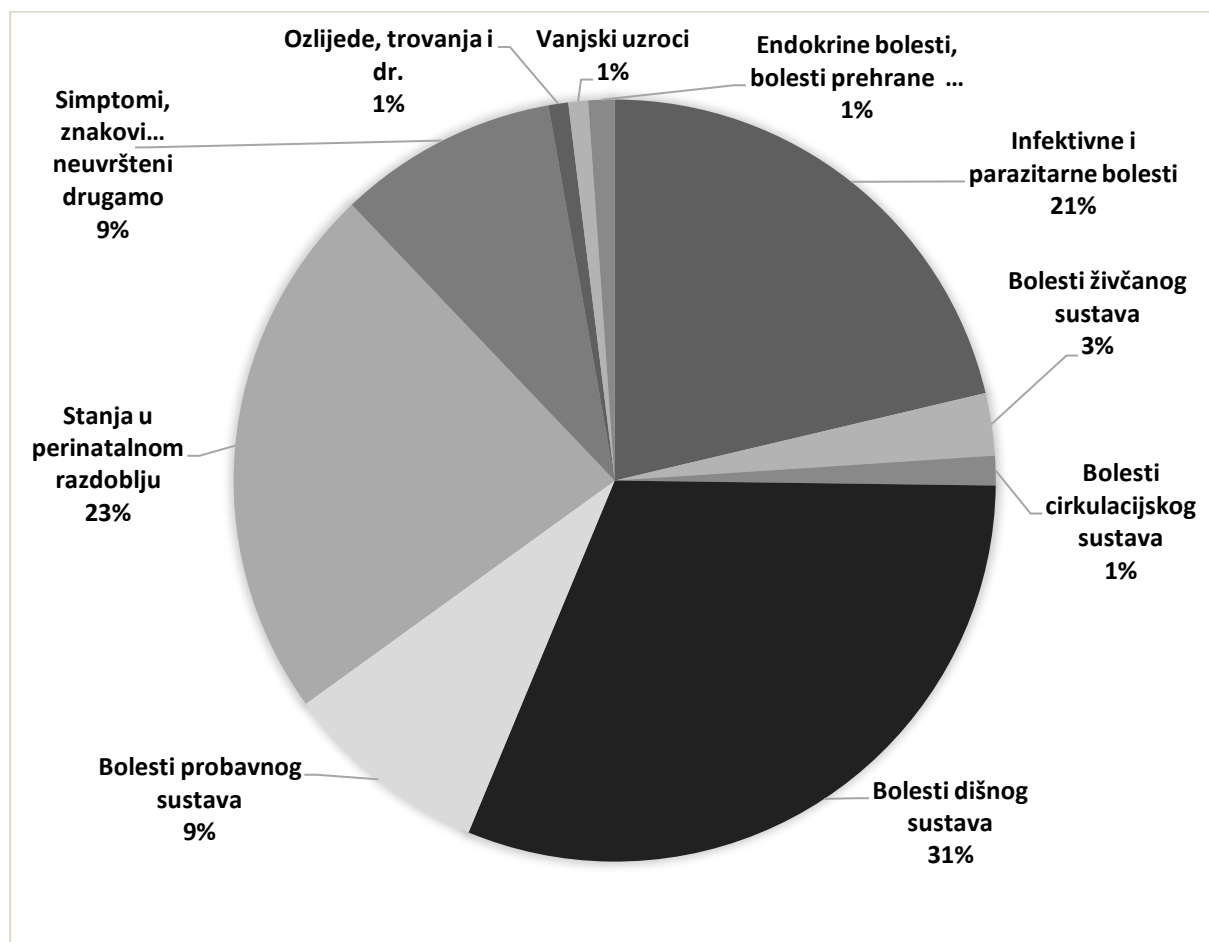
Problem nemogućnosti klasifikacije uzroka smrti upisanih u matične knjige umrlih često se naglašava u povijesno demografskim radovima. Mnogi uzroci smrti zabilježeni u povijesnim izvorima danas se smatraju simptomima i mogu se pripisati mnogim bolestima. Stoga se primjena MKB-10, koja sadrži čitavo poglavlje o razvrstavanju simptoma, različite kodove za lokalizaciju bolesti ili njezinu manifestaciju, uz šifre za slabije definirane bolesti određenog organa, te bročane kodove za određenu bolest bez ikakvih specifikacija, uz popis i vrlo detaljnu kategorizaciju bolesti otkrivenih do 1992., može koristiti za klasifikaciju uzrokâ smrti zabilježenih u drugoj

¹⁵⁰ Moriyama IM, Loy RM, Robb-Smith AHT, *History of the statistical classification of diseases and causes of death*, National Center for Health Statistics. 2011, 9-14.

¹⁵¹ *Index denominationum morborum diversarum conditionum et personarum, artium atque opificiorum ad usum inscriptionis in libros parochiales, Tergesti 1863*. U: Bertoša, Slaven, „Contributo alla storia sanitaria di Pola (1613-1815)”, *Atti*, vol. XXXV, 2005., 102.

¹⁵² Moriyama, 9-14.

polovici 19. i početkom 20. stoljeća, stoga i za klasifikaciju uzroka smrti upisanih u matične knjige umrlih.¹⁵³

Grafikon 14. Klasifikacija uzroka smrti prema kategorijama u MKB-10, 1909. – 1918.
Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Temeljem navedenog, uzroci i simptomi smrti navedeni u matičnim knjigama umrlih za župu Svetvinčenat razvrstani su sukladno MKB-10, te razdijeljeni po usporednim razdobljima i spolnoj strukturi, a potom i godišnjoj, mjesečnoj, dobnoj, te prostornoj distribuciji što je omogućilo kvalitetnu i relevantnu interpretaciju. Prema podacima analize desetogodišnjeg razdoblja, tri prevladavajuće grupe uzroka smrti, od kojih je umrlo 75% župljana Svetvinčenta, odnosile su se na bolesti dišnog sustava, određenih stanja u perinatalnom razdoblju, potom infektivnih i parazitarne bolesti.

¹⁵³ Coroian, Izabela Georgiana, „Application of ICD-10 on the Causes of Death from the Reformed-Calvinist Burial Parish Registers in the Mureş Valley, Transylvania”, *Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, 2019. Vol. 24 No. 1., 130-131., Čulina, Tatjana, Jovanović, Višnja, „Causes of death in children of the Kvarner Bay area (western Croatia) in the 19th century”, *Medicina*, Vol.51, No.2, 2015., 278.

Tablica 36. Uzroci smrti prema MKB-10,¹⁵⁴ 1909. – 1918.

Uzroci smrti prema MKB-10		1909. – 1913.			1914. – 1918.		
		M	Ž	sv.	M	Ž	sv.
I. Infektivne i parazitarne bolesti		33	35	68	34	55	89
	A01 Trbušni tifus i paratifus (<i>tifus, tifo</i>)				9	25	34
	A03 Šigelozna (<i>disenteria</i>)	1	4	5	4	2	6
	A15-A19 Tuberkuloza (<i>TBC, tuberculosis, tisi pulmonite, perimontis tuberculosa</i>)	13	11	24	16	27	43
	A36 Difterija (<i>difteritis</i>)	1	2	3	2		2
	A37 Hripavac (<i>pertussis, tosse canina</i>)	5	7	12			
	A46 Erizipel (<i>ersipela, ressipola</i>)	1		1	1		1
	A49.9 Bakterijska infekcija, nespecificirana (<i>infezione, bachilittis</i>)	3		3			
	B03 Velike boginje (<i>variola</i>)					1	1
	B05 Ospice (<i>morbilli</i>)	6	1	7			
	B54 Malarija, nespecificirana (<i>malaria</i>)	3	10	13	2		2
II. Novotvorine					1		1
	C70 Zloćudna novotvorina moždanih ovojnica (<i>tumore cerebrale</i>)				1		1
III. Bolesti krvi i krvotvornih organa, te neke bolesti imunskog sustava			1	1		1	1
	D50-D53 Nutricijske anemije (<i>anemia</i>)		1	1		1	1
IV. Endokrine bolesti, bolesti prehrane i metabolizma			4	4	3		3
	E14 Dijabetes melitus, nespecificirani (<i>diabetes</i>)				2		2
	E55.0 Rahitis, aktivni (<i>rachitis</i>)		4	4	1		1
V. Mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja		1		1	2		2
	F03 Nespecificirana demencija (<i>demens, dementia causa en fame mortus</i>)				2		2
	F10 0.4 <i>Delirium tremens</i> (alkoholom izazvan)	1		1			
VI. Bolesti živčanog sustava		10	5	15	2	2	4
	G03 Meningitis uzrokovan ostalim i nespecificiranim uzrocima (<i>meningite</i>)	4	1	5	1	1	2
	G07 Apsces mozga (<i>cerebrale</i>)	1	1	2			
	G46.4 Sindrom cerebralne apopleksije (<i>apoplessia</i>)	3	2	5		1	1
	G80 Cerebralna paraliza (<i>paralysis</i>)	2	1	3	1		1
IX. Bolesti cirkulacijskog sustava		3		3	2	4	6
	I20 Angina pectoris (<i>angina pectoris, flux auginis</i>)	1		1	2	2	4
	I40 Akutni miokarditis (<i>miocarditi</i>)	1		1			
	I51.5 Srčana bolest, neoznačena (<i>vitium cordis</i>)					2	2
	I71 Aneurizma aorte i disekcija (<i>aneurizma</i>)	1		1			

¹⁵⁴ Izostavljeni su nečitki pojmovi i nepoznati uzroci smrti (tijekom ratnog razdoblja svećenici nisu u predviđeno polje upisali uzrok smrti za 37 osoba).

X. Bolesti dišnog sustava		71	58	129	56	44	100
	J03 Akutna upala tonzila (<i>angina</i>)	1		1			
	J04.0 Akutni laringitis (<i>laringite</i>)				1		1
	J05 Akutni opstruktivski laringitis (<i>krup</i>)				1		1
	J09 Influenca uzrokovana određenim dokazanim virusom influence (<i>grippe</i>) ¹⁵⁵				3	6	9
	J18 Pneumonija, nespecificiranog uzroka (<i>pneumonitis, pulmonitis</i>)	37	24	61	25	21	46
	J20 Akutni bronhitis, J40 Bronhitis, nije specificiran kao akutni ili kronični (<i>bronchitis, bronchitis cronaca, bronchitis cattaro</i>)	32	32	64	24	16	40
	J95-J99 Druge bolesti dišnog sustava (<i>tussis pagana/seljački kašalj</i>)	1	2	3	2	1	3
XI. Bolesti probavnog sustava		22	25	47	4	13	17
	K25 Vrijed na želudcu (<i>ulccisus a gladio</i>)	1					
	K29.1 Akutni hemoragijski gastritis (<i>gastrica</i>)		1	1			
	K35 Akutna upala crvuljka (<i>pendicite</i>)					1	1
	K43 Trbušna kila (<i>ermia ventralis</i>)					1	1
	K52.9 Neinfektivni gastroenteritis i kolitis, nespecificiran (<i>gastroenteritis</i>)	20	23	43	4	9	13
	K55-K63 Ostale bolesti crijeva (<i>enteritis</i>)					1	1
	K59.1 Dijareja (<i>diarea</i>)	1	1	2			
	K65 Upala potrbušnice (<i>peritonitis</i>)					1	1
XII. Bolesti kože i potkožnog tkiva			1	1			
	L30.3 Infektivni ekcematoidni dermatitis (<i>exceema</i>)		1	1			
XIII. Bolesti mišićno-koštanog sustava i vezivnog tkiva		4	4	8			
	N10-N16 Tubulointersticijske bolesti bubrega (<i>nefritis</i>)	4	4	8			
XV. Trudnoća, porođaj i babinje			6	6			
	O15 Eklampsija (<i>eclampsia</i>)		4	4			
	O95 Porodnička smrt nespecificirana uzroka (<i>partus, difficultas partus</i>)		2	2			
XVI. Određena stanja nastala u perinatalnom razdoblju		69	48	117	24	29	53
	P07 Poremećaji koji se odnose na kratko trajanje gestacije i nisku porođajnu težinu, a nisu svrstani drugamo (<i>natus prematuris, fil. pauper, immaturitas</i>) ¹⁵⁶	6	2	8	1		1
	P38 Omfalitis novorođenčeta sa slabim krvarenjem ili bez njega (<i>onfalite</i>)	1		1			

¹⁵⁵ Španjolska gripa.

¹⁵⁶ Od devetero nedonoščadi dvoje muškog spola doživjela su dva dana, jedna djevojčica 29 dana. Dvoje ih je mrtvorodeno, dok je preostalih četvoro umrlo unutar 24 sata.

	P95 Fetalna smrt zbog nespecificirana uzroka (<i>nata morta, natus mortus</i>) ¹⁵⁷	9	3	12		3	3
	P96 Druga stanja nastala u perinatalnom razdoblju (<i>debilitas congenita</i>)	53	43	96	23	26	49
XVIII. Simptomi, znakovi i abnormalni klinički i laboratorijski nalazi, nevršteni drugamo		15	18	33	20	9	29
	R09.1 Pleuritis (upala poplućnice, <i>pleuritis</i>)	3	1	4	5		5
	R50 Vrućica ostalog i nepoznatog porijekla (<i>febris</i>)	1		1			
	R53 Slabost i umor (<i>marasmo senile</i>) R54 Senilnost	9	16	25	13	8	21
	R60.9 Edem, nespecificiran (zadržavanje tekućine u tijelu (<i>hydrofisis</i>))		1	1	2	1	3
	R63.2 Prekomjerna glad (<i>fames</i>)	1		1			
	R64 Kaheksija (<i>cachesia</i>)	1		1			
XIX. Ozlijede, trovanja i druge posljedice vanjskih uzroka		3	2	5	1		1
	T29-T31 Opekline (<i>ustio, ustionis</i>)		2	2			
	T71 Asfiksija (<i>asphyxia</i>)	3		3			
	T73.0 Gladovanje (<i>inapetentia</i>)				1		1
XX. Vanjski uzroci morbiditeta i mortaliteta		2	1	3	2	1	3
	YO9 Napad nespecificiranim načinom, ubojstvo (<i>occisus</i>)	2	1	3	2	1	3

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Od bolesti dišnog sustava tijekom desetogodišnjeg razdoblja umrlo je 229 osoba, odnosno 28,6% župljana Svetvinčenta. Prema klasifikaciji bolesti, najveći udio odnosi se na smrt uslijed pneumonije (107 umrlih), od posljedica koje je, tijekom deset godina, najviše osoba umrlo tijekom veljače i ožujka 1911. (13 umrlih), pretežito u naseljima u blizini željezničkih postaja što može ukazivati na veću zarazu ali i smjer širenja bolesti, dok je za utvrđivanje je li riječ o epidemiji potrebno analizirati mortalitet šireg (istarskog) područja. Povećana smrtnost 1911. zabilježena je na području gotovo cijele Europe, a povećan mortalitet u veljači 1911. na području Italije i Španjolske dovodi se u poveznicu s nepovoljnim utjecajem značajnog pada temperature zraka početkom godine (od -1.5°C).¹⁵⁸ Povećana smrtnost od pneumonije zabilježena je i tijekom listopada, studenog i prosinca 1918. (12 smrtnih slučajeva), u mjesecima kada

¹⁵⁷ Dvoje mrtvorodenčadi kojima je u uzroku bolesti upisan prijevremeni porod upisani su pod šifrom P07.

¹⁵⁸ Pozzi, Lucia, Fariñas, Diego Ramiro, „The Heat-Wave of 1911. A Largely Ignored Trend Reversal in the Italian and Spanish Transition?“, *Annales de démographie historique*, 2010. No.147., 147-159.

se bilježi i smrtnost od španjolske gripe¹⁵⁹, međutim zbog nedostatnih podataka ove se uzroke može samo indikativno povezivati sa španjolskom gripom. Uz upalu pluća, značajan udio (13%) odnosi se na bronhitis i akutni bronhitis od kojih je smrtnost u većem udjelu zabilježena tijekom hladnijih mjeseci, najviše tijekom veljače i ožujka, te studenog i prosinca. Prema analizi dobne i spolne strukture umrlih, od bolesti dišnog sustava umirala su pretežito djeca do pete godine života, u neznatno većem omjeru dječaci. Dok su djeca pretežito umirala od *bronchitisa*, njegov kronični oblik, te *pneumonitis* čest su uzročnik smrti osoba starijih od 50 godina života, pritom omjer umrlih muškaraca u odnosu na umrle žene iznosi 2,26:1. Prema izvješću Američkog udruženja za plućne bolesti vjerojatnost da muškarac umre od plućnih bolesti veća je za 25% u odnosu na žene. Podatak potvrđuje i istraživanje mortaliteta od plućnih bolesti na području Europske unije.¹⁶⁰

Tablica 37. Preminuli od posljedica španjolske gripe u župi Svetvinčenat, 1918.

Rbr.	datum smrti	naselje	spol	životna dob
1.	26. 10. 1918.	Pusti	ž	20
2.	30. 10. 1918.	Bričanci	ž	10
3.	06. 11. 1918.	Smoljanci	ž	12
4.	27. 11. 1918.	Režanci	m	bez upisa
5.	27. 11. 1918.	Režanci	m	bez upisa
6.	02. 12. 1918.	Krase	m	66
7.	12. 12. 1918.	Radigosa	ž	59
8.	14. 12. 1918.	Pusti	ž	bez upisa
9.	16. 12. 1918.	Kranjčići	ž	72

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Prema usporednim pokazateljima bolesti iz X. poglavlja, posljednje tromjesečje, od listopada do prosinca 1918., u podudarnosti s najsmrtonosnijim, drugim europskim valom, obilježila je smrtnost od posljedica pandemije španjolske gripe. Prema novijim istraživanjima, višegodišnje klimatske anomalije imale su značajan utjecaj na početak,

¹⁵⁹ Gripa sa svojim neobičnim simptomima u većini slučajeva nije bila smrtonosna, već je smrt nastupila zbog sekundarne upale pluća. U: Milovan Delić, Iva, „Liječenje' španjolske gripe 1918. i 1919. u Pokrajinskoj bolnici u Puli: socijalna komponenta pandemskog bolničkog mortaliteta“, *Istra u Velikom ratu: Glad, bolest, smrt*, ur. Petra Svoljšak, Histria Editiones, Koper, 2017., 185.

¹⁶⁰ American Lung Association, „Trends in Pneumonia and Influenza Morbidity and Mortality“, *Epidemiology and Statistic Unit, Research and Health Education Division*, 2015., bez paginacije, 2., Marshall i dr., „Trends in mortality from pneumonia in the Europe union: a temporal analysis of the European detailed mortality database between 2001 and 2014“, *Respiratory Research*, 2018., 6.

širenje i mutaciju pandemije H1N1, dok se uporaba plina klora na bojnim poljima dovodi u poveznicu s uzrokovanjem mutacije virusa u njegov najvirulentniji oblik. Europska smrtnost dosegla je vrhunac tri puta, istodobno ili nakon pada temperature, povećavajući oborine i ekstremni protok hladnog morskog zraka zimi što se dovodi u poveznicu s promjenama obrazaca migracija divljih pataka, primarnog širitelja virusa ptičje gripe H1N1.¹⁶¹ Prema istraživanjima povjesničarke Ive Milovan Delić, španjolska gripa na području južne Istre, prema upisima u matičnim knjigama umrlih i bolničkog registra Pokrajinske bolnice u Puli, pojavljuje se u kolovozu 1918., kada je u bolnički registar, s dijagnozom španjolske gripe, od koje je i ozdravila, upisana prva osoba, 44-godišnja žena iz Fažane. Iako se upisi termina bolovanja od gripe i ljetne gripe u bolničkom registru pojavljuju i tijekom proljeća i ljeta 1918., što može ukazivati na blagi prvi val, upisi tijekom jeseni 1918., ukazuju da je drugi, najjači i najsmrtonosniji val gripe uzeo maha, što potvrđuju i upisi u matične knjige.¹⁶² Prva smrtna žrtva u matičnu knjigu Pule upisana je 19. rujna, a prva smrt u bolnici zabilježena je 8. listopada 1918.¹⁶³ U bolnički registar od rujna do prosinca 1918. zabilježena su 192 slučaja gripe, od kojih je 31 osoba umrla. Na području Puljštine, prema upisima u matične knjige, vidno najveći broj smrtno stradalih (38) zabilježen je u Marčani, gdje je prvi upis smrti, 19. listopada 1918., zabilježen za desetogodišnjeg dječaka. Jedno od obilježja smrtnog stradavanja u južnoj Istri, u podudarnosti sa svjetskim statistikama, veliki je broj smrtno stradalog mladog stanovništva što znanstvenici pojašnjavaju brzim repliciranjem virusa gripe i proizvodnjom pretjerane reakcije imunološkog sustava zbog koje je dolazilo do uništenja pluća u roku od nekoliko dana, stoga umjesto da zaštiti zaraženog pojedinca, imunološka reakcija organizma pridonijela je smrtnosti od virusa.¹⁶⁴ Prvi smrtni slučaj španjolske gripe, koja se kao uzrok smrti u matičnoj knjizi umrlih navodi pod terminom *grippe*, u župi Svetvinčenat zabilježen je 26. listopada, kada je od njezinih posljedica preminula dvadesetogodišnja mještanka naselja Pusti. Prema podacima spolne strukture umrlih, od *grippe* je u župi Svetvinčenat umrlo više žena. Veća smrtnost žena zabilježena je i u selu Marčana, što odstupa od prosjeka

¹⁶¹ More, A. F., Loveluck, C. P., Clifford, H., Handley, M. J., Korotkikh, E. V., Kurbatov, A. V., i dr., „The impact of a six-year climate anomaly on the “Spanish flu” pandemic and WWI.“ *GeoHealth*, 4, 2020., 1-6.

¹⁶² Milovan Delić, „Liječenje španjolske gripe“, 185-189.

¹⁶³ Milovan Delić, Iva, „Španjolska gripa 1918.-1918. u Puli: urbana slika pandemije“, *Historijski zbornik*, Vol.73 No.2, 2020., 320.

¹⁶⁴ Milovan Delić, Iva, „Španjolska gripa u južnoj Istri – osvrt na Marčanu“, *Epidemične bolesti v Istri v 19. in 20. stoletju/Le malattie epidemiche in Istria tra '800 e '900/Zarazne bolesti u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća*, ur. Ante Škrobonja, Histria Editiones, 2010., 105-110.

svjetske statistike prema kojoj su od gripe u prvom redu stradali muškarci.¹⁶⁵ Prema prostornoj distribuciji najviše umrlih zabilježeno je na istočnom području župe, od naselja Pusti do Režanci, međutim, zbog nedostataka informacija o pobolu, ne može se donijeti utemeljen zaključak o mjestu širenja bolesti, iako niska smrtnost u naseljima u blizini željezničkih postaja, te povećana smrtnost u naseljima na istočnom području župe mogu ukazivati na širenje bolesti s prostora Barbanštine, gdje je, prema povjesničaru Neviju Šetiću, prvi upis u matičnu knjigu umrlih zabilježen 16. listopada 1918., deset dana prije prve svetvinčentske žrtve, na dan kada su od posljedica španjolske gripe umrle dvije osobe.¹⁶⁶

Debilitas congenita, odnosno urođena slabost, kao uzrok smrti u MKU navodi se pretežito za novorođenčad starosti do mjesec dana života. Termin pokriva niz mogućih uzroka i simptoma, a prema pokazateljima suvremenih obdukcijских nalaza najučestaliji uzroci smrti novorođenčadi odnose se na respiratorni distres, asfiksiju, prematuritet, moždana krvarenja, kongenitalne malformacije općenite i srca, kromosomske poremećaje, infekcije i dr.¹⁶⁷ U župi Svetvinčenat urođena slabost upisana je kao uzrok smrti za jedanaestero novorođenčadi iz blizanačkih trudnoća, te 1912., kao uzrok smrti djeteta svetvinčentskog liječnika Celsusa Juga. Budući da matične knjige pružaju informacije o smrtnosti, a ne i o pobolu, izostaju varijable prema kojima bi se moglo zaključiti jesu li i u kojem udjelu majke krhkog zdravlja rađale djecu s urođenom slabošću. Također, budući da, kako je već navedeno, za potrebe izrade ovog rada nisu rađene genealoške analize izostaje mogućnost zaključivanja je li smrtnost dojenčadi nasljedna po majčinoj liniji, kakve nalaze potvrđuje nizozemsko istraživanje.¹⁶⁸ Iz mjesečne analize preminulih razvidno je kako je većina umrla tijekom hladnijeg razdoblja, od siječnja do kraja ožujka. Najmanje preminulih zabilježeno je u srpnju, dok od rujna započinje ponovni porast smrtnosti, što je u podudarnosti s

¹⁶⁵ Radošević, Milan, *Smrt na krilima siromaštva. Tuberkuloza i malarija u Istarskoj provinciji 1918.-1940.*, Srednja Europa, Zagreb, 2015., 28.

¹⁶⁶ Milovan Delić, Iva, „Smrtnost od španjolske gripe u nekim selima Barbanštine“, Zbornik s Petog memorijala Petra Stankovića „Barban u srcu“: Barban i Barbanština od prapovijesti do danas, Barbanski zapisi IV., Barban 2016., 258.

¹⁶⁷ Balaić, Tamara, *Uzroci smrti novorođenčadi i dojenčadi danas u usporedbi s uzrocima smrti prije 10, 15 i 20 godina*, diplomski rad, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet Osijek, 2017., 10-15.

¹⁶⁸ Više u: Van Dijk, Ingrid, Mandemakers, Kees, “Like Mother, Like Daughter. Intergenerational Transmission of Infant Mortality Clustering in Zeeland, the Netherlands, 1833-1912.”, *Historical Life Course Studies*, Online first, <http://hdl.handle.net/10622/23526343-2018-0003?locatt=view:master>, 2018., (25.12.2020.).

mjesečnim trendom rođenja djece. Prema analizi spolne strukture nema većih odstupanja u omjeru muške i ženske dojenčadi umrle od urođene slabosti, dok se prema prostornoj distribuciji *debilitas congenita* češće pojavljuje u naseljima u kojima je tijekom desetogodišnjeg razdoblja zabilježen veći udio sklopljenih brakova unutar istog naselja ili susjednom graničnom naselju (Režanci, Čabrunići, Svetvinčenat, Bokordići, Smoljanci), međutim budući da se istraživanje provodi na relativno kratkom razdoblju, bez raspolaganja s detaljnijim genealoškim podacima, navedeno se navodi samo kao podudarnost,¹⁶⁹ dok je uzroke visokog mortaliteta novorođenčadi, imajući u vidu socio-ekonomski povijesni kontekst, realnije potražiti u lošim stambenim prilikama, kvaliteti i nedostatku vode i hrane, epidemiološkoj situaciji u okružju i dr.¹⁷⁰

Preostale dvije skupine umrlih u perinatalnom razdoblju odnose se na mrtvorodenčad, te smrt nedonoščadi. Kako je već spomenuto, zbog velike razlike u spolu mrtvorodenčadi, te bilježenju svega tri slučaja mrtvorodene djece tijekom ratnog razdoblja, ne može se potvrditi da su sva mrtvorodena djeca upisana u matičnu knjigu umrlih. Tome u prilog ide i činjenica da većini upisane mrtvorodene djece župnik u matičnoj knjizi umrlih nije dodijelio redni broj. U broju umrle nedonoščadi također je razvidna razlika u broju umrlih tijekom usporednih razdoblja. Uzrok navedenom može biti višestruk; od manjeg broja poroda tijekom ratnog razdoblja s posljedično manjim udjelom smrtnosti nedonoščadi, do mogućnosti da se preuranjeno rođenoj djeci, kao uzrok smrti navodila *urođena slabost*, što je izgledno za umjerenu i kasnu nedonoščad, posebice ako majka nije znala približan datum začeća. Također, ako je riječ o nedonoščadi niske gestacijske dobi vjerojatno je da nisu upisivani u matičnu knjigu umrlih. Prema spolnoj strukturi, od devetero nedonoščadi sedmero je muškog spola, od kojih su dvojica mrtvorodena. Troje nedonoščadi muškog i jedno ženskog spola umrlo je unutar 24 sata, dva blizanca muškog spola doživjela su dva dana, a jedna djevojčica 29 dana. Iz prostorne distribucije ne ističe se podatak o bilježenju većeg broja mrtvorodenčadi i preminule nedonoščadi u pojedinim naseljima.

¹⁶⁹ Indeks fertiliteta i dojenački mortalitet, navlastito u prvoj godini života, češći su u brakovima sklopljenim među srođnicima. Taj značajan društveno-ekonomski čimbenik treba imati na umu pri procjeni zdravlja populacija s društvenim i kulturalnim posebnostima. Vidi u: Kerkeni, Emna, Monastiri, Kamel, Seket, Besma, Neji Guediche, Mohamed, Ben Cheikh, Hassen, „Interplay of Socio-economic Factors, Consanguinity, Fertility, and Offspring Mortality in Monastir, Tunisia“, *Croatian Medical Journal*, Vol. 48. No. 5, 2007., 701-707.

¹⁷⁰ Čulina, 280.

Tablica 38. Dobna struktura i mjesečna distribucija infektivnih i parazitarne bolesti, te španjolske gripe, 1909. – 1918.¹⁷¹

Godina	tifus (34)	dizenterija (11)	TBC (67)	difterija (5)	hripavac (12)	ospice (7)	malaria (15)	š. gripa (9)								
1909.			5	1			1									
1910.		1	4	2		7	5									
1911.		4	4		7		1									
1912.			6		5		5									
1913.			5				1									
1914.	1		7													
1915.	1		3	2			1									
1916.	8	6	8													
1917.	16		16				1									
1918.	8		9					9								
mjesečna distribucija																
S	4		2		1	4										
V	1		10		2	3	1									
O	1		6		1		1									
T			4	1												
S			8	2	1											
L		1	6	1			2									
S		2	4				1									
K	1	3	7		1		1									
R	2	4	4	1	1		4									
L	7	1	5		2		2	2								
S	11		3				1	3								
P	7		7		3		2	4								
spol/ dob	tifus		dizenter.		TBC		difterija		hripavac		ospice		malaria		Š. gripa	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
do 1.			2	4			1		1	1			1	3		
1-4		1	2	2	2	2	1	2	2	2	6	1	1	3		
5-14	2	2	1		1	6	1			1			1	1		2
15-19	2	4			2	5										
20-29		8			12	6							1			1
30-39		1			6	3				1						
40-49	1	4			2	3										
50-64	3	1			3	2			1				1			1
65-84	1	3				4									1	1
85 <		1				1										

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

¹⁷¹ U MKU životna dob i spol nije upisana za 7 osoba umrlih od tuberkuloze, 3 osobe umrle od hripavca, 3 osobe umrle od malarije, 3 umrle od (Španjolske) gripe i 1 naselje za osobu umrlu od malarije.

Tablica 39. Prostorna distribucija infektivnih i parazitarnih bolesti, te španjolske gripe, 1909. – 1918.

Naselje	tifus	dizenterija	TBC	difterija	hripavac	ospice	malaria	š. gripa
Bibići	1		5				1	
Bijažići					1			
Bokordići	4		7					
Boškari	1						1	
Bričanci						1	1	1
Čabrunići	5	5	7		2		5	
Foli	1		3	2				
Kersani			1					
Kranjčići			1					1
Krase								1
Pajkovići	1		1					
Pekici	2							
Pićanci	1						1	
Pusti			1					2
Radigosa			6		1		2	1
Raponji	1	1	2					
Režanci	8	2	7		3			2
Salambati			1			1	1	
Smoljanci		1	3				2	1
Svetvinčenat	4	1	13	2	3	5		
Štokovci	5	1	5		1			
Vidulini			2		1			
van župe			2					

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

Uzroci iz poglavlja infektivnih i parazitarnih bolesti treće su po uzroku smrtnosti župljana Svetvinčenta. Najveći udio odnosi se na smrtnost od tuberkuloze od koje su tijekom deset godina umrle 63 osobe, odnosno 7,8% ukupnog broja umrlih. Dok je tijekom mirnodopskog razdoblja spolna struktura gotovo izjednačena, tijekom ratnih godina, kada je i smrtnost od tuberkuloze povećana, umrlo je više žena. Prema dobnoj strukturi smrtnost od tuberkuloze najizraženija je kod muškaraca starosti 20 do 29

godina. Tijekom mirnodopskog razdoblja od posljedica tuberkuloze umrla je prosječno svaka sedma osoba starija od pet godina, dok je tijekom ratnog razdoblja tuberkuloza uzrok smrti gotovo svake četvrte osobe. Kao najkritičnija godina izdvaja se 1917., sa 16 preminulih, dok je prema dobi godine najviše preminulih u veljači, potom u svibnju, kolovozu i prosincu. Prema udjelu po prostornoj distribuciji najviše je umrlih u naselju Bokordići (13,5%), Bibići (13%), Radigosa (11%), Svetvinčenat (10%) i Čabrunići (7%), odnosno naseljima s većim brojem stanovnika što je vjerojatno pogodovalo širenju bolesti.

Uz povećanje smrtnosti od tuberkuloze, ratno razdoblje obilježila je i povećana smrtnost od tifusa. Prvi smrtni slučaj zabilježen je u naselju Svetvinčenat, u prosincu 1914., te se sporadično pojavljivao većinski tijekom zimskih mjeseci do 1916., kada je od listopada do siječnja 1917. umrlo 8 osoba, od kojih troje u naselju Štokovci i dvoje u naselju Bokordići, te ponovno 1917., kada je od listopada do veljače 1918. od tifusa umrlo 19 osoba; petero u naselju Režanci, te po troje u Svetvinčentu, Štokovcima i Čabrunićima. Prema dobnoj i spolnoj strukturi razvidno je kako su češće umirale žene, s omjerom 2,77:1 u odnosu na muškarce, najviše u životnoj dobi od 20 do 29 godina. O pobolu od tifusa pisao je i *Hrvatski list* 16. prosinca 1917., koji u članku *Dopisi iz Istre* navodi kako je u Šajinima (Barban) zbog tifusa zatvorena škola i pretvorena u bolnicu, te o teškim prilikama u Svetvinčentu:

Sv. Vinčenat. Zdravstvene su prilike u mjestu bile kroz mjesece grozne. Napokon nam je priskočila u pomoć vojnička oblast i podigla dvije barake, da pobija pošast. Uspjesi opažaju se dnevno. Njega i opskrba bolesnika zapriječila je bolesti, da se dalje širi. Osobito se tu zauzeo za stvar gosp. c. i kr. linijski liječnik dr. Stanjek, koji je bijednom narodu u tom pogledu mnogo dobra doprinjeo.¹⁷²

Uspješnost sprječavanja širenja bolesti potvrđuje pad broja smrtno stradalih od tifusa. U siječnju i veljači 1918. od posljedica tifusa preminule su četiri osobe u hospiciju u Svetvinčentu, potom se tifus kao uzrok smrti navodi u drugom dijelu godine, u četiri smrtna slučaja od kolovoza do listopada 1918. godine.

¹⁷² „Dopisi iz Istre“, *Hrvatski list*, br.349, 16. prosinca 1917., 3.

Dok su tuberkuloza i tifus imale veću pojavnost tijekom ratnih godina, smrtnost od malarije, hripavca i ospica češća je tijekom mirnodopskog razdoblja, uz oscilaciju pojavnosti po pojedinim godinama. Iako se smrtnost od malarije¹⁷³ uglavnom bilježila jednom godišnje, po broju umrlih izdvajaju se 1910. s 5 slučaja, od kojih troje u naselju Čabrunići, te 1912. s također 5 slučaja od kojih 2 u naselju Čabrunići. Za ostala naselja razvidna je disperzija pojavnosti. Prema dobnoj i spolnoj strukturi, od malarije su uglavnom umirala ženska djeca do pete godine života. Hripavac, od kojeg je umrlo 12 osoba, pretežito djece mlađe od pet godina života, kao uzrok smrti zabilježen je 1911. i 1912. godine. Prema prostornoj distribuciji po tri slučaja zabilježena su u naseljima Režanci i Svetvinčenat, te dva slučaja u naselju Čabrunići. Smrtnost od ospica zabilježena je izolirano 1910. kada je tijekom siječnja i veljače od njezinih posljedica umrlo sedmero djece mlađe od pet godina, šest dječaka i jedna djevojčica. Prema prostornoj distribuciji razvidna je mikrolokacija smrtnosti, budući da je od sedmero preminulih, petero iz naselja Svetvinčenat.

Povratkom većeg broja svetvinčentskih *evakuiraca*, od ožujka 1916., u mjesecima koji su uslijedili zabilježena je povećana smrtnost župljana Svetvinčenta. Od sredine veljače do kraja svibnja umrla je dvadeset jedna osoba, međutim u matičnoj knjizi umrlih izostaje upis uzroka njihove smrti. Od kraja srpnja do rujna zabilježena je smrtnost od dizenterije, od posljedice koje je umrlo šestero dojenčadi i male djece do pete godine života, četvero dječaka i dvije djevojčice. Dizenterija se u župi Svetvinčenat pojavljivala i u prethodnim razdobljima, u lipnju 1910. kada je preminulo jedno dojenče, te 1911. kada je od rujna do listopada zabilježena smrt četvero male djece. Povećana smrtnost od proljeva, *enteritisa* i *gastroenteritisa*, zabilježena je na području gotovo cijele Europe tijekom „abnormalno“ toplog ljeta 1911.¹⁷⁴ Tijekom desetogodišnjeg razdoblja, od jedanaest smrtnih slučajeva od dizenterije, petero umrlih je iz naselja Čabrunići. Grupiranje smrtnosti od infektivnih bolesti (malarija, dizenterija, tifus) u naselju Čabrunići može ukazivati na vjerojatnost da je velika lokva (*Lokvina*) u središtu naselja, korištena kao izvorište vode za seljane i stoku, mogla biti izvorište zaraze.

¹⁷³ Sredinom 20-ih godina geomalarična područja dijelom su se izmijenila, te je Svetvinčenat Kraljevskim dekretom od 9. listopada 1924., pa do modifikacije topomalarične kartografije 4. srpnja 1940. imao status malaričnog područja. U: Radošević, *Smrt na krilima*, 189-191.

¹⁷⁴ Pozzi, 148.

Tablica 40. Dobna i spolna struktura i vremenska distribucija frekventnijih kategorija uzroka smrti, 1909. – 1918.

Godina	VI. Bolesti živčanog sustava	IX. Bolesti cirkulacijs. sustava	X. Bolesti dišnog sustava ¹⁷⁵	XI. Bolesti probavnog sustava	XVI. Stanja u perinatal. razdoblju	XVIII. Simptomi, ... neuvršteni.	XIX. i XX. Ozlijede, trovanja i vanjski ...							
1909.	4	1	25	5	25	8	2							
1910.	9	1	17	13	13	8	2							
1911.		1	39	8	29	7	2							
1912.	1		28	3	29	6								
1913.	1	1	20	17	16	4	2							
1914.	1	1	15	9	17	2	3							
1915.			17	4	13	4								
1916.	1	1	8	2	4	4								
1917.	1	3	12	1	14	8								
1918.	2	1	39	1	5	10								
mjesečna distribucija														
S	1		15	4	29	5	3							
V	4	3	36	2	25	5	1							
O	2	1	29	2	21	3								
T	1	1	21	2	10	2	1							
S	3		20	6	10	5	1							
L		2	9	4	7	6	1							
S	5		10	2	4									
K	1		8	10	7	4	2							
R	1		9	12	12	8								
L	1	2	17	7	12	13								
S			24	7	14	4								
P	1	1	22	5	14	6								
dobna i spolna struktura														
god.	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
do 1.					24	22	9	19	73	66	1		1	
1-4	1	1	1		23	21	6	12	9	5	2	1		
5-14	1	1	2		10	14	1	3	3	1	2			1
15-19	2				4	4	1						1	
20-29		1		1	3	2	1						1	1
30-39	2	1		2	5	3					1			
40-49		1			5	6		1			2	1	1	
50-64	1				14	9		1			2	1		
65-84	4	2	2	1	20	5		1			19	17	3	1
85 <	1					1					3	2		

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

¹⁷⁵ Bez španjolske gripe.

Tablica 41. Prostorna distribucija frekventnijih kategorija uzroka smrti, 1909. – 1918.

Naselje	VI. Bolesti živčanog sustava	IX. Bolesti cirkulacijsk. sustava	X. Bolesti dišnog sustava ¹⁷⁶	XI. Bolesti probavnog sustava	XVI. Stanja u perinatal. razdoblju	XVIII. Simptomi,... neuvršteni...	XIX. i XX. Ozlijede, trovanja...	sveukupno umrlo
Bibići			15	3	6	1	1	38
Bijažići	1		1		3	1		8
Bokordići	2		8	1	16	5	2	52
Boškari			6	2	4	1		20
Bričanci			5	5	1	1	1	15
Čabrunići		1	29	15	16	7	1	99
Ferlini			1		1	2		4
Foli			3	6	4	2		26
Kersani			5		1			7
Kranjčići	1		7	1	4	2	1	19
Krase			2		3	1		7
Mrketi					1			1
Pajkovići			4		9			15
Pekici	2		1	1	2			11
Pićanci					1			3
Pusti			3	1	2			7
Pustijanci				1				2
Radigosa	1	1	17	3	9	7		54
Raponji			9		3	2		20
Režanci	2	2	28	7	16	7	1	86
Salambati	1		7	2	5	2		21
Smoljanci	4	1	25	2	25	7		75
Svetvinčenat	5	2	30	8	11	11	4	120
Šikuti			3					5
Štokovci	1	2	12	4	14	2		54
Vidulini		1	6		1			13
Žlapani				1	2			3
izvan župe					2			7
bez upisa			2		2		1	7

Izvor: MU, MKU Svetvinčenat, 1909. – 1918., HR – DAPA, MKU Svetvinčenat 1918.

¹⁷⁶ Bez španjolske gripe.

U preostalim klasifikacijama bolesti po čestotnosti, među smrtnošću novorođenčadi i dojenčadi, izdvaja se *gastroenteritis* od kojeg je tijekom deset godina preminulo 56 male djece, najviše 1913. sa 17 smrtnih slučajeva i 1910. s 12 smrtnih slučajeva. Iako je tijekom izvještajnog razdoblja razvidna prevalencija smrtnosti ženske djece, izraženije razlike odnose se na ratno razdoblje, kada je preminulo 55% više ženske djece, dok je tijekom mirnodopskog razdoblja odnos spolne strukture umrlih gotovo izjednačen. Prema mjesečnoj distribuciji, najviše djece umrlo je tijekom kolovoza i rujna. Kao posebnost ističu se rujna i listopada 1913. kad je zabilježeno 76,5% godišnjih slučajeva. Tijekom 1913. u MKU ne navodi se smrtnost od crijevnih zaraznih bolesti koje bi mogle ukazivati na poveznicu s povećanim brojem umrlih od *gastroenteritisa*, međutim podatak je u zavisnosti o upisivaču (svećeniku) i njegovoj odluci hoće li pobliže navesti uzrok smrti. Najmanje smrtnih ishoda u desetogodišnjem razdoblju, po jedan smrtni slučaj, zabilježeno je tijekom ožujka i travnja. Prema prostornoj distribuciji najviše je umrlih u naseljima Čabrunići (11) i Svetvinčenat (7), te u Folima i Režancima s po 6 smrtnih ishoda.

Uz smrtnost od plućnih bolesti, kao uzrok smrti starijeg stanovništva izdvaja se i staračka slabost, odnosno *marasmo senile*, od koje su tijekom desetogodišnjeg razdoblja preminule 44 osobe, u neznatnom udjelu više žena. Iako godišnji prosjek iznosi 4,4 osobe, od broja umrlih odstupa 1910. sa sedam smrtnih slučajeva i 1918. s osam umrlih od staračke slabosti. Prema mjesečnoj distribuciji izdvaja se listopada s jedanaest smrtnih slučajeva, dok je najmanje umrlih tijekom studenog – samo jedan slučaj u desetogodišnjem razdoblju. Prema prostornoj distribuciji izdvaja se naselje Svetvinčenat s 8 umrlih, Čabrunići sa 6, Radigosa i Smoljanci po 5, te Bokordići s 4 umrla, dok su u drugim naseljima od posljedica *marasma* umrle jedna do dvije osobe.

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja smrt bez popratnih tegoba, odnosno od starosti (*di vecchia*), naveden je samo u jednom slučaju, kod muškarca starosti devedeset i pet godina iz naselja Štokovci. Unatoč teškim životnim uvjetima, tijekom desetogodišnjeg razdoblja, uslijed komplikacija u trudnoći, porodu ili tijekom babinja nije zabilježena veća smrtnost trudnica i roditelja, a prema analizi dobne i spolne distribucije smrtnost žena u fertilnom razdoblju ne odstupa značajnije od smrtnosti muškaraca, iz koji pokazatelja se može zaključiti kako eventualne komplikacije vezane za trudnoću i porod nisu u većem broju slučajeva ishodile smrću.

Iako tijekom desetogodišnjeg razdoblja u upisima smrtnih ishoda nije zabilježeno samoubojstvo, njegov posredan oblik razvidan je u smrtnim ishodima uslijed namjernog gladovanja, te alkoholne psihoze. Nasilna smrt ubojstvom zabilježena je u šest navrata. Žrtve su u četiri slučaja muškarci, te u dva slučaja žene. Po prostornoj distribuciji i dobnoj strukturi ne izdvajaju se naselja, odnosno kritična životna dob. Kao zanimljivost izdvaja se podatak da su dva ubojstva zabilježena 1913., te tri 1914. godine. Zbog izostanka drugih informacija izostaje pregled motiva, načina i mjesta izvršenja ubojstava te podaci o počiniteljima.

5.4. Smrtno stradali evakuirci

Iako se poglavlje o mortalitetu župe Svetvinčenat temelji na matičnoj knjizi umrlih, pregled smrtnosti bio bi nepotpun bez prikaza podataka o umrlim *evakuircima*. Podaci o smrtnosti temelje se na upisima u knjigama *Status animarum* I. i II. iz 1910.¹⁷⁷

Tablica 42. Dobna i spolna struktura preminulih *evakuiraca* župe Svetvinčenat

Naselje	do 1. g		1 – 4		5 – 14		15 – 64		65 +		ukupno		Σ
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Wagna (35)													
St. Salamon	1	1									1	1	2
Svetvinčenat	2	2	8	8	3	5	2	1		2	15	18	33
Gmünd (185)													
Bibići	1		2	1		1					3	2	5
Bokordići	2	1	3	3	3	2	2				10	6	16
Boškari						1						1	1
Bričanci			1	3	2	3	1		1		5	6	11
Čabrunići	1		2	1	1	3	1		1	2	6	6	12
Foli	1	1	4	3		2		2	1		6	8	14
Kersani				1		1						2	2
Kranjčići			1								1		1
Krase	1				1			1			2	1	3
Mrketi	1										1		1

¹⁷⁷ Za detaljnu analizu mjesta i uzroka smrti potrebno je analizirati krsne i smrtne listove osoba deportiranih iz Istre tijekom Prvoga svjetskog rata, međutim, takve analize izlaze iz okvira ovog rada.

Pajkovići			6		7	9	3		2		18	9	27
Pekici		1		1	1		1				2	2	4
Pićanci			1								1		1
Pusti			1	2		4					1	6	7
Pustijanci			2	1		2					2	3	5
Radigosa		2	3	3	5			1			8	6	14
Raponji			1								1		1
Svetvinčenat			2	1	1						3	1	4
Šikuti			1			1					1	1	2
Štokovci	2		10	13	11	11	4	1	1	1	28	26	54
Moravia (13)													
Boškari							1				1		1
Čabrunići		1		1								2	2
Krase								1				1	1
Pekici								1				1	1
Režanci	1										1		1
Salambati							2	1			2	1	3
Smoljanci									1		1		1
Vidulini							2				2		2
Žlapani			1								1		1
ostalo (18)													
Bibići					1						1		1
Bijažići					1					1	1	1	2
Bokordići						1				1		2	2
Bričanci						1						1	1
Čabrunići		1	2		1						3	1	4
Krase					1						1		1
Pustijanci							1				1		1
Raponji	1										1		1
Režanci	1										1		1
Štokovci		1			1						1	1	2
Vidulini	1	1									1	1	2
sveukupno umrlo													
sva naselja	16	12	51	42	40	47	20	9	7	7	134	117	251

Izvor: Status animarum, knjige I. i II., župe Svetvinčenat iz 1910. godine

Prema upisanim podacima, s područja župe Svetvinčenat umro je 251 *evakuirac*, od kojih 134 muškaraca i 117 žena. Najviše je umrlo male djece (1 do 4 godine života), njih 93 ili 37,2%, te djece predfertalnog kontingenta, 87 osoba ili 34,8%, od kojih 54% ženskog spola. Uz 28 preminule dojenčadi, umrlo je i 29 osoba fertalnog, odnosno radno-aktivnog kontingenta, od kojih 68,9% muškaraca, te 14 osoba starijih od 65 godina. U izbjeglištvu je rođeno 16 djece, 7 muškog i 9 ženskog spola od kojih je devetero preživjelo, 5 muškog i 4 ženskog spola. Naviše preminulih župljana Svetvinčenta umrlo je u *barackenlageru* Gmünd, njih 185, 99 muškaraca i 86 žena. Prva žrtva zabilježena je u srpnju, međutim najviše umrlih preminulo je u studenom (87 osoba), te prosincu 1915., kada je preminulo 65 osoba. Od 6. do 19. siječnja 1916., kada je zabilježen zadnji preminuli *evakuirac* u Gmündu s područja župe, umrlo je 5 osoba.¹⁷⁸ U spomen na brojnu preminulu djecu u Gmündu, pisao je i *Hrvatski list*:

(...) majko, nesretna majko, sjećaš se i nikad ne ćeš zaboraviti, kako su ti iz naručaja oteli dijete, za koje su kazali da je okuženo, a onda su opet došli, pa su ti uzeli drugo dijete, pa treće četvrto, peto i šesto (...). Iz one se jame, koju su nazivali bolnicom, nije nikad vratio onaj, koji bi jednom u nju unišao. Na stotine bi ih iznašali potajno, noću ali kao lješine... Daleko u tuđoj ledenoj zemlji počivaju njihove male, nježne i nejakе kosti.¹⁷⁹

Po ukupnom broju umrlih izdvajaju se naselja Štokovci s 56 umrlih evakuirca, Pajkovići s 27, Bokordići i Čabrunići s 18, te Radigosa i Foli po 14 umrlih. U prihvatnom logoru Wagna, gdje su smješteni Svetvinčentini talijanske narodnosti, umrlo je 35 osoba, većinski tijekom prosinca 1915. Zadnji upis preminulog *evakuirca* u Wagni s područja župe zabilježen je u kolovozu 1918.¹⁸⁰ Na prostoru Moravske umrlo je 13, a na prostoru Ugarske, gdje su smješteni do kolovoza 1915.,¹⁸¹ preminulo je 11 *evakuiraca* iz župe Svetvinčenat.

¹⁷⁸ Za 22 osobe izostaje datum smrti, već uz simbol smrti (križ) stoji napomena *Gmünd*.

¹⁷⁹ „Badnji bijaše dan“, *Hrvatski list*, 24.12.1917., 885., 2.

¹⁸⁰ Prema analizi *Liber defunctorum Wagna* u logoru je od listopada 1915. do siječnja 1916. umrlo 30 osoba s područja Svetvinčenta. Prema: Krmac, Dean, „Wagna: la strage degli innocenti Istriani (ottobre 1915 - gennaio 1916)“, *Istra u Velikom ratu: glad, bolest, smrt*, Humanističko društvo Histria, Kopar, 2017., 123.

¹⁸¹ Mandić, Pulski *Hrvatski list*, 787.

5.5. Poginuli, ranjeni i zarobljeni vojnici župe Svetvinčenat

Iako vojne operacije tijekom Prvoga svjetskoga rata nisu vođene na području Istre, vojni obveznici ročnog i pričuvnog sastava zajedničke austrougarske vojske, služili su u Carskoj i kraljevskoj ratnoj mornarici i u kopnenim postrojbama koje su, od početka rata do ulaska Italije u rat (1915.), sudjelovale u borbama na istočnom i balkanskom ratištu, a od 1915. do početka studenog 1918. u borbama na talijanskom bojištu (na Soči i Piavi).¹⁸² Od kolovoza 1914. do siječnja 1919. carsko i kraljevsko Ministarstvo rata (*k. u. k. Kriegsministerium*) Austro-Ugarske monarhije periodično je objavljivalo publikaciju *Popis gubitaka / Verlustliste* s popisom poginulih, ranjenih i zarobljenih vojnika. Popis u nastavku temelji se na knjizi *Popis gubitaka (1914.-1919.) Istra* i originalima objavljenim u digitalnom obliku na mrežnim stranicama Austrijske državne knjižnice i Zemaljske knjižnice Gornje Austrije, uz dopunu podataka poginulih i nestalih vojnika prema *Status animarum* iz 1910. (knjiga I. i II.) župe Svetvinčenat.¹⁸³

Podatci prepisani iz *Popisa gubitaka (1914.-1919.) Istra* sadrže prezimena, imena, postrojbu, godinu rođenja, zavičajnost, datum pogibije, mjesto i državu zarobljavanja, te datum događaja, odnosno upisa u publikaciju, dok prijepisi iz knjiga *Status animarum* 1910. sadrže ime, prezime, datum rođenja, te datum i mjesto smrti (ukoliko je navedeno). Prema objedinjenim podacima donosi se popis 37 poginulih, dvoje nestalih, 54 ranjena i 35 vojnih ratnih zarobljenika s područja župe Svetvinčenat. Podaci se prenose kako su zabilježeni u izvorniku u kojem su navedeni u germaniziranom, često iskrivljenom obliku što je otežalo obradu podataka. Primjerice naziv Svetvinčenat upisan je u 30 različitih varijanti. U popis su uvrštene i osobe za koje se temeljem prezimena pretpostavlja da su župljani Svetvinčenta iako u njihovim upisnim podacima izostaju detaljniji podatci temeljem kojih bi se podatak mogao sa sigurnošću potvrditi (ime, godina rođenja, zavičajnost). Broj preminulih, nestalih, ranjenih i zarobljenih vojnika župe Svetvinčenat nije obuhvaćen u dosadašnjim historiografskim istraživanjima, stoga se popis, unatoč činjenici da nije riječ o konačnim podacima, kao takav donosi kao doprinos popunjavanju praznine o poginulim, nestalim, ranjenim i zarobljenim vojnicima župe Svetvinčenat, poticaju daljnjih istraživanja, te afirmaciji kulture sjećanja.

¹⁸² Šetić, Nevio, „Posljedice Prvoga svjetskoga rata u Istri“, *Hrvatska revija* 3, 2004.

¹⁸³ U knjigama *Status animarum* zabilježena je smrt 34 vojnika, a u *Popisu gubitaka* za 11 vojnika.

SMRTNO STRADALI I NESTALI VOJNICI

1. Ban Johann, Infst., IR. Nr. 97, 9. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1882., tot., (25. VIII. 1916.).
2. Bilich Pasquale, 26.4.1897. - ?, u ratu
3. Bulesich Antonio, 10.9.1877 – 25.5.1917. in bello
4. Bulešić Martin, ErsResInfst., IR. Nr. 47., Istrien, Pola, San Vincenta, 1889., tot., (Ort des Ereignisse 26. X. 1915.), Rußland.
5. Bursich Antonio, 12.10.1890. – 16.4.1917., morto in Marburg
6. Bursich Michael, LstInfst., k. k. LIR., Nr. 22., Küstenland, Pola, Zabronich, 1895., tot., (03. IX. 1915.).
7. Bursich Antonio, 15.7.1894. – 14.9.1919., morto ospedale militus in Praga
8. Climan Martino, 26.8.1889. – 11.3.1915., ospedale Ungaria
9. Climan Matteo, 30.4.1895. – 29.7.1916., ospedale militus
10. Doblavovich Martino, 5.7.1889. – 21.10.1918., ospedale militus
11. Duda Martin, Infst., IR. Nr. 7., 14. Komp., Küstenland, Pola, St. Vinzenza, 1874., tot., (10. XI. 1915.).
12. Ghersich Antonio Giovanni, 4.10.1890. – 13.7.1917., agnnegato (utopljen), Pola
13. Jugovaz Gasparo, 24.2.1879. - ?, disperso in guerra
14. Jusiga Matteo, 15.11.1887. – 19.6.1915., morto in guerra, Monsalice
15. Lenich Giovanni, 20.11.1884. – 21.10.1914., caduto in guerra, Galizia
16. Lenich Natale, 11.10.1874. – 24.12.1916., in bello
17. Malusa Antonio, 1.11.1893. – 21.12.1917., ospedale militus
18. Mattias Martino, 26.10.1888. – 27.10.1914., in Galizia
19. Matyas Vinzenz, Infst., k. k. LIR. Nr. 3., 4. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., tot., (16. VI. 1916.).
20. Mazzan Marco, 11.4.1894. - ?, disperso in guerra
21. Missan Carlo-Francisco, 10.10.1896. - ?, in bello
22. Nacinovich Giovanni, 28.3.1892. - ?, in guerra
23. Ottochian Giovanni-Michelle, 3.4.1895. – 29.3.1918., morto alla ospedale a Brümm
24. Ottochian Silvio, 3.8.1898. – 28.5.1917., in Ospedale Praga
25. Paikovič Josef, Infst., IR. Nr. 97., 2. Komp., Istrien, Pola, San Vincente, 1894., tot. (veljača 1915).

26. Pechizza Antonio, 4.4.1896. – 07.3.1917., in guerra
27. Pekica Ante, Infst., k. k. LIR. Nr. 23. (k. k. LIR. Nr. 5.), 3. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenci, 1895., tot. (29. VI. 1915.).
28. Pekica Michael, Lstlnfst., IR. Nr. 7., zugeteilt dem IR. Nr. 1., MGKomp.V, Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., gefallen, (15. VI. 1918.).
29. Percovich Antonio, 15.10.1869. – 10.12.1916., soldato, morto a ospedale a Kresnica
30. Percovich Antonio, 31.12.1885. – 04.4.1916., ospedale in Graz
31. Piglian Michaele, rođ. 13.8.1876. – 7.5.1916., in ospedale militus
32. Razzan Giuseppe, 04.4.1900. – listopad 1918., morto in guerra
33. Scattaro Pietro, 26.6.1898. – lipanj 1918., ospedale militus
34. Stocovich Michaele, 12.9.1879. – 26.4.1918., morto a Marburg
35. Trost Natale, 27.9.1896. – 20.5.1917., ospedale militus
36. Vhersich Attilius, Infst., IR. Nr. 97., 9. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1880., tot., (1. - 10. VII. 1916.).
37. Xivolich Anton, 7.12.1895. – siječanj 1915., in guerra
38. Xivolich Giovanni, 9.5.1890. – 25.9.1914., in bello
39. Zufič Vid, Infst., k. k. LstlIR. Nr. 9., 6. Komp., Istrien, Pola, Smoljani, 1897., gestorben, (11. III. 1918.).

Prema ekscerpiranom popisu u knjigama *Status animarum* zabilježena je smrt 34 vojnika, a u *Popisu gubitaka* za 11 vojnika. Razlika u broju stradalih odnosi se na činjenicu da *Popis gubitaka* ne daje potpune podatke o stradalim vojnicima jer su popisani samo oni vojnici čije obitelji nisu bile direktno obaviještene o stradalima.¹⁸⁴ Prema podacima prosječna dob smrtno stradalih i nestalih vojnika iznosi 27 godina, dok ih je najviše stradalo u mlađoj životnoj dobi, u 20. i 21. godini života. Najviše preminulih zabilježeno je 1916. (9 poginulih), dok se zadnji upis odnosi na vojnika preminulog u rujnu 1919. u vojnoj bolnici u Pragu.

¹⁸⁴ Gašparović, Damir, „Vinodolci u Velikom ratu (1), <https://www.crikva.hr/vinodolci-u-velikom-ratu-1/5638> (18.4.2021.).

RANJENI (verwundet)

1. Bazač Georg, Inf., IR. Nr. 55, 7. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincento, 1882., verw., (16. IX. 1915.).
2. Bilič Johann, Infst., IR. Nr. 97., 5. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw., (03. I. 1917.).
3. Bilič Josef, Infst., k. k. LIR. Nr. 26, 3., Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1891., verw., (30. XI. 1916.).
4. Bilić Georg, Inf., IR. Nr. 55., 10. Komp., Istrien, Pola, Savincenti, 1883., verw. (16. IX. 1915.).
5. Brumić Johann, Infst., k. k. LIR., Nr. 5, zugeteilt dem bh. IR. Nr. 1, k.u.k. AlpDet. Nr. 10., Küstenland, Pola, Smoliani, 1897., verw., (06. I. 1917.).
6. Bulesic statt Bulečić Martin, Ersatz-Reservist, IR 47., 13 Komp., Istrien, Pola, Sawincenti, 1889., verw., (03. III. 1915.).
7. Bulesič Josef, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 28., 12. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1897., verw., (23. IX. 1916.).
8. Burschicz Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 22., 4. Komp., Küstenland, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw., (07. XI. 1915.).
9. Bursic Johann, Inf., IR. Nr. 55., 10. Komp., Istrien, Pola, Sanvicenti, 1878., verw., (16. IX. 1915.).
10. Bursich Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1892., verw., (30. III. 1915.).
11. Bursič Anton, Inf., IR. Nr. 87., 13. Komp., Küstenland, Pola, S. Vinzento, 1894., verw., (01. IV. 1916.).
12. Buršič Anton, Inf., IR. Nr. 87., 15. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, verw., (07. X. 1915.).
13. Celiga Michae, LstInfst., k.k. LstIR. Nr.27,1. Komp., Istrien, Gradisca, Zabronci, 1886, verw. (23.I.1918.)
14. Celiga Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, San-Vincenti, 1886., verw., (31. VIII. 1916.).
15. Doblanovich Martin, Inf., IR. Nr. 7., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vinzenti, 1894., verw., (31. VII. 1915.).
16. Ferlin Anton, Inf., IR. Nr. 47., 15. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1895., verw., (13. III. 1916.).

17. Ferlin Matias, ResInf., IR. Nr. 91., 2. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1884., verw., (13. I. 1916.).
18. Ferlin Matthias, ResInf., IR. Nr. 91., 2. Komp., Istrien, Pola, Sanvienti, 1884., verw., (22. I. 1915.).
19. Ferlin Matthias, ResKorp., IR. Nr. 91., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1884., verw., (25. X. 1917.).
20. Jakač Anton, LstInfst., Alpines Detach. Nr. 10., Istrien, Pola, Smoljani, 1897., verw., (16. II. 1917.).
21. Jakač Anton, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 5., 21. Komp., Istrien, Pola, Smolioni, 1897., verw., (16. IX. 1916.).
22. Jugovac Johann, Infst., k. k. LIR., Nr. 4., 4.Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., verw., (13. IV. 1917.).
23. Jugovac Josef, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, 1882., verw., (20. VII. 1915.).
24. Matjas Thomas, Infst., k. k. LIR. Nr. 27., 4. Komp., Istrien, Pola, 1898., verw., (30. IV. 1917.).
25. Mazzan Michael, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 10. Komp., Istrien, Pola, 1880., verw., (20. VII. 1915.).
26. Milovan Anton, Infst., k. k. LIR. Nr. 26., 3. Komp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1887., verw., (17. XI. 1916.).
27. Milovan Anton, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., RgtsStb., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1889., verw., kriegsgef., Rußland, (17. XI. 1916.).
28. Obrovač Johann, Infst., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, Boccordich, 1896., verw., (14.10.1916.).
29. Ottochian Johann, Offiziere, Lt. i. d. Res., k. k. SchR. Nr. 37., 1. BaonsStb., Küstenland, Pola, San Vincenti, 1894., verw., (28. VII. 1917.).
30. Paicovich Anton, Inf., IR. Nr. 55., 9. Komp., Istrien, Pola, Skincenti, 1882., verw., (16. IX. 1915.).
31. Pekica Johann, Inf., IR. Nr. 87., 6. Komp., Istrien, Pola, Pekići, 1892., verw., (13. I. 1916.).
32. Pekica Martin, Gefr. IR, Nr.47., 7.Komp, Istrien, Pola, S. Vincenti, 1895., verw.
33. Perkovič Johann, Inf., IR. Nr. 97., zugeteilt dem IR. Nr. 17., 10. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1897., verw., (28. I. 1916.).

34. Persich Anton, Jäg., FJB. Nr. 15., 1. Komp., Österreich, Pola, St. Vincenti, verw., (15. IX. 1915.).
35. Persich Anton, Lstlnfst., k. k. LIR. Nr. 5., 38. Marschkomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1891., verw., (03. I. 1917.).
36. Petrović ?, Ersatz-Reservist, k.k. LIR 5., Istrien, Pola, verw., (10. XI. 1914.).
37. Petrović Matteo, Ersatz-Reservist, k.k. LIR 37., 8 Komp., Istrien, Pola, verw., (07. XI. 1914.)
38. Piglian Anton, Reserve-Infanterist, IR 7., 11 Komp., verwundet, (31. X. 1914.).
39. Puch Ivan, Inft., IR. Nr. 47., 11. Komp., Istrien, Pola, Sankt Vicenti, 1886., verw., (16. III.1916.).
40. Puch Johann, Ersatz- Reservist, IR 47., 1 Komp., verw., (12. X. 1914.).
41. Puch Johann, ErsRes., IR. Nr. 47., 1. Komp., Istrien, Pola, Sanvicenti, 1888., verw., (03. III. 1915.).
42. Puch Natale, ErsReslnfstTitGefr., k. k. LIR. Nr. 5., 42. Marschkomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., verw., (01. II. 1917.).
43. Purić Iwan, Inft., IR. Nr. 55., 5. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenz, 1895., verw., (08. II. 1916.).
44. Razzan Anton, Infanterist, IR 97., 6 Komp., verw., (31. X. 1914.).
45. Razzan Martin, Korp., k. k. LIR. Nr. 5., 9. Komp., Istrien, Pola, St. Vinzenzo, 1891., verw., (07. XII. 1916.).
46. Roinic Anton, Lstlnfst., k. k. LIR. Nr. 5., 10. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1895.,verw., (07. XII. 1916.).
47. Simonovič Bartlmä, Inft., IR. Nr. 87., 3. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., verw., (24. VIII. 1916.).
48. Smoljan Mathias, Inft., IR. Nr. 12., 12. Komp., Küstenland, Pola, Sanvitenci, 1895., verw., (24. VIII. 1915.).
49. Spetić Ivo d. Martin, Inft., k. k. LIR. Nr. 37., 12. Komp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1883., verw., (07. I. 1916.).
50. Vernier Josef, Matrose 1. Kl., M. V. M., KMar. S. M. S. Maros, Istrien, Pola, Sanvincenti, 1890., verw., (19. XI. 1914.).
51. Xivolich Andreas, Inft., IR. Nr. 1, vom k. k. LIR. Nr. 3., 10. Komp., Küstenland, Pola, 1897., verw., (14. X. 1915.).
52. Zabranič Mateo, Inft., IR. Nr. 56., 10. Komp., Istrien, Pola, Sawicenty, 1882., verw., (16. IX. 1915.).

53. Zufic Johann, Ldsch., LdschR. Nr. I., 12. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1896., verw., (18. VIII. 1916.).
54. Zuljan Martin, Inf., IR. Nr. 17., 1. Komp., Istrien, St. Vicenta, Radigor, 1883., verw., (2. IX. 1915.).

Iako se ne raspolaže s podatkom o težini zadobivenih ozljeda vojnika, može se pretpostaviti kako narav ozljeda osoba uvrštenih u *Popis gubitaka* u svojstvu ranjenih osoba nije bila laka, te je vjerojatno u većem udjelu ishodila nekim oblikom trajnog invaliditeta. Prema analizi, od 54 ranjenika, najviše osoba stradalo je u dobi od 19 do 24 godine života, 23 osobe, odnosno 42,5%. Iako težina zadobivenih ozljeda nije nužno zapreka za osnivanje obitelji, detaljne genealoške analize ranjenih osoba mogle bi dopuniti saznanja o dugoročnim utjecajima ratnih gubitaka na natalitet i nupcijalitet stanovništva župe Svetvinčenat.

RATNI ZAROBLJENICI (kriegsgefangen)

1. Crosilla Johann, ErsRes., IR. Nr. 47., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1888., kriegsgef., Ufa, Rußland, (25. VI. 1915.).
2. Doblanovich Johann, LstInf., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, San Vincenti, 1894., kriegsgef., Alaty, Gouvernement Sumbirsk, Rußland, (22. III. 1916.).
3. Doblanović Martin, LstInf., IR. Nr. 7., 4. ErsKomp., Küstenland, Pola, St. Vincenti, 1894., kriegsgef., Rußland, (12. VIII. 1916.).
4. Dublanović Johann d. Martin, LstInfst., IR. Nr. 97., 1. Komp., Istrien, Pola, Stokovci, 1897., kriegsgef., Rußland, (26. X. 1916.).
5. Florich Johann, ErsRes., IR. Nr. 97., 3. Marschkomp., Istrien, Pola, St. Vincent, 1890., kriegsgef., Barnaul, Gouvernement Tomsk, Rußland, (29. III. 1915.).
6. Furlanich Franz, ErsResInfst., IR. Nr. 7., Istrien, Pola, San Vincenti, 1888., kriegsgef., Charkow, Rußland, (21. II. 1917.).
7. Gersich Mario, Inf., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1888., kriegsgef., (30. III. 1915.).
8. Jugovac Anton, Inf., IR. Nr. 55., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1882., kriegsgef., Charkow, Rußland, (01. IV. 1916.).

9. Lenich Anton, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1881., kriegsgef., (30. III. 1915.).
10. Malusa Franz, Inft., IR. Nr. 97., 10. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., kriegsgef., (24. III. 1915.).
11. Marcolin Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., III. ErsKomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1893., kriegsgef., Niš, Serbien, (07. IX. 1915.).
12. Marzan Matthäus d. Matthäus, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef., Vereinigtes Evakuationsspital Nr. 46. in Rjäsan, Rußland, (06. V. 1916.).
13. Matjas Josef, ResGefr., k. k. LIR. Nr. 5., 4. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1884., kriegsgef., Rußland , (21. IX. 1916.).
14. Mazan Michael, ErsRes., IR. Nr. 97., 1. Marschkomp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1889., kriegsgef., Rußland, (14. VI. 1915.).
15. Mazzan Johann, ErsResInfst., IR. Nr. 7., 7. Komp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1889., kriegsgef., Charkow, Rußland, (23. XII. 1916.).
16. Mazzan Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1888., kriegsgef., (30. III. 1915.).
17. Mazzan Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1887., kriegsgef., (30. III. 1915.).
18. Mazzan Mathäus, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef., Vereinigtes Evakuationsspital Nr. 46. in Rjäsan, Rußland, (07. VII. 1916.).
19. Mitton Peter, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, St. Vincenti, 1885., kriegsgef., (30. III. 1915.).
20. Percovich Matthäus d. Martin, ErsRes., IR. Nr. 47., 1. Marschkomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1882., kriegsgef., Slobodskoje, Gouvernement Wjatka, Rußland, (13. I. 1915.).
21. Petrovich Josef, Jäg., FJB. Nr. 20., 2. Komp., Istrien, Pola, San. Vincenti, 1894., kriegsgef., Rußland, (19. XII. 1916.).
22. Piglian Johann, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 11. Komp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1886., kriegsgef., (30. III. 1915.).
23. Razzan Johann, LstInfst., k. k. LIR. Nr. 5., 16. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1895., kriegsgef., Rußland, (03. I. 1917.).

24. Ronich Matthäus, Inft., IR. Nr. 97., 6. Komp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1890., kriegsgef., Serdobsk, Gouvernement Saratow, Rußland, (21. I. 1915.).
25. Sandri Peter, Lstlnfst., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Istrien, Pola, 1878., kriegsgef., Rußland, (23. IX. 1916.).
26. Simonovich Michael, Inft., IR. Nr. 97., 4. ErsKomp., Istrien, Pola, S. Vincenti, 1891., kriegsgef., Rußland, (17. IX. 1915.).
27. Simonovich Michael, Inft., IR. Nr. 97., 4. ErsKomp., Istrien, Pola, St. Vicenti, 1891., kriegsgef., Wenew, Gouvernement Tula, Rußland, (29. III. 1915.).
28. Suffič Rudolf, Reslnfst., k. k. LIR. nr. 5., 4. Komp., Istrien, Pola, 1885., kriegsgef., Rußland, (21. IX. 1916.).
29. Tlioryczye Egon, Inft., Küstenland, Pola, Sanivinenti, 24 Jahre, kriegsgef., (Ort des Ereignisses – Bijsk), Gouvernement Tomsk, Rußland, (06. II. 1915.).
30. Vernier Marius, Lstlnft., IR. Nr. 97., Istrien, Pola, San Vincenti, 1895., kriegsgef., (Ort des Ereignisses - Rocca di Scandiano), Italien, (22. III. 1916.).
31. Volpi Heinrich d. Emil, Lstlnft., k. k. LIR. Nr. 5., 1. ErsKomp., Istrien, Pola, Sancinventi, 1892., kriegsgef., (Ort des Ereignisses – Aschabad, Lager Ak Tepe), Gebiet Transkaspien, Rußland, (25. V. 1916.).
32. Volpi Luigi, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 3. ErsKomp., Istrien, Pola, Sanvincenti, 1894., kriegsgef., (Ort des Ereignisses – Ochansk), Gouvernement Perm, Rußland, (06. V. 1916.).
33. Vorich Michael des Martin, Inft., k. k. LIR. Nr. 5., 12. Komp., Istrien, Pola, San Vicenti, 1884., kriegsgef., (Ort des Ereignisses – Tschardschui), Rußland, (18. III. 1916.).
34. Wernier Matthias, Inft., IR. Nr. 7., 12. Komp., Istrien, Pola, 1874., kriegsgef. (22. XI. 1915.).
35. Zuliani Johann, Lstlnft., IR. Nr. 97., 2. ErsKomp., Küstenland, Pola, 1894., kriegsgef., (Ort des Ereignisses – Bjelgorod), Gouvernement Kursk, Rußland, (25. VII. 1916.).

Prema analizi popisa zarobljenih osoba razvidno je kako od 35 zarobljenika 71% zarobljeno na ruskom bojištu, najviše tijekom 1916. godine. Prosječna životna dob iznosila je 27 godina, dok je najviše zarobljeno dvadeset dvogodišnjaka.

Iz desetogodišnje analize preminulih osoba i ratnih gubitaka razvidne su značajne implikacije nepovoljnih ratnih okolnosti koje su ishodile smrtnošću stanovništva. Iako analiza ukazuje kako se mortalitet povećavao i tijekom mirnodopskog razdoblja, vjerojatno uslijed nepovoljnih klimatoloških okolnosti, ratno razdoblje, popraćeno epidemijama tifusa i španjolske gripe, te povećanom smrtnošću od tuberkuloze, ishodilo je značajnim povećanjem smrtnosti župljana Svetvinčenta. Razvidnost razmjera smrtnog stradavanja *evakuiraca* vidljiva je iz podatka da je broj preminulih tijekom deset mjeseci izbjeglištva za 4% veći od prosječnog broja osoba umrlih u trogodišnjem razdoblju.

ZAKLJUČAK

Iako je Istra u cjelini, u razdoblju od kraja 19. st do 1918. godine osjećala posljedice *druge industrijske revolucije*,¹⁸⁵ iz sinteze pokazatelja matičnih knjiga razvidno je da stanovništvo župe Svetvinčenat, u obrađenom razdoblju, ne pokazuje značajne promjene u socijalnom mentalitetu, zadržavajući obilježja ruralne sredine središnje Istre, odnosno modernizacijski procesi nisu značajnije utjecali na izmjenu tradicionalne kulture i utjecaja religije na glavne demografske odrednice, dok su nepovoljne izvanredne okolnosti (ratno razdoblje obilježeno novačenjem vojnika, evakuacijom stanovništva, sušom, smrtnošću od tuberkuloze, te epidemijama španjolske gripe i tifusa) imale značajno nepovoljan utjecaj na sve demografske pokazatelje prirodnog kretanja stanovništva župe Svetvinčenat. Unatoč reprezentativnim pokazateljima zabilježenim za razinu župe, analize potvrđuju socijalno-antropološke osobitosti na razini mikrolokacija (naselja) župe u većini istraživanih nalaza.

Od 1909. do 1918. zabilježeno je 1117 krštenja. Utjecaj nepovoljnih uvjeta na natalitet razvidan je iz smanjenja broja rođenih 1911., u godini porasta broja umrlih, te tijekom ratnog razdoblja, od lipnja 1915. što odražava smanjenje broja uspješnih začeca od rujna 1914. godine. Kao zanimljivost ističe se povećanje uspješnih začeca u razdoblju evakuacije stanovništva, te po njihovom povratku. Vrhunac rađanja na razini župe bilježi se tijekom zimsko-proljetnog razdoblja, uz odstupanja na razini mikrolokacija. Tijekom mirnodopskog razdoblja spolni omjer relativno je konstantan. Iako većina europskih zemalja bilježi povećanje broja rođenja muške djece i blizanačkih poroda tijekom ratnog razdoblja, u župi Svetvinčenat ne bilježi se takva pojavnost. Ratno razdoblje obilježeno je povećanim udjelom rođenja izvanbračne djece, a prema desetogodišnjoj analizi izdvaja se naselje Čabrunići. Pomoć pri porodu rodiljama su pružale primalje, od kojih su one bez potrebne kvalifikacije porađale djecu ruralnog dijela župe, dok je u naselju Svetvinčenat većinu porodila *approvata* Anna Martincich. Samo je jedno dijete rođeno u pulskoj bolnici. Većina djece krštena je između drugog i petog dana od rođenja, od čega odstupaju naselja Svetvinčenat i Čabrunići u kojima se bilježi najduža odgoda krštenja. Većina djece krštena je uz

¹⁸⁵ Dukovski, Istra, 144.

prisustvo kuma i kume, od čega odstupaju naselja Čabrunići i Smoljanci u kojima se bilježe krštenja s jednim muškim kumom. Djeci su nadijevana tradicionalna, biblijska i svetačka imena, često u poveznici s mjesecom u kojem se slavi pojedini svetac, ali uz izbjegavanje nadijevanja svetačkog imena na blagdan sveca. Najčešće nadjevna imena dječacima su Joannes (Ive/Zvane), Antonius (Tone), Josephus (Bepo), a djevojčicama Maria, Euphemia (Fuma) i Fusca (Foška). Uz naselje Svetvinčenat višestruka imena bilježe se u većem udjelu i u naselju Štokovci, dok naselje Čabrunići bilježi najmanji imenski fond. Prema pokazateljima desetogodišnjih rođenja utvrđeno je kako Mjesečeve mijene nemaju utjecaj na poticanje poroda.

Vjenčanja, kao i natalitet, pokazatelj su vulnerabilnosti demografskih kretanja. Tijekom desetogodišnjeg razdoblja zabilježeno je 288 vjenčanja, od kojih 137 tijekom mirnodopskog, te 91 vjenčanje tijekom ratnog razdoblja uz značajan pad tijekom 1915. i 1916., ali i početak kompenzacijskog razdoblja od 1918. godine. Najviše vjenčanja sklopljeno je u zimsko-proljetnom razdoblju, uz pridržavanje kanonskih odredbi o zabrani sklapanja brakova tijekom korizme i od došašća do Bogojavljanja. Analiza ukazuje kako župljani Svetvinčenta ne baštine tradiciju sklapanja braka na dan sv. Katarine. Najviše je brakova sklopljeno u subotu, uz izbjegavanje vjenčanja na sajmišni dan, te utorak. Iako je prosječna dob za sklapanje braka za ženike iznosila 28 godina, najviše ih se vjenčavalo u 23-oj godini, dok su nevjeste, prosječno četiri godine mlađe od ženika, u brak ulazile s prosječnom životnom dobi od 24 godine, najviše njih s 20 godina. Podaci o provenijenciji mladenaca ukazuju na visoki postotak sklapanja braka unutar istog ili graničnog naselja, uz zamjetno malo brakova sklopljenih s mještanima okolnih župa, što je posebno izraženo u graničnim župnim naseljima. Unatoč tome, zabilježena su svega četiri oprosta za sklapanje braka do trećeg i četvrtog stupnja srodstva. Upisi potvrđuju nisku mobilnost, zatvorenost sredine, uz vrlo malo naznaka modernizacije društva, međutim njezine su naznake iščitavaju u naseljima smještenim u blizini željezničkih postaja.

Tijekom desetogodišnjeg razdoblja u matičnim knjigama umrlih zabilježena je smrt 799 osoba. U mirnodopskom razdoblju umrle su 452 osobe, dok je tijekom rata zabilježena smrt 347 osoba, međutim uz pridodane preminule *evakuirce* (251 osoba) i smrtno stradale i nestale vojnike (39 osoba), ukupna smrtnost tijekom ratnog razdoblja iznosi 637 osoba, odnosno 1089 osoba u desetogodišnjem razdoblju. Glavna obilježja

smrtnosti očituju se u relativno visokoj smrtnosti dojenčadi i male djece, dok prosječna doživljena dob umrlih starijih od pet godina iznosi 43,6 godina života. Smrtnost u godinama duboke starosti bilježi se iznimno. Prema klimatološkim godišnjim dobima najviše je umrlih tijekom zimskog razdoblja, ali uz odstupanja na lokalnoj razini. U uzrocima smrti prevladavaju bolesti dišnog sustava, određena stanja u perinatalnom razdoblju, te infektivne i parazitarne bolesti. U mirnodopskom razdoblju po broju umrlih, u podudarnosti s europskim nalazima, izdvaja se 1911. s povećanom smrtnošću od pneumonije početkom godine i dizenterije tijekom jesenskog razdoblja. Ratno razdoblje, uz povećanu smrtnost od tuberkuloze, obilježila je i epidemija tifusa 1917., u cilju čijeg je suzbijanja angažirana vojnička oblast. Krajem 1918., od listopada do prosinca, bilježi se smrtnost od španjolske gripe od posljedica koje je umrlo devetero župljana, više žena nego muškaraca. Nepovoljni meteorološki uvjeti 1911., 1916. i 1917. odraženi su u povećanju smrtnosti od zaraznih bolesti.

Iz analize osnovnih demografski pokazatelja iščitava se kako je tijekom ratnog razdoblja, u odnosu na mirnodopski period, zabilježeno smanjenje broja rođenih za 66,43%, broj sklopljenih brakova smanjen je za 33,6%, dok je broj umrlih osoba, uključivo s preminulim *evakuircima* i poginulim i nestalim vojnicima, povećan za 40,9%. Slijedom navedenog, prirodni prirast na kraju desetogodišnjeg razdoblja iznosi svega 28 osoba. Nalazi analiza potvrđuju kako matične knjige, uz davanje prikaza povijesno-demografskih kretanja, mogu biti izvor podataka za izvođenje zaključaka o utjecaju modernizacijskih procesa na socijalne i demografske odrednice, te prikaz socijalno-antropoloških i etnoloških osobitosti na razini mikrolokacija pojedine župe. Potvrđeno je kako analiza uzroka smrti temeljena na *Međunarodnoj klasifikaciji bolesti-10* omogućuje relevantnu interpretaciju, dok se knjiga *Status animarum*, uz korištenje *Popisa gubitaka*, može smatrati pravovaljanim izvorom za utvrđivanje ratnih gubitaka, čijom se objedinjenom primjenom mogu popuniti trenutno značajne praznine saznanja o stradavanju istarskih *evakuiraca* i vojnika tijekom Prvoga svjetskog rata. Primijenjena kvantitativno-komparativna metoda može se koristiti kao ogledni primjerak za dobivanje odgovora na pitanje o utjecajima modernizacijskih procesa i dinamike promjena i reperkusija na prirodno kretanje stanovništva uslijed izvanrednih okolnosti i na drugim (mikro)lokalitetima.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

a) Matični ured Pula:

Matične knjige krštenih župe Svetvinčenat 1909. – 1913., 1913. – 1918.

Matična knjiga vjenčanih župe Svetvinčenat 1909. – 1918.

b) Državni arhiv u Pazinu (matične knjige župe Svetvinčenat):

HR – DAPA Matična knjiga krštenih 1909. – 1913., DVD 63, 2M34K – 512

HR – DAPA Matična knjiga krštenih 1913. – 1918., DVD 63, 2M34K – 512, 2M34K – 513

HR – DAPA Matična knjiga vjenčanih 1909. – 1918., DVD 64, 2M34K – 515

HR – DAPA Matična knjiga umrlih 1918., DVD 64, 2M34K – 516

c) Župni ured Svetvinčenat:

Status animarum 1910. (knjiga I. i II.)

d) Objavljeni izvori

Verslustliste / Popis gubitaka / Seznamek izgub / Lista delle perdite (1914-1919). Istrien / Istra / Istria, ur. Robert Matijašić, Histria Editiones, Koper – Capodistria, 2018.

e) Ostalo (mrežne stranice):

Austrijska državna knjižnica <https://www.onb.ac.at/>

Crkva Isusa Krista svetaca posljednjih dana, Genealoško društvo Utah, www.familysearch.org

Državna geodetska uprava Republike Hrvatske <https://www.katastar.hr>

Državni zavod za statistiku (DZS), Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. <https://www.dzs.hr/>

Jahres Kalendar <https://kalender-365.de/>

Moon Phases https://www.calendar-12.com/moon_phases/1909

Tudor, Branko, Kovač, Daslav, *Određivanje blagdana Uskrsa*
<http://www.marjancanin.com.hr/mymoon/mymoon.html>,

Zemaljska knjižnica Gornje Austrije <https://digi.landesbibliothek.at/viewer/index/>

f) Časopis:

Hrvatski list, 1915. – 1918.

Literatura

1. Alfani G., Gourdon, V., Vitali A., „Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe“, *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 51., No. 3., 2012.
2. Alfani, Guido, Gourdon, Vincent, „Il ruolo economico del padrino: un fenomeno osservabile, u: Il ruolo economico della famiglia“, ur. Guido Alfani, *Cheiron* 45-46, 2006.
3. American Lung Association, „Trends in Pneumonia and Influenza Morbidity and Mortality“, *Epidemiology and Statistic Unit, Research and Health Education Division*, 2015.
4. Andreis, Mladen, „Uzroci smrti na okotu Šolti od godine 1825. do 1900. prema podacima iz matičnih knjiga umrlih“, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 22 No.1, 1989.
5. Angelo Ciuffardi, *Svetvinčenat: kratka povijest*, *Vjesnik istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001.
6. Anušić, Nikola, „Kad smrt poždere smrt: Utjecaj pandemije Španjolske gripe iz 1918. godine na dinamiku patocentične promjene u sjevernoj Hrvatskoj“, *Desničini susreti 2017.*, *Filozofski fakultet, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije*, 2018.
7. Anušić, Nikola, „Rajna smrt. Prilog istraživanju smrtnosti djece u Makarskoj 19. stoljeća“, *RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest*, Vol.38, Zagreb, 2006.
8. Arliss, Jill M. i dr., „The effect of the lunar cycle on frequency of births and birth complications“, *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 192, 2005.

9. Balaić, Tamara, *Uzroci smrti novorođenčadi i dojenčadi danas u usporedbi s uzrocima smrti prije 10, 15 i 20 godina*, diplomski rad, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet Osijek, 2017.
10. Barlek, Josip, „Uz križ stati – Hrvatski Uskrs“, *Podravski zbornik*, Etnografski muzej Zagreb, 2006.
11. Benković, Zvonko, *Promjene svadbenih običaja u toliškome kraju od kraja 19. stoljeća do suvremenoga doba*, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, doktorski rad., Zagreb, 2018.
12. Bertoša, Slaven, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pazin, 2002.
13. Bertoša, Slaven, Contributo alla storia sanitaria di Pola (1613-1815), *Atti*, vol. XXXV, 2005.
14. Blagonić, Sandi, „Prilog etnohistoriji (sub)etničkih skupina Vlaha i Bezaka u Istri“, *Problemi sjevernog Jadrana: Problem sjevernog Jadrana*, No.9., 2009.
15. Bratković, Marko, „Razvrgnuće braka u rimskom, kanonskom i suvremenom hrvatskom obiteljskom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol.61. No.1, 2011.
16. Breschi, Marco, Fornasin, Alessio, Manfredini, Matteo, Zacchigna, Marianna, „I secondi matrimoni nell'Italia pre-transizionale. Due casi di studio“, *Popolazione e Storia*, Vol. 9, No. 1, Udine 2008.
17. Brhan, Dean, „Castro San Vincenti. L'andamento della popolazione e i flussi migratori“, *Atti*, CRS, Vol., XLVIII, 2008.
18. Buršić-Matijašić, Klara, „Najranija prošlost Svetvinčenta i okolice“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001.
19. Charoentier, Arthur, Causeur, David, „Large-scale significance testing of the full Moon effect on Large-scale significance testing of the full Moon effect on Deliveries“, *HAL*, 2010.
20. Coroian, Izabela Georgiana, „Application of ICD-10 on the Causes of Death from the Reformed-Calvinist Burial Parish Registers in the Mureș Valley, Transylvania“, *Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, 2019. Vol. 24, No. 1.
21. Crljenko, Branko, „Čitaonička sastavnica preporodnog pokreta Istre i Hrvatska čitaonica u Svetvinčentu“, *Vjesnik istarskog arhiva*, Vol.6-7 No.(1996.-1997.), 2001.

22. Cukrov, Ante, „Osnovno školstvo Svetvinčenštine do kraja 1. svjetskog rata (tragom dokumenata u Državnom arhivu u Pazinu“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 6-7 No.(1996.-1997.), 2001.
23. Cypryański, Jacek, „Changes in seasonality of births in Poland in the years 1900-2009“, *Demographic Research*, Vol.40, Article 49., 2019.
24. Čapo, Jasna, „Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj“, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol.19 No.12, 1989.
25. Čermelj, L. Gržetić, M. Maixner, R. Pucić, I. (ed.) Roglič, J., *Cadastre national de l'Istrie d'apres le Recensement du 1er Octobre 1945.*, Sušak, 1946.
26. Čulina, Tatjana, Jovanović, Višnja, „Causes of death in children of the Kvarner Bay area (western Croatia) in the 19th century“, *Medicina*, Vol.51, No.2, 2015.
27. Dobljanović Šuran Danijela; Braić, Gabriela; Flego, Mirjan; Salihović, Davor; Zuprić, Monika, „Kretanje i uzroci smrtnosti u deset istarskih župa u razdoblju od 1910. do 1923.“, *Istra u Velikom ratu. Glad, bolesti, smrt*, Svoljšak, Petra (ur.), Koper: Humanistično društvo Histria, 2017.
28. Dobljanović, Danijela, „Feudalna uprava Svetvinčenat (Giurisdizione feudale di San Vincenti) 1687./1815. [1816./1817.1834.-1838.] sumarno-analički inventar“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol. 14-16 No. (2007.-2009.), 2009.
29. Dobljanović, Danijela, *Žrvanj života, Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19.stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2017.
30. Doblhammer-Reiter, Gabriele, Rogers, Joseph Lee, Rau, Roland, „Seasonality of Birth in Nineteenth and Twentieth Century Austria“, *Max Planck Institute for Demographic Research*, Rostock, Germany, 1999.
31. Dobrovšak, Ljiljana, „Ženidbeno bračno pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj“, *Croatica Christiana periodica*, Vol.29 No.56, 2005.
32. Dragić, Marko, „Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi“, *Croata et Slavica Iadertina*, Vol.3 No.3., 2007.
33. Dragić, Marko, „Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini“, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, No.7, 2011.
34. Drandić, Alen, „Demografska analiza podataka matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Svetvinčenat (1875. – 1900.)“, *Vjesnik Istarskog arhiva*, Vol.20 No.(2013), 2013.
35. Dukovski, Darko, „Istra XX. stoljeća (1900.-1950): Promjene identiteta (Socijalni i gospodarski uzroci).“ *Identitet Istre: Ishodišta i perspektive* / Manin, Marino ;

- Dobrovšak, Ljiljana ; Črpić, Gordan ; Blagoni, Robert ; (ur.), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006.
36. Dukovski, Darko, „S ruba istarskog međuratnog društva: romske obitelji u Istri 1918. – 1938.“, *Radovi : Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 29 No. 1, 1996.
37. Dukovski, Darko, *Slika socijalno-gospodarskih procesa na Pazinštini prve polovice XX. stoljeća s posebnim osvrtom na Gradišće*, „Nova Istra“., br.5., Pula, 2005.
38. Ferenčić, Lucijan, „Evakuacija stanovništva južne Istre u vrijeme Prvog svjetskog rata“, *Istarska Danica 1975.*, Pazin, 1974.
39. Franić, Anđela, „Uvid u osobna imena rođenih 2001.“, *Folia onomastica Croatica*, 11., 2002.
40. Friganović, Mladen, *Demografija. Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
41. Gans, Joshua S., Leight, Andrew, “Does the Lunar Cycle Affect Birth and Deaths?” *Centre for Economic Policy Research*, The Australian National University, No.532, 2006.
42. Gašparović, Damir, „Vinodolci u Velikom ratu (1)“, <https://www.crikva.hr/vinodolci-u-velikom-ratu-1/5638>
43. Gelo, Jakov, *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine*, Globus, Zagreb, 1987.
44. Habek, Dubravko, Dokozić, Domagoj, Lukić Sani, „Krštenje u nuždi – medikohistoriografsko viđenje“, *Liječnički vjesnik*, Vol.132, No. 11-12, 2010.
45. Hrkač, Davorin, „Demografski razvoj Broda 1869-1890.godine“, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 41 No.1, 2009.
46. Hršić, Ivan, *Društveni razvoj Makarske od 1918. do 1929.*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb, 2013.
47. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, *Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, Deseta revizija*, svezak 1. – drugo izdanje, Medicinska naklada, Zagreb 2012.
48. Ivanišević, Marina, Đelmiš, Josip, „Blizanačka trudnoća“, *Gynaecol Perinatol*, Vol. 26., No. 1., Zagreb, 2017.

49. Kader, Manzur, Naim-Shuchana, Saira, „Physical activity and exercise during pregnancy“, *European Journal of Physiotherapy*, 2014., 16.
50. Karaman, Igor, *Hrvatska na pragu modernizacije (1970. – 1918.)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2000.
51. Katušić, Maja, *Društvena i demografska struktura Kotora u 18. stoljeću*, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, doktorski rad, Zagreb, 2013.
52. Kerkeni, Emna, Monastiri, Kamel, Seket, Besma, Neji Guediche, Mohamed, Ben Cheikh, Hassen, „Interplay of Socio-economic Factors, Consanguinity, Fertility, and Offspring Mortality in Monastir, Tunisia“, *Croatian Medical Journal*, Vol. 48. No. 5, 2007.
53. *Klimatski atlas Hrvatske*, Državni hidrometeorološki zavod, ur. Ksenija Zaninović, Zagreb, 2008.
54. Kocković, T., *Sajam (samanj)*, Istrapedia, 2009.,
<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/941/sajam-samanj>
55. *Kodeks kanonskog prava*, uređen po odredbi sv. Oca Pape Pija X., Glas koncila – Zagreb, 2007.
56. Kolar, Mira, *Zbrinjavanje gladne djece u Hrvatskoj za Prvoga svjetskog rata*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2008.
57. Koncul, Antun, *Stanovništvo župe Gradac 1709-1918 godine*, Sveučilište u Zagrebu, doktorski rad, Dubrovnik, 2016.
58. Krivošić, Stjepan, „Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća“, *HAZU – Zavod za znanstveni rad Varaždin*, Varaždin, 1991.
59. Krmac, Dean, „Wagna: la strage degli innocenti Istriani (ottobre 1915 - gennaio 1916)“, *Istra u Velikom ratu: glad, bolest, smrt*, Humanističko društvo Histria, Kopar, 2017.
60. Kulcsar, Laszlo J., „Something Old, Something New: Hungarian Marriage Patterns in Historical Perspective“, *Journal of Family History*, 32., (3), 2005.
61. Ladić, Zoran, Budeč, Gordan, „O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih (rođenih)“, *Pićanska biskupija i Pićanština. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 23. i 24. listopada 2008. godine*, ur. Robert Matijašić i Elvis Orbančić, Pazin 2012.

62. Lagana, AS i dr., „Analysis of the Influence of Lunar Cycle on the Frequency of Spontaneous Deliveries: A Single-centre Retrospective Study“, *Medical Journal*, Kathmandu University, Vol.12, No.4, 2014.
63. Leideck, Markus, *Markgrofovija Istra u Velikom ratu*, Katalog izložbe, Posebna izdanja DAPA, sv.30. Monografije i katalogi, Pazin – Rijeka: Državni arhiv u Pazinu – državni arhiv u Rijeci, 2014.
64. Levi, Giovanni, *The theme of Biography and Microhistory*, www.valencia.edu
65. Mandić, Davor, „Pulski *Hrvatski list* (1915. – 1918.) – zapis o „evakuircima“ s područja Pomorske utvrde Pula, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 42 No.3, 2010.
66. Mandić, Davor, *Istra u vihoru Velikog rata, Sudbina evakuiraca – 1914.-1918.*, Biblioteka trag vremena, Pula, 2013.
67. Marshall i dr., „Trends in mortality from pneumonia in the Europe union: a temporal analysis of the European detailed mortality database between 2001 and 2014“, *Respiratory Research*, 2018.
68. Men, Ageing and Health: Achieving Health across the Life Span; *World Health Organization*, Geneva, Switzerland, 2001.
69. Milić, Angelika, „Zbirka matičnih knjiga u Hrvatskom državnom arhivu“, *Arhivski vjesnik*, Vol. 60 No.1, 2017.
70. Milovan Delić, Iva, „'Liječenje' španjolske gripe 1918. i 1919. u Pokrajinskoj bolnici u Puli: socijalna komponenta pandemskog bolničkog mortaliteta“, *Istra u Velikom ratu: Glad, bolest, smrt*, ur. Petra Svoljšak, Histria Editiones, Koper, 2017.
71. Milovan Delić, Iva, „Smrtnost od španjolske gripe u nekim selima Barbanštine“, Zbornik s Petog memorijala Petra Stankovića „Barban u srcu“: Barban i Barbanština od prapovijesti do danas, Barbanski zapisi IV., Barban 2016.
72. Milovan Delić, Iva, „Španjolska gripa 1918.-1918. u Puli: urbana slika pandemije“, *Historijski zbornik*, Vol.73 No.2, 2020.
73. Milovan Delić, Iva, „Španjolska gripa u južnoj Istri – osvrt na Marčanu“, *Epidemične bolesti v Istri v 19. in 20. stoletju/Le malattie epidemiche in Istria tra '800 e '900/Zarazne bolesti u Istri tijekom 19. i 20. stoljeća*, ur. Ante Škrobonja, Histria Editiones, 2010.
74. Milovan, Ivan, *Savičenta, jučer, danas*, Tipografija, Umag, 1975.

75. More, A. F., Loveluck, C. P., Clifford, H., Handley, M. J., Korotkikh, E. V., Kurbatov, A. V., i dr., „The impact of a six-year climate anomaly on the “Spanish flu” pandemic and WWI.“ *GeoHealth*, 4, 2020.
76. Moriyama IM, Loy RM, Robb-Smith AHT, *History of the statistical classification of diseases and causes of death*, National Center for Health Statistics. 2011.
77. Örsy, Ladislav, S.J., *Marriage in Canon Law*, Michael Glazier, Wilmington, 1988.
78. Paronić, Samanta, „Logori smrti. Potresna stvarnost barbanskih i proštinskih „evakuiraca“ (1914. – 1918.), Geaidea, Pula, 2015.
79. Pavičić, Vlado, „Župa Orah kod Vrgorca; ritam rađanja na imperijalnoj granici“, *Anali Dubrovnik* 55/2 (2017).
80. Pažin, Zvonko, *Liturgijska sakramentologija*, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo, 2018., 212.
81. Perkov, Alida, *Utjecaj državnih institucija na preobrazbu istarskoga gospodarstva – počeci od 1850. do 1918.*, Politehnika Pula, Pazin – Pula, 2018., 280.
82. Perselli, Guerrino, *I Censimenti della popolazione dell'Istria, con Fiume e Trieste, e di alcune città della Dalmazia tra il 1850 e il 1936.*, Centar za povijesna istraživanja Rovinj, 1993., 96.
83. Pison, Gilles, Monden, Christiaan, Smits, Jeroen, „Twinning Rates in Developed Countries: Trends and Explanations“, *Population and Development Review* 41 (4), 2015.
84. Pojić, Milan, „Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868.-1914.“, *Arhivski vjesnik*, No.43, 2000.
85. Pozzi, Lucia, Fariñas, Diego Ramiro, „The Heat-Wave of 1911. A Largely Ignored Trend Reversal in the Italian and Spanish Transition?“, *Annales de démographie historique*, 2010. No.147.
86. Radetić, Ernest, *Istarski zapisi*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1969.
87. Radošević, Milan, „Higijenske i zdravstvene prilike u zapadnoj Hrvatskoj između dva svjetska rata s posebnim osvrtom na Istru, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, Vol.6 i 7 No.-, 2012.
88. Radošević, Milan, *Smrt na krilima siromaštva. Tuberkuloza i malarija u Istarskoj provinciji 1918.-1940.*, Srednja Europa, Zagreb, 2015.

89. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću: Etnološki prikaz Božića i božićnih običaja u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Augustin Cesarec: Mosta, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1992.
90. Ritchie, Hannah, *How does the sex ratio at birth vary across the world?*
<https://ourworldindata.org/sex-ratio-at-birth>
91. Ruiu, Gabriele, Breschi, Marco, „For the times they are a changing – The respect for religious precepts through the analysis of the seasonality of marriages“, *Demographic Research*, Italy, 2015., Vol.33, No.7.
92. Staboulidou, Ismini, Spergel, Philipp i dr., „The influence of lunar cycle on frequency of birth, birth complications, neonatal outcome and the gender: A retrospective analysis“, *Acta Obstetrica et Gynecologica*, 2008., Vol.87.
93. Stipetić, Vladimir, Vekarić, Nenad, *Povijesna demografija Hrvatske*, Zagreb – Dubrovnik: HAZU – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2004.
94. Šetić, Nevio, „Posljedice Prvoga svjetskoga rata u Istri“, *Hrvatska revija* 3, 2004.
95. Škunca, Stanko Josip, *Prošlost Crkve u Istri*, Posebno izdanje Državnog arhiva u Pazinu, Pazin, 2014.
96. Teitelbaum, M., „Factors Associated with the Sex Ratio in Human Populations“, *The Structure of Human Populations*, Clarendon Press, Oxford, England, 1972.
97. Teitelbaum, M., „Male and Female Components of Perinatal Mortality: International Trends 1901-63.“, *Demography*, 8 (4), 1971.
98. Trogrlić, Marko, Šetić, Nevio, „Dalmacija i Istra u 19. stoljeću“, *Hrvatska povijest u 19. stoljeću*, Leykam International, Zagreb, 2015.
99. Van Dijk, Ingrid, Mandemakers, Kees, “Like Mother, Like Daughter. Intergenerational Transmission of Infant Mortality Clustering in Zeeland, the Netherlands, 1833-1912.”, *Historical Life Course Studies*, Online first, <http://hdl.handle.net/10622/23526343-2018-0003?locatt=view:master>,
100. Vekarić, Nenad, i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000., 98.-100.
101. W. H., James, „Sex Ratios of Births Conceived During Wartime“, *Human Reproduction*, 18 (5), 2003.

102. Watkinson, Martin, *The Microhistory of a Lincolnshire Parish: Humberston, 1750-1850*, Centre for English Local History, University of Leicester, doktorski rad, Leicester, 2017.

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se istraživanjem prirodnog kretanja stanovništva i utjecaja modernizacijskih procesa na socijalno-demografske odrednice stanovništva župe Svetvinčenat od 1909. do 1918. godine. Glavni dio rada, podijeljen na tri glavna sadržajna dijela, predstavljaju podatci dobiveni analizom podataka matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih. Uz desetogodišnju analizu podataka analiziraju se usporedni podaci mirnodopskog razdoblja, od 1909. do 1913. i petogodišnjeg razdoblja Prvoga svjetskog rata tijekom kojeg su, uz novačenje i rekviziciju uroda i stoke, župljani Svetvinčenta, u svibnju 1915., obuhvaćeni i naredbom o evakuaciji stanovništva. Uz to, Istru je, a time i župu Svetvinčenat, 1917. godine pogodila jedna od najtežih suša 20. stoljeća. U radu se, uz analiziranje utjecaja i dinamike promjena u prirodnom kretanju stanovništva pod utjecajem nepovoljnih, izvanrednih okolnosti, analiziraju i osobitosti na razini mikrolokacija (naselja) župe. Istraživanje se temelji na matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih, knjizi *Status animarum* iz 1910. župe Svetvinčenat, te periodičnoj publikaciji carskog i kraljevskog Ministarstva rata Austro-Ugarske Monarhije *Popis gubitaka (Verlustliste)*.

Ključne riječi: župa Svetvinčenat, Prvi svjetski rat, matične knjige, prirodno kretanje stanovništva, demografska analiza, modernizacijski procesi

ABSTRACT

Population of parish Svetvinčenat 1909 – 1918: peacetime vs. wartime

This paper deals with the research of natural population growth and the impact of modernization processes on socio-demographic determinants of the population in the parish of Svetvinčenat from 1909 to 1918. The main part of the paper, divided into three main content parts, is the data obtained from the analysis of data from the registers of baptisms, marriages, and deaths. In addition to a ten-year data analysis, comparative data from the peacetime period, from 1909 to 1913 and the five-year period of the First World War are analyzed, during which, in addition to recruiting and requisitioning crops and livestock, the parishioners of Svetvinčenat were included in the evacuation order in May 1915. In addition, Istria, and thus the parish of Svetvinčenat, was hit in 1917 by one of the most severe droughts of the 20th century. In addition to analyzing the impact and dynamics of changes in the natural population growth under the influence of unfavorable, extraordinary circumstances, the paper also analyzes the peculiarities at the level of micro-locations (settlements) of the parish. The research is based on the registers of the baptized, married, and deceased, the *Status animarum* 1910 of the parish of Svetvinčenat, and the List of Losses (*Verlustliste*) – periodical publication of the Imperial and Royal Ministry of War of the Austro-Hungarian Monarchy.

Keywords: Svetvinčenat parish, World War I, parish books, natural population growth, demographic analysis, modernization processes